

BESIKEIČIANTI SITUACIJA RINKOJE
ŠIENAUJA SENUS VADOVUS **20 p.**

ABORTAI: 400 TŪKST. NEPRIKLAUSOMOJE
LIETUVOJE NEGIMUSIŲ KŪDIKIŲ **32 p.**

SAVANORYSTĖ – GERAS
BŪDAS PAŽINTI ĮVAIRIAS ŠALIS **52 p.**

www.veidas.lt

4,99 Lt
2014 sausio 14
Nr. 1-2

veidas

ANARCHISTAI

P.Šliužo sutelkti žemės pardavimo užsieniečiams priešininkai siekia Lietuvoje sukelti politinį chaosą, sumenkinti mūsų valstybės reputaciją ES ir įklampinti Lietuvą į milijoninių baudų mokėjimą

Susipažinkite su Omnitel reklamų herojais ir sužinokite, kas jų laukia ateinančiais metais

Kai žinai kaip – viskas
paprasta. Prižadu – kitais
metais technologijos bus
dar galingesnės.

Pažadu – kitais metais
telefonų mados keisis taip
greitai, kad nespėsite jų
sekti. Nežiopsokit, mielieji.
Ciao!

Duodu žodį – kitais metais
programėlės užvaldys visus
pasaulio telefonus, ir aš prie
to prisidėsiu!

Kitais metais pažadu
perskaityti dar daugiau
knygų. Bus paprasta, nes
skaitysiu išmaniajame!

Pfff... 2014-aisiais prasidės
didžioji šeškų revoliucija.
Visi šeškai gaus teisę kalbėti
telefonu. Šeško garbės žodis.

 Omnitel

 Omnitel

 Omnitel

Kitais metais tikrai
naudosiuos mobiliuoju
internetu. Policininko
priesaika tvirta kaip plienas.

Pažadu jums – nauji metai
bus kupini naujienų. Tikri
žurnalistai niekada nemiega.
Nemiegosi ir aš.

Kitąmet skaičiuosiu ne tik
kalorijas. Taupyti ir leisti sau
daugiau, negu galiu – mano
slaptas pažadas.

 Omnitel

 Omnitel

 Omnitel

MICHAIL LERMONTOV

Maska radas

NACIONALINIAME DRAMOS TEATRE — 2014 sausio 21 | 18:30

ŠIAULIŲ DRAMOS TEATRE — 2014 sausio 22 | 18:00

Režisierius Rimas Tuminas

Scenovaizdžio dailininkas Adomas Jacovskis

Kostiumų dailininkė Virginija Idzelytė-Dautartienė

Kompozitorius Faustas Latėnas

www.vmt.lt

PAGRINDINIS
RĖMĖJAS
BALTO ENTERTAINMENT

TEATRO
DRAUGAS
teo

TEATRO
DIENRAŠTIS
R

PARTNERIS
INTERNETE
DELFI

INFORMACINIS
PARTNERIS
**Žinių
radijas**

KOMUNIKACIJOS
PARTNERIS
collegis

TEATRO
RĖMĖJAI
LIBRA VITALIS
IGEPAGroup

INFORMACINIAI
RĖMĖJAI
FOCUS

veidas

Moters

mažylis

bilietai.lt
NACIONALINIS BILJETŲ PLATINTUOJAS

15%

TURINYS NR. 1-2, 2014 M. SAUSIO 14 D.

LIETUVA

- APKLAUSA:** L.Graužinienė viršija neigiamų vertinimų rekordus **8**
- VIRŠELIO TEMA:** ar Lietuva pereis prie minios valstybės valdymo modelio **10**
- POLITIKA:** elektoratą rinkimams telkianti Seimo pirmininkė L.Graužinienė užliejo populizmo banga ... **14**
- SAVAITĖS INTERVIU:** „Šiandien laisvų darbo vietų yra gerokai daugiau nei potencialių darbuotojų“, – teigia Lietuvos pramonininkų konfederacijos prezidentas R.Dargis **16**

VERSLAS

- ASMENYBĖS:** besikeičianti situacija rinkoje šienauja senus vadovus **20**

PASAULIS

- ES:** ateityje Vakarų Europoje pelnytis iš gerovės valstybės teikiamų privilegijų rytų europiečiams bus vis sunkiau **24**
- JT:** Lietuva sėda prie pasaulio politikos galingųjų stalo **26**

VISUOMENĖ

- ISTORIJA:** Pirmasis pasaulinis karas perbraižė ne tik politinius žemėlapius, bet ir Europos visuomenes **28**
- TEMA:** abortai – 400 tūkst. nepriklausomoje Lietuvoje negimusių kūdikių **32**
- SAVIJAUTA:** kodėl baimė keisti savo gyvenimą tokia didelė **37**
- ATMINTIS:** kaip greitėjantis gyvenimo tempas keičia visuomenės atminties mechanizmą **40**
- SVEIKATA:** Lietuvoje sveikai maitinasi vos penktadalio šalies gyventojų, kiti vaikosi pigesnio ir geresnio kėsnių **42**

KULTURA

- LITERATŪRA:** koks yra tikras K.Donelaičio palikimas **45**
- MUZIKA:** „Nei Europos, nei tuo labiau JAV muzikine kultūra dar nesivejame“, – konstatuoja G.Rinkevičius **48**
- ŽIEMOS SKAITINIAI:** siūlome ištrauką iš J.W.Goethe's autobiografijos „Iš mano gyvenimo. Poezija ir tiesa“ **50**

LAISVALAIKIS

- Kelionės:** savanorystė – geras būdas pažinti įvairias šalis ir skirtingas žmones **52**

KOMENTARAI

- REDAKTORIAUS LAIŠKAS** **6**
- A.BAČIULIS:** abejotinas konservatorių projektas „Landsbergis 2.0“ **9**
- L.KASČIŪNAS:** kodėl Ukrainoje nepasikartos oranžinė revoliucija **23**
- A.MALDEIKIENĖ:** metų diagnozė – besiplečiantis plyšys **54**

POLITIKA

14 p.

„BFL“ NUOTR.

Elektoratą rinkimams telkianti Seimo pirmininkė Loreta Graužinienė užliejo populizmo banga.

Savaitės interviu
16 p.

„Šiandien laisvų darbo vietų yra gerokai daugiau nei potencialių darbuotojų“, – teigia Lietuvos pramonininkų konfederacijos prezidentas R.Dargis.

„BFL“ NUOTR.

Tema
32 p.

Abortai: 400 tūkst. nepriklausomoje Lietuvoje negimusių kūdikių.

Kelionės
52 p.

Savanorystė – geras būdas pažinti įvairias šalis ir skirtingus žmones.

ASMENINIO ARCHIVO NUOTR.

VIRŠELIS: „KK“ NUOTR.; „VEIDO“ FOTOMONTAŽAS

“Veido” prenumerata internetu pigiau ir patogiau!

REDAKTORIAUS LAIŠKAS

REFERENDUMAS SUJAUKS PREZIDENTO RINKIMŲ KAMPANIJĄ

Tikimybė, kad įvyks referendumas dėl žemės pardavimo draudimo užsieniečiams, jau labai didelė. Ir tai jau pradeda kelti lengvą paniką aukščiausiuose valdžios sluoksniuose.

Gintaras Sarafinas

Kitą antradienį, tai yra sausio 21 d., referendumo dėl žemės pardavimo iniciatoriai turi baigti tikslinti parašų trūkumus. Dabar jau Vyriausioji rinkimų komisija turės atlikti galutinį patikrinimą ir įvertinimą, o tada, jei viskas būtų tvarkinga, šio klausimo sprendimas keliautų į Seimą.

Šiandien ženklų, kad iniciatoriams vis dėlto pavyks sukrapštyti 300 tūkst. parašų, vis daugiau, taigi tikimybė, kad įvyks referendumas dėl žemės pardavimo draudimo užsieniečiams, jau labai didelė. Ir tai jau pradeda kelti lengvą paniką aukščiausiuose valdžios sluoksniuose. Bet kaltinti čia belieka tik save: kai referendumo iniciatoriai rinko parašus, nei prezidentė, nei premjeras, nei valdančiosios partijos, nei žiniasklaida į tai beveik nekreipė dėmesio ir neaiškino, kokios tikrosios šio referendumo pasekmės. Manytą, kad pažais Šliužas su Panka referendumą, surinks kokią šimtą tūkstančių parašų, ir tuo viskas baigsis. Bet atrodo, kad nutiks kitaip.

Pirmiausia šis referendumas visiškai sujauktų prezidento rinkimų kampaniją. Mat visi kandidatai, pradėdant Dalia Grybauskaitę ir baigiant Zigmantą Balčyčių, turėtų labai aiškiai atsakyti, ar jie už ar prieš žemės pardavimą užsieniečiams, o tas atsakymas gali lemti rinkimų baigtį. Nes 300 tūkst. surinktų parašų aiškiai byloja, ko nori dauguma rinkėjų. Tad prezidento rinkimų baigtis gali būti ir ne tokia jau labai prognozuojama. Svarbu bus dar ir tai, ar referendumas vyks tuo pačiu metu kaip ir prezidento rinkimai. Jei tuo pačiu, tada jis prie balsavimo urnų pritrauktų daugiau rinkėjų. O tai neprognozuojamumą dar padidintų.

Tačiau dar svarbiau yra tai, kokie bus

referendumo rezultatai. Jei savo valią išsakyti reikiamas kiekis Lietuvos gyventojų ir dauguma jų būtų už tai, kad žemės pardavimas užsieniečiams būtų uždraustas, mūsų valstybėje prasidėtų reikšmingi virsmai. Beje, neigiami. Pirmiausia tektų keisti Konstituciją, tada savo rūstumą pademonstruoti jau Europos Sąjunga. Mat Lietuva paskelbtų atsisakanti vykdyti stojimo į ES sutartį. Gal tai ir nesibaigtų išstojimu iš Europos Sąjungos, bet mūsų reputacija nučiuožtų į dugną ir atsidurtume Graikijos lygoje. Negana to, sektų dar ir finansinės sankcijos. Na, tų milijardų, kurie mums jau pažadėti artimiausioje perspektyvoje, gal ir neatimtų, bet finansinę netektį pajustume tikrai nemenką.

Tačiau referendumo iniciatoriai rinkdami parašus žmonėms to neaiškino, valdžios atstovai, kaip minėta, taip pat išsigando labai pavėluotai ir referendumo pasekmes ims aiškinti gal tik vasarį.

Visa ši istorija labai aiškiai parodo, kokie vis dėlto mes neįžvalgūs ir neišmintingi. Juk esama labai daug būdų, kaip pasiekti, kad ir avis būtų sveika, ir vilkas sotus. Iš tiesų mes tikrai galėtume leisti parduoti žemę užsieniečiams, tada prieš Europos Sąjungą pasirodytume kaip patikimi partneriai ir finansinė parama nesumažėtų, bet kartu galėtume įvesti daugybę saugiklių ir sąlygų, kad realiai užsieniečiams tas žemės pirkimas visiškai neapsimokėtų ar net būtų neįmanomas (juk gali būti sąlyga, kad savininkas žemę privalo pats dirbti). Taip elgiasi ir Vokietija, ir kitos Europos šalys, taip galėtų elgtis ir Lietuva. Bet nesielgia. Todėl dabar turėsime ilgalaikį nemalonumą ir galvos skausmą. ■

2014 m. sausio 14 d.;
Nr. 1–2 (1098)
Leidžia UAB „Veido“
periodikos leidykla
ISSN 1392-5156
Steigimo liudijimas Nr. 1452
Leidžiamas nuo 1992 m.
LEIDĖJAS
dr. Algimantas Šindeikis
DIREKTORIUS
Andrius Valacka
Vyriausiasis redaktorius
Gintaras Sarafinas
Vyr. redaktorius pavaduotoja
Giedrė Bolzanė, tel. 264 9433

SKYRIAUS:

Vidaus politika – J. Kučinskaitė,
A. Lėka, tel. 264 9432
Verslas – J. Laurinaitė-Šimelevičienė,
tel. 264 9418
Visuomenė – K. Kanišauskaitė-Šaltmerė,
V. Sapetkaitė
Kultūra – R. Baltrušaitytė, tel. 264 9418
Užsienis – L. Kasčiūnas, tel. 264 9423
Fotoredaktorė – L. Gušauskienė
Bendradarbiai – A. Bačiulis, V. Gaidys,
L. Kojala, E. Jurgelionis, A. Maldeikienė,
R. Milišius, V. Keršanskas, V. Norkus,
D. Puslys, J. Rudokas, D. Urbienė
Kalbos redaktorė
V. Kundrotienė, tel. 264 9385
Vyr. dizainerė L. Beatrice Paukštė
Dizaineriai K. Katkus,
R. Ostroch
Reklama R. Lukšienė, A. Papievienė,
tel. 264 9422
Platinimas ir prenumerata
G. Strazdienė, tel. 264 9424

REDAKCIJOS ADRESAS:

A. Goštauto g. 8, (I a.), LT-01108 Vilnius
Telefonas 262 6813, Faksas 262 2407
El. paštas mail@veidas.lt
Spausdino UAB „Spaudos kontūrai“,
Vakarinė g. 1, Vilnius
Tiržas
audituojamas
Visos teisės saugomos © 2014 UAB „Veido“
periodikos leidykla. Žurnale „Veidas“
paskelbtą informaciją galima platinti ar
naudoti kitose žiniasklaidos priemonėse
tik gavus rašytinį UAB „Veido“ periodikos
leidyklos sutikimą. Rankraščiai negrąžina-
mi ir nerecenzuojami. Už laiškus, reklami-
nių bei PR raidėmis pažymėtų straips-
nių turinį redakcija neatsako.
Prenumerata 2014 m. „Veido“ prenu-
merata internetu: www.veidas.lt,
„Respublikos“ platinimo tarnybose;
privčiose platinimo tarnybose ir re-
dakcijoje; Lietuvos paštuose – iki mė-
nesio 20 d.

Naujienų
savaitraštis
tik kokybiška ir svarbi
informacija apie politiką,
ekonomiką, kultūrą, socialinę šalies
raidą. Analitiniai tekstai.

1 Užtruks tik 2 minutes

Užpildę reikiamą formą ir apmokėję sąskaitą
jūs užsiprenumeruosite savaitraštį
neatsitraukdami nuo savo kompiuterio.

2 Nuolaidų akcijos

Prenumeruoti internetu pigiau, nei prenumeruoti
Lietuvos pašte ar kitose prenumeratos vietose.

3 “Veido” specialūs projektai

Universitetų, gimnazijų reitingai,
turtingiausi lietuviai ir kt.

4 “Veidas” PDF

Tai tas pats savaitraštis jūsų kompiuteryje –
galite skaityti savaitraštį “Veidas” PDF
formatu jau sekmadienį 22:00 val.

5 “Veido” archyvas nemokamai

Tai sukaupti pastarųjų metų savaitraščio
“Veidas” numeriai PDF formatu.

Savaitinis
žurnalas online

www.veidas.lt

NERINGA (1959 M.) - VIENINTELIS IŠLIKĘS AUTENTIŠKAS RESTORANAS VILNIUJE

Maitinimo ir aptarnavimo
paslaugos restorane ar
Jūsų pasirinktoje vietoje

www.restoranasneringa.lt

SOCIOLOGINIS TYRIMAS

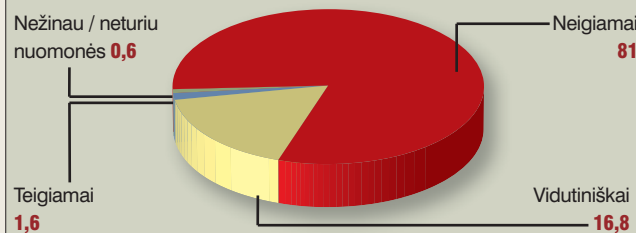
APKLAUSA: L.GRAUŽINIENĖ VIRŠIJA NEIGIAMŲ VERTINIMŲ REKORDUS

Loreta Graužinienė Seimo pirmininko pareigas eina dar tik pusketvirto mėnesio, bet, pasirodo, ir tiek laiko užtenka savo reitingams suniokoti. Taip, L.Graužinienė iš tiesų aktyvi: ji daug kalba, daug žada, daug reikalauja, daug keliauja, daug siūlo, ji vis dar beatodairiškai gina Viktorą Uspaskichą, tačiau visa ši veikla Lietuvos gyventojams atrodo apgailėtina. Kaip paaiškėjo „Veido“ užsakymu tyrimų bendrovei „Prime consulting“ atlikus naują sociologinę apklausą, daugiau nei keturi penktadaliai respondentų pastarųjų mėnesių L.Graužinienės veiklą ir darbus vertina neigiamai, o teigiamai – vos 1,6 proc. Vidutiniškai Seimo pirmininkės veiklą vertina 16,8 proc. apklaustųjų. Taigi L.Graužinienė pagal neigiamus vertinimus ėmė lenkti net anksčiau išties

prastais Seimo pirmininkais laikytus Arūną Valinską ir Viktorą Muntianą. Kartu metų pradžioje nusprendė pasidomėti ir kaip Lietuvos gyventojai vertina ministrus, tai yra paprašė išskirti prasčiausiai dirbantį ministrą. Kadangi jie darbuojasi jau daugiau nei metai, per tiek laiko tikrai pasimatė, kas yra kas. Taigi, respondentų vertinimu,

KAIP JŪS VERTINATE SEIMO PIRMININKĖS LORETOŠ GRAUŽINIENĖS PASTARŲJŲ MĖNESIŲ VEIKLĄ IR DARBUS? (PROC.)

prasčiausiai šiandien dirba ūkio ministras Evaldas Gustas, vidaus reikalų ministras Dailis A.Barakauskas ir teisingumo ministras Juozas Bernatonis. Juos prie blogiausių priskyrė 38,4 proc. apklaustųjų. Beje, pagal prastus vertinimus J.Bernatoniui ant kulnų lipa socialinės apsaugos ir darbo ministrė Algimanta Pabedinskienė. Na, o mažiausiai neigiamų

vertinimų sulaukė susisiekimo ministras Rimantas Sinkevičius, užsienio reikalų ministras Linas A.Linkevičius ir švietimo bei mokslo ministras Dainius Pavalkis. Palyginti su ankstesnių apklausų rezultatais, šį kartą mažiau neigiamų vertinimų sulaukė finansų ministras Rimantas Šadžius ir sveikatos apsaugos ministras Vytenis P.Andriukaitis. ●

IŠSKIRKITE, JŪSŲ NUOMONE, PRASČIAUSIAI DIRBANTĮ MINISTRĄ (PROC.)

Evaldas Gustas (ūkio)	14,4
Dailis Alfonsas Barakauskas (vidaus reikalų)	13,4
Juozas Bernatonis (teisingumo)	10,6
Algimanta Pabedinskienė (socialinės apsaugos ir darbo)	10,4
Jaroslavas Neverovičius (energetikos)	9,4
Vytenis Povilas Andriukaitis (sveikatos apsaugos)	9,2
Valentinas Mazuronis (aplinkos)	7
Visi dirba blogai	6,8
Rimantas Šadžius (finansų)	4,2
Vigilijus Jukna (žemės ūkio)	3,6
Šarūnas Birutis (kultūros)	2,2
Juozas Olekas (krašto apsaugos)	2,2
Visi dirba gerai	2,2
Dainius Pavalkis (švietimo ir mokslo)	1,4
Nežinau / neturiu nuomonės	1,4
Linas Antanas Linkevičius (užsienio reikalų)	1
Rimantas Sinkevičius (susisiekimo)	0,6

Šaltinis: „Veido“ užsakymu rinkos tyrimų ir konsultacijų bendrovės „Prime consulting“ 2014 m. sausio 6–8 d. atlikta Lietuvos didžiųjų miestų 500 gyventojų apklausa. Cituojant apklausą, nuoroda į „Veidą“ būtina.

Politinis projektas „Landsbergis 2.0“

Konservatorių vadovybės sprendimas kandidatu į Europos Parlamentą kelti jaunosios Landsbergių kartos atstovą sukėlė nemenką šaršalą partijos viduje ir tapo viena svarbesnių prasidedančios europarlamentarų rinkimų kampanijos naujienų.

Audrius Bačiulis

Jei išskeldami vos 30-metį peržengusį diplomata Gabrielį Landsbergį kandidatą į Europos Parlamentą konservatoriai siekė pritraukti visuomenės dėmesio savam sąrašui, jiems tai tikrai pavyko. Žinia, kad į politiką žengia jau ketvirtoji Landsbergių karta, nenublanko netgi Loretos Grauzinienės nusišnekėjimų fone ir akivaizdžiai užtemdė socialdemokratų norus išsiųsti į Europos Parlamentą mažne pusę dabartinio Ministrų kabineto.

Tai neturėtų stebinti, nes Landsbergių-Žemkalnių-Jablonskių dinastija Lietuvos politiniame ir visuomenės gyvenime greitai pusantrą amžiaus užima tokią pat vietą, kaip von Bismarckai ir von Weizsäckeriai Vokietijoje, Schwarzenbergai Čekijoje ar Bushų, Kennedy, Taftų šeimos Amerikoje. Lietuvos valstybės tęstinumą ir institucinę atmintį Landsbergiai įkūnija ir užtikrina labiau nei visos „kvarbatkomis“ su džinguliukais pasidabinusių bajorų sąjungos kartu paėmus.

Tačiau prancūzai ne veltui kadaise pasakė: „Kilmė įpareigoja.“ Šiais laikais, kai didesnėje Europos dalyje titulai ir kilmė formaliai nebeteri jokios reikšmės (nors iš tiesų turi), kilmė įpareigoja dvigubai. Jauniesiems garsių ir įtakingų šeimų atstovams, dėl savo giminės ir iš jos kylančio žinių bei įgūdžių багаžo turintiems savaiminį pranašumą prieš kitus, norint užimti vienoki ar kitoki postą tenka daug labiau stengtis, o vėliau kiekvieno savo poelgiu įrodinėti, kad vietą visuomenėje jie pelnė dėl savo žinių ir pastangų, o ne pavardės.

Nepaisant to, kone kiekvieną kartą, kai kurio nors žymaus Europos politiko sūnus ar anūkas ima siekti posto politikoje ar valstybės tarnyboje, neapsieinama be įtarimų ir kaltinimų nepotizmu. Lietuva šiuo atžvilgiu ne išimtis. Kai į Seimą ėjo „raudonieji princai“ Algirdas Paleckis, Juras Požela 2-asis, pirmo po Rolando Pakso „Tvarkos ir teisingumo“ partijos politiko sūnus Andrius Mazuronis, netrukus (dažniausiai pagrįstų) kalbų apie jų tėvų ir žinomų pavardžių įtaką tiek karjeros pasirinkimui, tiek jos sėkmei, tegu kai kuriems jų permainingai.

Vis dėlto G.Landsbergio karjeros posūkis iš diplomatijos į politiką sulaukė kur kas daugiau dėmesio ir vos per savaitę sukėlė gero kai daugiau prieštarų vertinimų. Dėl dviejų priežasčių: pirmoji – Lietuvos valstybės

gyvenime Landsbergiams lygios šeimos nėra; antroji – G.Landsbergis ligi šiol nė jokių būdu nedalyvavo nei politinėje, nei visuomeninėje veikloje, nebuvo matomas viešumoje. Tylus, teigiama, labai gabus ir profesionalus diplomatas, apie kurį pačių geriausių atsiliepimų teko išgirsti ir iš šalininkų, ir iš kritikų, ir, kas itin pabrėžtina, iš politinių oponentų pusės.

Ir dabar ši jokios politinės patirties neturinti, tik dėl garsios pavardės žinomą vaiką konservatoriai kelia kandidatą į Europos Parlamentą? Juk tenai viešpatauja gerokai per penkiasdešimtmetį persirite politikos sunkiasvoriai, pavargę nuo kovų nacionaliniuose parlamentuose, tad persikėlę į Briuselį, kuris yra jų karjeros viršūnė ir pabaiga. Savotiškos politinių dramblių kapiinės. Ką ten gali nuveikti jaunas G.Landsbergis? Parodyti rinkėjams Lietuvoje, kad konservatoriai – atvira jaunimui partija? Veikiausiai jau tai bus suprasta kaip signalas, kad be tėvo ar senelio partijos vadovybėje pas konservatorius karjeros nepadarysi. Įgyti politinės patirties ir ryšių? Į EP reikia važiuoti jau su patirtimi, antraip busi tuščia vieta, o ryšiais irgi neapausi, nes perspektyvų bendraamžių

G.Landsbergio asmenyje konservatoriai turi šansą įgyti tai, ko jiems visą pastarąjį ketvirtį amžiaus trūko: moterims patrauklų politiką su garsia pavarde ir rūpestingo šeimos tėvo reputacija.

beveik nėra, o iš senių – kokia nauda ateityje? Juk G.Landsbergiui prieš akis – bent trys dešimtmečiai politinės karjeros.

Nereikia stebėtis, kad konservatorių sprendimas iš karto apaugo sąmokslu teorijomis. Pradedant tuo, jog Andrius Kubilius, kurio „tėvonija“ Antakalnyje ir iškėlė G.Landsbergio kandidatūrą, taip nori užgandinti Vytautą Landsbergį, kad šis baigtų drumsti vandenį partijoje po pralaimėtų pirmininko rinkimų, baigiant tuo, jog G.Landsbergis nori sukaupti pinigų ateities politinei karjerai.

Patys konservatoriai aiškina, esą G.Landsbergiui „nuo kažko reikia pradėti“, o EP rinkimai – tiesiog kalendoriškai artimiausi: štai pavažinėjęs vaikiną su rinkimų kampanija po Lietuvą, pamatys, kaip žmonės gyvena, pasi-

sems patirties. Tokiam požiūriui būtų galima pritarti – dauguma politinių dinastijų atstovų karjerą pradeda būtent tėvų, dėdžių ir senelių rinkimų kampanijose. Tik štai jie ne patys kandidatuoja, o dirba štabuose, perpranta rinkimų technologijas nuo apačios, išmoka bendrauti su žmonėmis. Juk gebėjimas rasti kalbą su pačių įvairiausių visuomenės sluoksnių atstovais, pelnyti jų pasitikėjimą ir balsus per rinkimus – pati svarbiausia gero politiko savybė. Puikus G.Landsbergio išsilavinimas, politikos išmanymas, darbo Vašingtone ir Briuselyje patirtis, atsparumas nepelnytai kritikai – visa tai geram politikui reikalingos, bet nepakankamos savybės.

Vienintelis tikras politiko gerumo matas yra sugebėjimas laimėti rinkimus vienmandatėje apygardoje. Ir ne vieną, o kelis kartus iš eilės. Deja, tokia šeimoje įgyta patirtimi G.Landsbergis pasigirti negali, nes jo nusi-pelnęs senelis Vytautas vienmandatėje sugebėjo laimėti tik kartą – 1996 m. Kauno rajone (1990 m. rinkimų neskaiciuojant), tad du dešimtmečius, kaip politikas, buvo, vaizdžiai sakant, viena koja raišas.

Paradoksas tas, kad G.Landsbergio asmenyje konservatoriai turi šansą įgyti tai, ko jiems visą pastarąjį ketvirtį amžiaus trūko: moterims patrauklų politiką su garsia pavarde ir rūpestingo šeimos tėvo reputacija. Tokį kokį kiekvieną pana norėtų matyti savo vyrų, o namų šeiminkė – savo žentų. Būtent tokie buvo Algirdas Brazauskas (iki sutuoktinių su Kristina Butrimiene), Viktoras Uspas-kichas, tokį įvaizdį kurė Artūras Paulauskas ir Rolandas Paksas. Už tokį politiką balsuotų ne tik tie ištikimieji konservatorių rinkėjai, kurie prie urnų ateina net akmenimis lyjant, bet ir tie (ypač tos), kurie ligi šiol niekados „už tą sniaukrojančią Landsbergį“ ar „amžinai paniurusį Kubylį“ nebalsuodavo.

Tačiau tam reikia, kad savo politinę karjerą jauniausios Landsbergių kartos atstovas pradėtų ne tolimame Briuselyje, išrinktas pagal sąrašą, bet Lietuvoje, pradėdamas nuo nulio (nes šiandien politikoje nulis ir yra), pereidamas visas pakopas: partinio aktyvisto, aparato darbuotojo, savivaldybės, vėliau – Seimo politiko. Tai gali užtrukti dešimtmetį, bet toks kelias yra būtent tai, ko reikia, norint iš gabaus jaunuolio sukurti rimtą politiką. ■

POLITIKA

Ar Lietuva bus valdoma referendumais

Jei būtų pritarta siūlymams neparduoti žemės užsieniečiams, o visus svarbiausius valstybės klausimus spręsti lengvai sukviečiamais referendumais, tai būtų smūgis mūsų valstybės tarptautinei reputacijai, grėstų ES finansinės sankcijos ir anarchija valstybės valdymo srityje.

Aušra Lėka

Ūkininkas Pranciškus Šliužas valdo 18 hektarų paveldėtos žemės, apie pusę jos užsodinęs mišku. Kaip ir daugelis kitų Lietuvos ūkininkų, jis naudojasi ES finansine parama. Bet, kaip ir dar apie 300 tūkst. Lietuvos gyventojų, parėmusių referendumo dėl žemės nepardavimo užsieniečiams idėją, su kitais europiečiais niekuo dalytis nenori.

P.Šliužas, referendumo valstybės valdymą ir tarptautinius išpareigojimus revizuojančiais klausimais iniciatyvinės grupės koordinatorius, tiki, kad referendumas bus sėkmingas. Kam sėkmingas?

Ar gresia Lietuvos išpardavimas

„Kiekvienam Lietuvos piliečiui būtų vienodai žalinga, jei būtų leista parduoti žemę užsieniečiams, nes Lietuva yra kooperacinė nuosavybė ir kiekvienas Lietuvos pilietis turi vienodą teisę į Lietuvą. Lietuvą galima parduoti tik tuo atveju, jei liks vienas lietuvis ir jis nuspręs ją parduoti. Jei yra keli, reikia jų paklausti, ir tai daroma referendumo keliu. O jei neteksime Lietuvos žemės, neteksime visko“, – gąsdinasi P.Šliužas.

Kaip žinome, Lietuva stojimo į ES sutartyje išpareigojo laikytis laisvo kapitalo judėjimo principo, tačiau išsiderėjo teisę neparduoti žemės ūkio paskirties žemės užsieniečiams septynerius metus su galimybe šį pereinamąjį laikotarpį vieną kartą pratęsti dar trejiems metams. Dešimt metų netruko praeiti ir gegužės 1-ąją išmuš valanda laikytis prisiimtų išpareigojimų.

Ar tikrai Lietuva bus masiškai išparceliuota svetimšaliams? Ekspertai didelių revoliucijų neprognozuoja, nes kas norėjo, žemės jau nusipirko. Vieni sandorius įteisi no Lietuvos piliečių vardu, kiti – kaip juridiniai asmenys, įgyti žemės galėjo ir tie, kurie trejus metus Lietuvoje gyveno ir vertėsi žemės ūkio veikla.

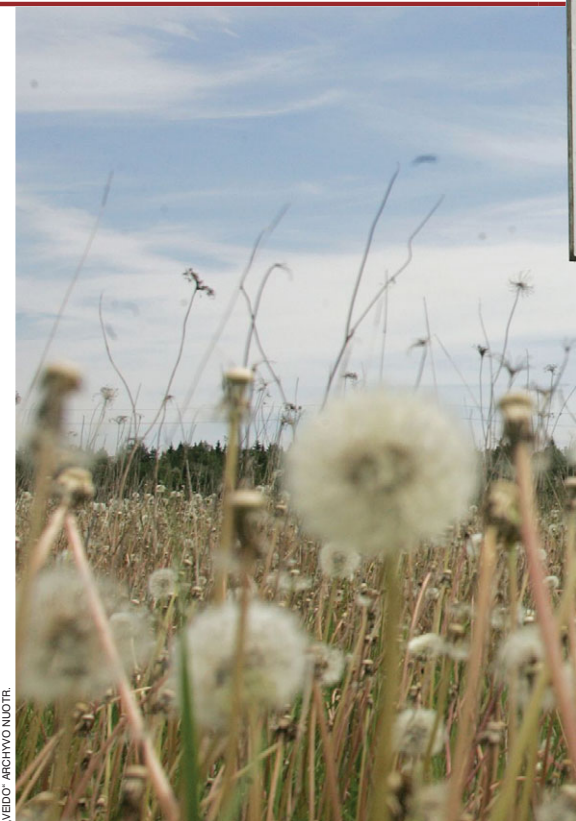
Kaip užsieniečiui paprasčiau nusipirkti žemės, taip pat ir konkrečių siūlymų, – pilnas internetas. Pavyzdžiui, UAB „Žemės plėtra“ pataria: arba Lietuvoje registruoti įmonę (juridinį asmenį), arba pirkti ne žemę, o įmonės akcijas, su kuriomis perima-

mos ir teisės į įmonės valdomą žemę. „Tokios įmonės dažniausiai yra kuriamos būtent konkrečiam projektui, t.y. sklypo suformavimui ir galutinio produkto paruošimui“, – atvirai dėstoma „Žemės plėtros“ tinklalapyje.

Beje, pernai pavasarį garsiai nuskambėjo panašus atvejis, kai „Agrowill group“ švedams pardavė įmonių, valdančių kelis tūkstančius hektarų žemės ūkio paskirties žemės, akcijas.

Taigi, praėjusios kadencijos žemės ūkio ministro, dabar Seimo nario Kazio Starkevičiaus duomenimis, jau dabar apie 5–8 proc. žemės ūkio paskirties žemės Lietuvoje valdo užsienio piliečiai. Beje, tiek pat – 5 proc. žemės ir miško užsieniečiai šiuo metu valdo ir Estijoje, kuri apsiribojo septynerių metų pereinamuoju laikotarpiu ir jau trejus metus nevaržo užsieniečių norų pirkti čia žemės. Neišpirko užsieniečiai nei Čekijos, nei Slovakijos, kur tokie draudimai taip pat negalioja.

Tad, kai kurių žemės rinkos ekspertų prognozėmis, savininkai, dešimtmetį laukę, kada galės parduoti žemę turtingesniems pirkejams iš kitapus sienos, gali likti nieko nepesę. Užsieniečių nedomina mažesni nei 100 ha sklypai. Be to, nors svetimšalių investicijos vidutinę žemės kainą kilstelėtų, vis dėlto jie nemokės už lietuviškas žemes olandiškų ar vokiškų kainų. K.Starkevičiaus pastebėjimu, štai vidutinė rinkos kaina

„VIDEO ARCHIVO NUOTR“

Lietuvoje nusistovėjusi apie 10 tūkst. Lt už ha ir, kaip skelbta, maždaug tiek ir mokėjo užsienio pirkejai „Agrowill group“.

Lenkai neparduos žemės kitiems dar dvejus metus

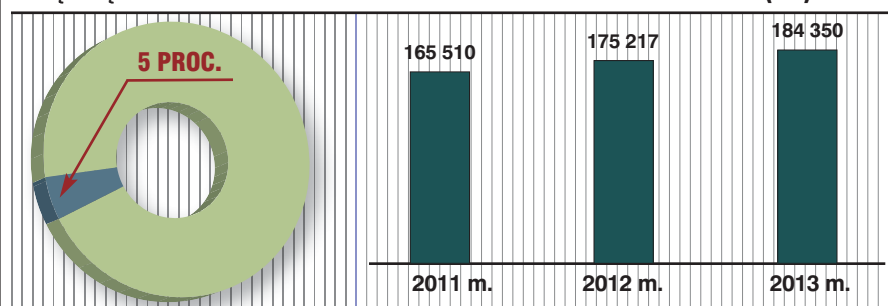
Vis dėlto, jei grėsmės atverti žemdirbiškos žemės rinką ne tokios jau didelės, kodėl kaimynai lenkai išsikovojo dvylikos metų pereinamąjį laikotarpį? Gal, norėdami kuo greičiau patekti į ES, nepakankamai gynėme Lietuvos teises?

„Ilgesnis laikotarpis ir mūsų ūkininkams būtų buvęs naudingas, nes jie būtų dar sustiprėję ir daugiau jų galėtų patys žemės nusipirkti. Tačiau anksčiau ar vėliau vis tiek turėtume ją parduoti ir ES šalių piliečiams“, – sako K.Starkevičius, primindamas, kad derantis dėl narystės ES sąlygų Lietuvoje ginčytasi, ar apskritai reikia pereinamojo laikotarpio, mat investicijų Lietuvai verkiant reikėjo, o žemės juk neišsiveši.

ESTIJOS UŽSIENIEČIAI NEIŠPIRKO

5 PROC. – TIEK 2013 M. ESTIJOS ŽEMĖS ŪKIO PASKIRTIES ŽEMĖS IR MIŠKO YRA ĮGIJĘ UŽSIENIEČIAI

UŽSIENIEČIŲ SAVININKŲ VALDOMOS ŽEMĖS ŪKIO PASKIRTIES ŽEMĖS IR MIŠKO PLOTAI ESTIJOJE PO DRAUDIMO JĄ ĮSIGYTI NE ESTIJOS PILIEČIAMS PANAIKINIMO (HA)

Šaltinis: Estijos statistikos duomenys

Nors Lietuvoje tebegalioja draudimas užsieniečiams įsigyti žemės ūkio paskirties žemės, neoficialiais skaičiavimais, jau per 5 proc. jos valdo ne mūsų šalies piliečiai

„Pirminė pozicija buvo, kad pereinamojo laikotarpio žemės pardavimui iš viso nereikia. Paskui nutarta jo prašyti, ir tai lėmė du veiksniai: pirma, tapo aišku, kad tiesioginės išmokos žemdirbiams bus diskriminacinės – gerokai mažesnės nei ES senbuvų, antra, taktinis dalykas – pereinamojo laikotarpio prašė ir kitos valstybės“, – primena žemės pardavimo klausimu derėjęs Darius Žeruolis, anuomet Europos komiteto Integracijos strategijos departamento direktorius, dabar – konsultacinės įmonės „Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai“ partneris.

Lenkija, nuogaustaudama, kad didžioji kaimynė Vokietija supirks pasienio žemę, atitekusią Lenkijai po Antrojo pasaulinio karo, pasirašydama narystės ES sutartį prašė net aštuoniolikos metų pereinamojo laikotarpio, bet susiderėjo dėl dvylikos. Lietuva, kaip ir kitos Vidurio ir Rytų Europos šalys, paprašė septynerių su teise vieną kartą pratęsti dar trejiems metams. Estija iš pradžių visai neprašė ir tik derybų pabaigoje prisidėjo prie kitų.

Beje, žemės kainos Rytų Europoje nuo ES senbuvų skyrėsi per šimtą kartų. „Bet, pavyzdžiui, Prancūzija stipriai priešinosi, kad naujosios narės būtų duodamos tegu ir diskriminacinės išmokos ir dar palikta išimtis neparduoti užsieniečiams žemės. Tuomet jie kalbėjo, kad jūs už mūsų pinigų

prisipirksite žemės, o mes tokios teisės neturėsime“, – prisimena D.Žeruolis.

Beje, kaip primena buvęs derybininkas, tai apskritai buvęs nusižengimas vienai ES principinių laisvių – laisvam kapitalo judėjimui, o šios išimties galimybė atsirado tik kaip atsakas į tai, kad Vokietija su Austrija panoro riboti kitą principinę ES laisvę – darbo jėgos judėjimą.

Dėl numatyto pereinamojo laikotarpio

Žemės ūkio eksministras K.Starkevičius: „Norint ką gauti, reikia kažką ir duoti, o ūkininkai 2007–2013 m. gavo apie 16 mlrd. Lt ES paramos.“

pratęsimo dar trejiems metams 2011 m. Briuselyje derėjęs tuometis žemės ūkio ministras K.Starkevičius sako, kad tai buvęs nesunkus, nes europiečiai laikosi savo įsipareigojimų. Sunkiau buvo Lietuvoje siekti mandato derėtis, nes būta tam tikrų jėgų, daugiausia iš liberalų flango, taip pat iš dalies žemės savininkų, kurios jau tada norėjo žemės pardavimą liberalizuoti.

Tačiau daugiau laikotarpio pratęsimų nenumatyta ir nuo gegužės turime išleisti žemės pirkėjus iš europinės ir transatlantinės integracijos kriterijų atitinkančių šalių. Kitų, pavyzdžiui, Rusijos, piliečiams draudimai išliks.

Ginti savo teises galima ir laikantis įsipareigojimų

„Mūsų ūkininkai jau sugeba ūkininkauti,

turi modernių gamybos priemonių, gauna panašius, o kai kuriose srityse ir geresnius rezultatus nei senosios ES narės. Nereikia užmiršti ir to, kad jei norime ką gauti, reikia kažką ir duoti, o ūkininkai 2007–2013 m. gavo apie 16 mlrd. Lt, 2014–2020 m. numatyta dar apie 17 mlrd. Lt ES paramos“, – argumentus vardija K.Starkevičius.

„Ateis, nupirks, nušluos lietuvius nuo žemės? Bet tai priklauso nuo mūsų valstybės įstatymų ir administracinių gebėjimų. Svarbiausia, kad žemė būtų perkama ne spekuliaciniams tikslams, o būtų dirbama“, – pabrėžia D.Žeruolis.

Visos valstybės saugo savo žemę, protingai sudėliodamos įvairius saugiklius, kurie, žinoma, vienodai galioja ir užsieniečiams, ir vietos gyventojams. K.Starkevičius pasakoja, kad, pavyzdžiui, Vokietijoje norint įsigyti žemės ūkio paskirties žemės reikalingas specialios valstybės institucijos leidimas. Danijoje fizinis asmuo turi teisę įsigyti žemės ūkio paskirties žemės, jei turi šios srities išsilavinimą. Prancūzijoje taip pat keliamas kvalifikacijos arba ne mažiau

kaip penkerių metų darbo žemės ūkyje patirties reikalavimas. Prancūzijoje, Vokietijoje, Lenkijoje, kitose šalyse yra valstybinės žemės valdymo įmonės, kurios turi pirmumo teisę supirkti žemės ūkio paskirties žemę ir ją panaudoti pardavimui ar nuomai ūkininkams arba kitiems tikslams.

„Tokią įmonę – Valstybės žemės fondą mano iniciatyva įsteigėme. Tačiau reikia pinigų žemei įsigyti, o jų, deja, šiandien neturime“, – apgailestauja K.Starkevičius. Beje, ir Lietuvoje nuo šių metų įsigaliojo įstatymas, ribojantis leidžiamos įsigyti žemės plotą, kiti saugikliai, tačiau jų dar trūksta.

Lietuviai ne vieninteliai bando neprileisti užsieniečių prie savo žemės. Štai Latvijoje taip pat atsiranda tokių iniciatyvų. Kad parlamentas svarstytų šį klausimą, reikia 10 tūkst. parašų, tačiau praėjusią savaitę jų buvo tesurinkta per 2 tūkst. Šia tema reiškiasi ir Vengrija, tačiau šios valstybės pastarojo meto teisinės iniciatyvos – kažin ar sektinas pavyzdys. O štai Estija ir Čekija žemės rinką atvėrė jau prieš trejus metus ir didelių neigiamų pasekmių nepajuto.

Lauktų finansiniai ir reputacijos nuostoliai

Vis dėlto kas laukia Lietuvos, jei referendumas įvyks (o tokia tikimybė didelė) ir jame žmonės nubalsuos už tarptautinių įsipareigojimų nesilaikymą? Europos teisės departamento prie Teisingumo ministerijos generalinis direktorius Deividas Kriauciūnas neigia jau pasigirdusius gąsdinimus, kad ES atimtų iš Lietuvos naujam finansiniam laikotarpiui pažadėtus milijardus eurų, tačiau reputacijos nuostolių, kaip ir finansinių sankcijų, neišvengtume. Jei Lietuva ►

► kategoriškai atsisakyti ištaisyti sutarties su ES pažeidimą, po antrojo ES Teisingumo Teismo sprendimo jai reikėtų mokėti vienkartinę baudą, kurios mažiausias dydis – 614 tūkst. eurų (bet ji gali būti ir didesnė), plius periodinę baudą už kiekvieną dieną, kol bus įgyvendinamas šio teismo sprendimas – po 16 mln. eurų per metus (tačiau Konstitucijos keitimas trunka gana ilgai).

„Net jei referendumu pakeistume Lietuvos Konstituciją, esame pasirašę stojimo į ES sutartį, tad norėdami ją pakeisti turėtume persiderėti su visomis dvidešimt septyniomis ES narėmis ir gauti jų parlamentų pritarimą. Tačiau ar jį gautume ir kiek tai užtruktų?“ – pasekmes aiškina eksministras K.Starkevičius. O jei sutarimo nepavyktų rasti?

Maža to, partija „Tvarka ir teisingumas“ ir jos lyderis Rolandas Paksas agituoja už referendumą prieš euro įvedimą, nors ir šiuo klausimu Lietuva savo sprendimą jau priėmusi – priešingai nei, pavyzdžiui, Danijai ar Didžiajai Britanijai, tokia išimtis Lietuvai nei stojimo į ES, nei kitose sutartyse nenumatyta.

Buvęs Lietuvos vyriausiojo euroderybininko pavaduotojas dr. Klaudijus Maniokas (dabar – konsultacinės įmonės „Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai“ partneris ir vadovas) primena, kad ir dėl dar vieno stojant į ES Lietuvos priimto įsipareigojimo – uždaryti Ignalinos AE – buvo inicijuotas referendumas. Tuomet nesusirinko reikiamas skaičius rinkėjų, tačiau dauguma atėjusiųjų buvo už sutarties su ES nesilaikymą.

„Vyriausybė vis dėlto nenaudojo šio argumento, nes gavo rimtų ir nedviprasmiškų signalų iš Europos Komisijos, kad tokie veiksmai būtų sutarties su ES pažeidimas ir sukomplikuotų daugelį Lietuvos iniciatyvų, įskaitant tolesnį IAE uždarymo klausimų sprendimą ir finansavimą“, – pabrėžia K.Maniokas, pridurdamas, kad paprastai įsipareigojimų stengiamasi laikytis ir išspręsti kilusias problemas, nes nesutarimai ir sankcijos kenkia ir visos ES prestižui, ir nesilaikanties tarptautinių įsipareigojimų šalies reputacijai.

Taigi bandėme kvestionuoti visus pagrindinius mainais už narystę ES priimtus įsipareigojimus, nors kasmet apie trečdalį ketvirtadalį mūsų valstybės biudžeto sudarė ES pinigai, kuriais finansavome didžiąją dalį ekonomikos skatinimo, švietimo, kitų projektų, o apie pusę milijono lietuvių pasinaudojo ES laisve legaliai dirbti kitose valstybėse.

Maža to, D.Kriauciūnas primena Konstitucinio Teismo nutarimą: Konstitucijoje įtvirtintas principas, jog Lietuva laikosi sava valia priimtų tarptautinių įsipareigojimų, gerbia visuotinai pripažintus tarptautinės teisės principus, suponuoją tai, kad jei nacionaliniuose teisės aktuose nustatomas teisinis

AUFARTO. BFL * NUOTR.

Referendumo iniciatyvinės grupės

reguliavimas, kuris konkuruoja su nustatytoju tarptautinėje sutartyje, turi būti taikoma tarptautinė sutartis. Vadinasi, siūlymas nesilaikyti sutarties su ES prieštarauja ne tik ES teisei, bet ir Lietuvos konstituciniam principui.

„Toks referendumas iš principo kelia klausimą, ar Lietuva turėtų ištotti iš ES, nes negali būti, kad esame ES nariai, bet tuo pačiu metu sulaužome visus įsipareigojimus, kuriuos esame prisiėmę“, – aiškina D.Kriauciūnas.

Siūloma valdyti referendumais

Ne mažiau klausimų kyla ir dėl to, kuo baigtųsi kiti referendumo siūlymai: sumažinti referendumui surengti reikalingų parašų skaičių nuo 300 tūkst. iki 100 tūkst., visus svarbiausius valstybės klausimus spręsti tik

nuostatai. Ar tikrai galime panorėję spekuliuoti tautos valia į referendumo klausimus įkišus bet ką? Juk ne tie laikai – yra tam tikri standartai, tam tikri įsipareigojimai valstybės reputacijai, ir negalima bet ko įrašyti į Konstituciją“, – pabrėžia D.Kriauciūnas.

Tad kas tie žmonės, siekiantys įvesti valstybėje valdymą referendumais? Iniciatyvinės grupės lyderis minėtas ūkininkas P.Šliužas, kaip rašo savo biografijoje, studijavo miškininkystę, zooinžineriją, žurnalistiką, režisūrą, filosofiją ir galybę kitų gyvenimiškų sričių. Sovietmečiu buvo radijo korespondentas, kolūkietis, Žemės ūkio ministerijos pareigūnas, paskui televizijos laidų vedėjas, dabar triūsia gimtajame sodžiuje.

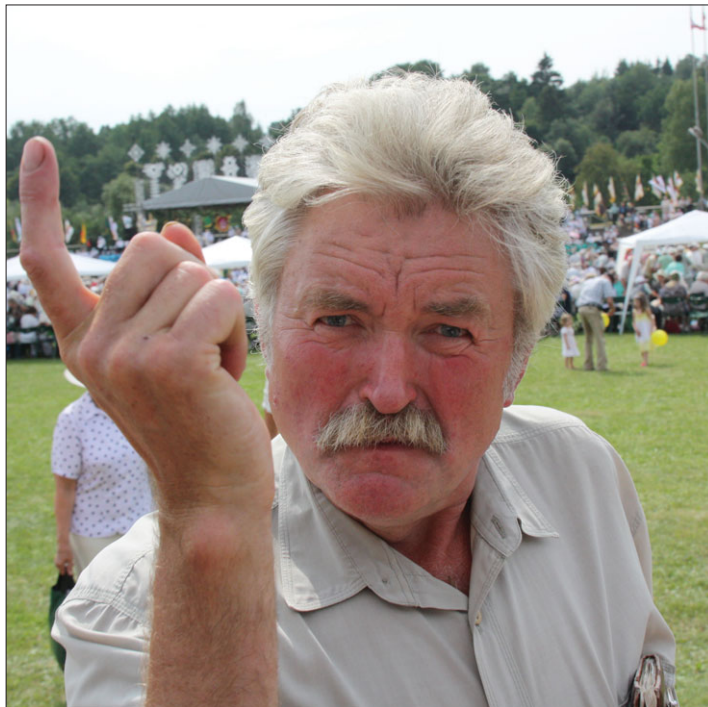
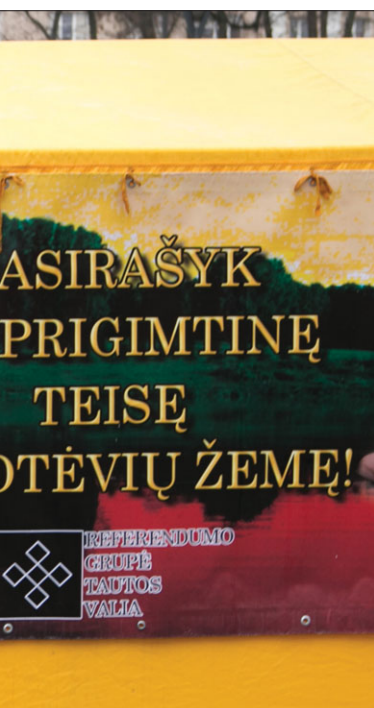
Jis – Kaišiadorių rajono savivaldybės tarybos narys, yra kandidatavęs daugelyje Seimo rinkimų, bet vis nesėkmingai. „Dabar esu nepartinis. Kokių partijų nariu buvau? Beveik visų iš eilės – ir Nuosaukiųjų judėjimo, ir Gyvenimo logikos, ir Centro partijos“, – populiarmo taip ir neužsitarnavusias partijas vardija P.Šliužas, tokį politinį nepastovumą aiškindamas paieškomis bendraminčiais dabar inicijuojamam referendumui realizuoti.

Į visus klausimus P.Šliužas atsakinėja daugžodžiaudamas, bet vengdamas konkrečių atsakymų. Pavyzdžiui, referendumo prieš sutarties su ES įsipareigojimus iniciatorius nutyli, kiek yra gavęs ES finansinės paramos: „Neskaiciuoju, nes čia pigus pasakymas, kad naudojames ES parama. Čia lygiai tas pat, kas vieniems valgant kepsnį šuniui numesti kaulą. Lietuviams šuns kaulo numetimas nuo kepsnio – tai ne parama, o kryptingas ir tendencingas viso mūsų ūkio

„Toks referendumas kelia klausimą, ar Lietuva turėtų ištotti iš ES, nes negali būti, kad esame ES nariai, bet sulaužome visus savo įsipareigojimus.“

referendumu. Tai reikštų šią teisę praktiškai atimti iš Seimo, atstovaujamąją demokratiją pakeičiant tiesiogine. Ar neatversime Pandoros skrynios – juk gali atsirasti iniciatyvų ir dėl Rytų Lietuvos teritorinio statuso ar Valstybinės kalbos įstatymo.

„Referendumu negalima kelti klausimo, kuris prieštarauja valstybės tarptautiniams įsipareigojimams ar sveikam protui. Taip galima reikalauti bet ko – grąžinti mirties bausmę ar Vilkaviškį paskelbti Lietuvos sostine, jei jau siūloma įrašyti konstitucinę nuostatą, kuri prieštarauja kitai konstitucinei

LAIKRAŠČIO „KARTIS KASIS“ KOMENTARAS: ARCHIVO NUOTR.

lyderis P.Šliužas ir kiti jo organizatoriai apeliavo į išskirtinę lietuvių meilę žemei ir nemeilę valdžiai

žlugdymas. Per kelerius metus, kai įstojome į ES, sumažėjo įvairių žemės ūkio produktų gamyba, ir mes nykstame. O aš turiu priimti paramą, nes kitaip žemės mokesčio nesugebėčiau sumokėti, iškrisčiau iš konteksto – visi valgo, o Šliužas vaidina, kad nevalgo. Tada mirti reikia. O kad ją gaučiau, 60 kartų važiauvau į rajoną, Kauną ar Vilnių, tad kiek dar sunaudojau degalų.“

Vis dėlto referendumui organizuoti P.Šliužas rado savų 15 tūkst. Lt.

Beje, P.Šliužas – tikras referendumų

entuziastas, pasakoja dalyvavęs organizuojant penkis, tiesa, anksčiau reikiamo skaičiaus parašų surinkti nepavyko. Temų buvo visokių: ir kad Seimo narius reikia rinkti tik vienmandatėse apygardose, ir dėl minimalaus atlyginimo, investicijų apmokestinimo, valstybės tribunolo steigimo, dėl lito, dėl prezidento teisės paleisti Seimą – visų nė neprisimena.

Tarp P.Šliužo bendražygių organizuojant referendumus buvo įvairios prabos politikų: ir šviesaus atminimo Kazimieras Antana-

vičius, ir Artūras Paulauskas, ir Zigmas Vaišvila, kuris dabar staiga tapo oponentu. „Z.Vaišvila pradėjo lįsti visur, visus mokyti. Kai prieš registruojant iniciatyvinę grupę kviečiau, jis nesutiko dalyvauti. O dabar pamatė, kad surinkom parašus, tai atlėkė“, – aiškina P.Šliužas.

Kita oficialiai kaip referendumo iniciatyvinės grupės atstovė įregistruota Rita Jusienė – su „Drąsos keliu“ nesėkmingai bandžiusi į Seimą patekti panevėžietė, Nepartinio demokratinio judėjimo narė. Kaip rašo biografoje, nuo 1995 m. darbinėje veikloje nedalyvauja, nes augina vaikus. Bet vienas jų jau pats dirba Airijoje, kitam – devyniolikti, jaunėliui – keturiolikti.

Tarp referendumo iniciatorių – ir Valstiečių bei žaliųjų, ir Tautininkų sąjungos, taip pat Liaudies partija. Referendume iniciatorių pasipiktinimui, referendumo rėmėju buvo pasiskelbęs ir Socialistinio liaudies fronto lyderis Algirdas Paleckis.

Nesunku nuspėti, kodėl tarp referendumo iniciatorių negirdėti vadina-

mųjų sisteminių parlamentinių partijų: jos todėl ir vadinamos sisteminėmis, kad jaučia bent kokią atsakomybę už savo siūlomų sprendimų pasekmes.

Vis dėlto įvykęs referendumas dėl naujos atominės elektrinės projekto – pamokantis precedentas, kas nutinka, kai dėl trumpalaikių politinių tikslų ir šios partijos pasiduoda populizmui, o valstybės institucijos, net investavusios neproporcingai didelius pinigus, nesugeba visuomenei paaiškinti galimų sprendimų padarinių.

Beje, ir dabar negirdėti nei prezidentės, nei premjero, nei žemės ūkio ir teisingumo ministrų, nei valdančiosios Socialdemokratų partijos siūlomo kandidato į prezidentus Zigmanto Balčyčio aiškios ir argumentuotos pozicijos dėl referendumui siūlomų klausimų. Nenuostabu: pūsti prieš populistus gali kainuoti sėkmę rinkimuose, o prezidento ir Europos Parlamento rinkimai – ne už kalnų.

Antra vertus, gal todėl Lietuvoje aktyviausi rinkėjai ir yra senoliai, nes trūksta drąsių ir principingų politikų, norinčių ir mokančių pasakyti nepopulistineis tiesas. O referendumų, kaip priemonės patiklimam elektoratui prieš rinkimus mobilizuoti, vėjus suaktyvėja būtent prieš kiekvienus rinkimus.

Dabar Lietuvoje referendumui surengti iškelta palyginti aukšta kartelė. Kitose ES šalyse, nors dažnoje parašų reikia mažiau, esti kitokių saugiklių. Tačiau jei tam užtektų vos 100 tūkst. parašų, o referendumuose tektų spręsti visus svarbiausius valstybei ir tautai klausimus, mūsų valstybė pereitų prie valdymo referendumais.

Tik ar tikrai dauguma Lietuvoje to nori? ■

SURENGTI REFERENDUMĄ DAUGELYJE ES ŠALIŲ NĖRA LENGVA

Dabar Lietuvoje kartelė referendumui surengti iškelta gana aukštai: reikia surinkti 300 tūkst., tai yra maždaug dešimtadalio, gyventojų parašų. Slovėnijoje jų užtenka vos 5 tūkst. (apie 0,3 proc. gyventojų), Ispanijoje reikia net 500 tūkst., bet tai sudaro vos 1,1 proc. gyventojų.

Beveik pusėje ES valstybių galimybės skelbti referendumus ar įstatymų iniciatyvos teisės piliečiai visai neturi. Taip yra ir ne vienoje senos demokratijos šalyje – Danijoje, Švedijoje, Nyderlanduose, beje, ir Estijoje. Dalyje ES šalių referendumus paskelbti gali tik parlamentai. Vokietijoje visos valsty-

bės mastu referendumai niekada nebuvo rengiami, o kiekvienas regionas nusistatęs savas referendumų to regiono klausimais taisykles.

Be to, skirtingose šalyse referendumai turi skirtingą galią. Pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje šiemet turėtų vykti referendumas dėl Škotijos atsiskyrimo, bet referendumai čia teturi patariamąjį balsą. Tik patariamieji referendumai rengiami ir Suomijoje. Liberaliausia tvarka, kai piliečiai gali inicijuoti tiek įstatymus, tiek referendumus, – Italijoje, Latvijoje, Portugalijoje, Slovėnijoje ir Vengrijoje. ●

POLITIKA

Elektoratą rinkimams telkianti Seimo pirmininkė Loreta Graužinienė užliejo populizmo banga

Pamatę, kad žemė slysta iš po kojų, „darbiečiai“ desperatiškai ieško gelbėjimosi ratų.

Reikalavimas minimalią algą padidinti iki 1509 Lt, nors ir nelogiškas, ir yra vienas tų įsivaizduojamų gelbėjimosi ratų.

Jonė Kučinskaitė

Po Vilniaus apygardos teismo sprendimo Darbo partijos juodosios buhalterijos byloje šios partijos populiarumas smuko dvigubai. Šiomet vyks net duji svarbūs rinkimai – prezidento ir Europos Parlamento narių, tad „darbiečiai“ desperatiškai ieško gelbėjimosi šiaudo. Jiems ypač svarbu, kad į Europos Parlamentą kaip nors patektų Viktoras Uspaskichas. Mandatas politiniam bėgliui vėl suteiktų nežabotų galimybių vilkinti teismų procesą.

Laiko liko jau nedaug, tad formalioji „darbiečių“ lyderė Loreta Graužinienė į areną metėsi su neįtikėtinais reikalavimais – minimalią algą jau po 350 dienų padidinti daugiau nei 50 proc. Jei ne, eurą matysime kaip savo ausis be veidrodžio. Šiaip jau mūsų politikai savo pareiškimais, kad ir kokie šie būtų infantilūs, ekonomistų seniai nebestebina, tačiau L.Graužinienė nustebino, nes iš jos svaiojimų susidarė išpuolis, jog pinigai auga ant medžių, tereikia nueiti pasiskinti ir visus apdalyti. Blogiausia, kad panašiai mano ir dalis rinkėjų, kuriems Seimo pirmininkės išvedžiojimai bei pažadai tikrai glosto širdį.

Bet, pasak „darbiečių“, yra keletas blogiukų, tai yra finansų ministras Rimantas Šadžius, premjeras Algirdas Butkevičius, prezidentė Dalia Grybauskaitė, taip pat visokie opozicijos veikėjai, kurie prie tų pinigų medžių neprileidžia ir visaip kliudo skinti pinigus. Taip demaskuodami šiuos neva kenkėjus „darbiečiai“ viliasi šiek tiek pakreipti rinkimų eigą. Bet jie mąsto labai senomis klisėmis ir nesupranta, kad Lietuvoje jau esama tikrai daug išsilavinusių žmonių.

Kita vertus, kadangi L.Graužinienė užima Seimo pirmininko pareigas, nori nenori prasidėjo viešos diskusijos. Kai kurie į jas žvelgė rimtai ir nagrinėjo, kada, kaip ir kiek toji minimali algebra iš tiesų galėtų didėti, o kiti iš L.Graužinienės siūlymų (kaip ir iš daugybės kitų) nusprendė pasilinksinti ir siūlo ne kitąmet, o jau šiemet minimalią algą padidinti iki 4509 Lt. Esą jei jau didinti, tai taip, kad iš tiesų pasijustų.

Prezidentei D.Grybauskaitei ir premjerui A.Butkevičiui Seimo pirmininkės L.Graužinienės siūlymai dėl minimalios algos kelia šypseną ↑

Na, o mes panagrinėkime, kokios tokių reikšmingų pažadų pasekmės būtų valstybei, šalies verslui ir pačios koalicijos stabilumui.

Tik biudžetinių algoms papildomai reikėtų milijardo litų

381 159 – tiek dirbančiųjų, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2012 m. pabaigoje uždirbo algas, nesiekiančias 1509 Lt. Beje, net šeštadalis, tai yra 64 575 asmenys, dirbantys viešajame sekto-

mai, bet ir visų kitų, – atkreipia dėmesį vienas valdančiosios koalicijos atstovų, partijos „Tvarka ir teisingumas“ pirmininko pavaduotojas, aplinkos ministras Valentinas Mazuronis. – Todėl, nors mes ir palaikome siūlymą, jog MMA turi didėti, bet laikomės nuostatos, kad ji negali būti didinama tai siejant su euro įvedimu ir visiškai neskaičiuojant valstybės finansinių galimybių. Taip, per ateinančius trejus metus MMA turi didėti, bet kaip ir kiek ji didės, visi koalicijos partneriai turėtume susėsti ir pasidėlioti galimus scenarijus.“

Opozicinės Tėvynės sąjungos pirmininko pavaduotoja, buvusi socialinės apsaugos ir darbo ministrė Irena Degutienė pabrėžia, kad jei valdantieji be jokių skaičiavimų minimalią algą vis dėlto imtų skubiai didinti iki L.Graužinienės pasiūlyto dydžio, didelė dalis smulkiojo ir vidutinio verslo Lietuvoje būtų visiškai sužlugdyta.

„Vilniuje ir Kaune padėtis šiek tiek geresnė, nes smulkųjį ir vidutinį verslą gelbsti iš Rusijos, Baltarusijos, Ukrainos į Lietuvą plūstantys turistai ir pirkėjai, kurie ir pagyvina apyvarą, o provincijoje veikiančios verslo įmonės būtų „pakavotos“ arba pačios „pasikavotų“ nuo mokesčių“, – atitaria Seimo Biudžeto ir finansų komiteto pirmininko pavaduotojas liberalas Kęstutis Glaveckas. Jis atkreipia dėmesį, kad provincijoje smulkieji ir vidutiniai verslininkai vos juda, o ir retas stambus provincijos verslininkas pajėgtų sumokėti

Seimo narys socialdemokratas A.Sysas: „Vien tam, kad biudžetinių algas padidintume iki pasiūlyto naujo MMA dydžio, papildomai reikėtų apie 1 mlrd. Lt. Bet tai visiškai nerealūs siūlymai.“

riuje, gauna minimalias ar vos didesnes algas, kurios gerokai atsilieka nuo L.Graužinienės pasiūlyto naujo minimalios algos (MMA) dydžio – 1509 Lt.

„Taigi vien tam, kad biudžetinių algas padidintume iki pasiūlyto naujo MMA dydžio, papildomai reikėtų apie 1 mlrd. Lt. Bet tai visiškai nerealūs siūlymai“, – nukerta Seimo Socialinių reikalų ir darbo komiteto narys socialdemokratas Algirdas Sysas.

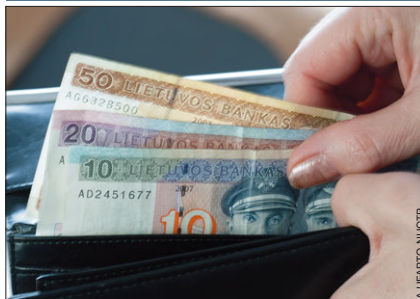
„Be to, didėjant minimaliai algai kyla ne tik tokią algą gaunančių žmonių atlygini-

dar didesnę minimalią algą. „Provincija sensta, jaunimo neliko, daugybė žmonių gyvena iš pensijų arba pašalpų, tad jų poreikiai minimalūs. Apsidairykite, kas beliko gyventi Joniškėje, Biržuose, Lazdijuose ar kituose paribio rajonuose“, – priduria K.Glaveckas.

Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, vidutinis darbo užmokestis (VDU) šalyje šiuo metu siekia 2305 Lt. Tačiau 1509 Lt gerokai viršija pusę VDU, tai yra 1152 Lt. „O juk daugelyje ES bei kitų išsivysčiusių šalių minimali alga siekia būtent pusę vidutinio darbo užmokesčio“, – primena Seimo Biudžeto ir finansų komiteto narys ekonomistas Povilas Gylys.

„Jei Seimo pirmininkė L.Graužinienė būtų pasiūliusi padidinti MMA iki pusės VDU, tai yra iki 1152 Lt, tuomet retas parlamentaras, Vyriausybės narys, o ir verslininkas būtų turėjęs argumentų, kad šį siūlymą reikia atmesti. Mes turime orientuotis į kitas ES šalis. Bet siūlymas didinti MMA iki 1509 Lt neabejotinai bus atmestas“, – prognozuoja K.Glaveckas. Beje, atkreiptinas dėmesys, kad jei minimali alga būtų pakelta iki pusės VDU dydžio, tai yra iki 1152 Lt, realiai darbdavys darbuotojui turėtų mokėti 1509 Lt (neatskaičius mokesčių). Tad, kaip L.Graužinienę šaržuoja ekonomistas Nerijus Mačiulis, galbūt Darbo partijos buhalteriai partijos pirmininkei nepatiksli-

DARBUOTOJŲ, GAUNANČIŲ MAŽIAUSIAS ALGAS

Alga	Privatus sektorius	Valstybės sektorius
1000 Lt	162 838	36 456
1001–1200 Lt	107 275	24 872
1201–1500 Lt	111 046	32 407

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

no, ką jie turėjo galvoje siūlydami didinti MMA iki 1509 Lt.

„Iš tiesų Lietuvoje daugoka su matematika susipykusių žmonių, ne visi moka skaičiuoti, – juokauja ir A.Sysas, primindamas, kad skaičių „1509 Lt“ Darbo partija buvo įsirašiusi į savo rinkimų programą. – O kadangi artėja rinkimai, tai ir buvo ištraukti 2012 m. Seimo rinkimų pažadai.“

Koaliciją cementuoja finansiniai projektai

Kitas socialdemokratas, beje, Seimo pirmininkės pavaduotojas, Gediminas Kirki-

las primena, kad, nors kolegė L.Graužinienė minimalios algos didinimą ultimatyviai sieja su euro įvedimu (kitąpariant, jei nebus pakeltas MMA, tai jie nepritarisą euro įvedimui), iš tikrųjų, kai bus įvestas euras, MMA bus padidinta natūraliai. „Norime šito ar ne, bet turėsime tai daryti. Tai darė ir kaimynai latviai, ir estai, beje, pastarieji įsivedė eurą ir kėlė MMA pačiame pasaulio ūkio ir finansų krizės įkarštyje 2009 m. Teks ir mums“, – neabejoja G.Kirkilas.

Priminsime, kad šiandien iš visų trijų Baltijos šalių MMA mažiausia Lietuvoje – 1000 Lt, Latvijoje ji siekia 1100 Lt, o Estijoje – 1200 Lt.

A.Sysas prognozuoja, jog iki rinkimų kategoriškų koalicijos partnerių pareiškimų tik daugės, ir rodysis, kad koalicija jau brąška, bet iš tiesų subyrėti ji neturėtų.

„Iš tiesų kaipgi koalicija subyrės, juk ji laikosi ne ant valstybės ateities, o ant asmeninių interesų administruoti ir įgyvendinti įvairius projektus pamato. O kai vyrauja asmeninis interesas būti valdžioje ir valdyti, tai nori nenori susitari“, – ironizuoja K.Glaveckas.

„Kol kas aš tikrai nematau jokių grėsmių koalicijos išlikimui. Manau, kad ir finansų ministras per griežtai sureagavo į siūlymą MMA didinti iki 1509 Lt, nes visi panašūs kolegų pareiškimai tėra noras viešai išsakyti mintis, kurios patrauktų žiniasklaidą ir leistų atsидurti viešumoje“, – užbaigia V.Mazuronis. ■

TRUMPASIS INTERVIU

Į „Veido“ klausimus atsako Seimo pirmininkė Loreta Graužinienė

VEIDAS: Sakykite, ar prieš pateikdama viešą siūlymą didinti minimalią algą iki 1509 Lt apie tai kalbėjotės su koalicijos partneriais ir Vyriausybės vadovu bei LSDP lyderiu Algirdu Butkevičiumi?

L.G.: Minimalios algos didinimas buvo sutartas prieš tvirtinant Vyriausybės programą. Buvo numatyta, kad iš karto bus keliama iki 1000 Lt, toliau nuolat ją didinant ir per 2015 m. pasiekiant 1500 Lt.

VEIDAS: Kodėl siūlymas nebuvo teikiamas kartu su Biudžeto įstatymo projektu pernai gruodį?

L.G.: Minimalios algos didinimo klausimas pirmiausia sprendžiamas Trišalėje taryboje. Jai mes Darbo partijos nuomonę bei poziciją ir perduodame. Tikiu, kad per 2014 m. tarp profsąjungų, verslo ir valdžios atstovų bus rastas sutarimas dėl dydžių, terminų ir grupių, kaip ir kada bus keliama minimali alga. Darbo partijos reikalavimas yra, kad 2015 m. minimali alga negali būti mažesnė nei 1509 Lt.

VEIDAS: Ar griežtas tonas, kad jei minimali alga nebus padidinta iki euro įvedimo, nepalaikysite euro klausimo, nesugriaus koalicijos?

L.G.: Esu įsitikinusi, kad koalicijos partneriams svarbiausia – žmogus, paprastų žmonių gerovė, nes centro kairės koaliciją sudarantis partijos savo ideologine prasme (kas atsispindi ir partijų programose) turi ginti paprastą žmogų, todėl Darbo partija tiki, kad susitarimas bus pasiektas.

VEIDAS: O kodėl pasirinkote siūlymą kelti minimalią algą iki 1509 Lt, o ne, tarkime, iki 1783 Lt arba iki pusės vidutinės algos (kaip kad yra daugelyje pasaulio šalių)? Lietuvoje tai būtų 1152 Lt.

L.G.: Į šį klausimą aš jau atsakiau. ●

SAVAITĖS INTERVIU

Robertas Dargis: „Šiandien laisvų darbo vieta yra gerokai daugiau nei potencialių darbuotojų“

Jonė Kučinskaitė

Seimo pirmininkės Loretos Graužinienės ultimatyvus raginimas pakelti minimalią algą nuo 1000 iki 1509 Lt sukėlė pašaipų, nepasitenkinimo, pykčio ir kritikos audrą ir Vyriausybėje, ir tarp įvairių ekonomistų, finansininkų bei verslininkų. Ką apie tokį vienos iš valdančiosios daugumos partijų kategorišką siūlymą mano pramonininkai? Nuo to pokalbį pradėjome su Lietuvos pramoninkų konfederacijos (LPK) prezidentu Robertu Dargiu.

R.D.: Manau, kad šio siūlymo nereikėtų vertinti rimtai. Tai tiesiog PR dalykas, politinės batalijos, kuriomis mėginama nukreipti dėmesį nuo svarbiausių problemų, o ne pasvertas ir išdiskutuotas siūlymas. Apie tai kalbėjoms ir su ministru pirmininku Algirdu Butkevičiumi. Jo nuostatos labai aiškios: Vyriausybė šio nepasvertos siūlymo nepalaiko.

Beje, dar gruodžio viduryje Lietuvos pramoninkų konfederacija, Lietuvos pramonės, prekybos ir amatų rūmai, Lietuvos investuotojų forumas ir Lietuvos verslo darbdavių konfederacija bendrai išskyrė tris didžiausius šio laikmečio Lietuvos problemų blokus ir išdėstė juos Ministrų kabinetui.

Taigi, mūsų nuomone, problema Nr. 1 yra demografija. Ji Lietuvos ekonomikai dabar turi ir ateityje turės ilgalaikių pasekmių. Jau šiandien dirbančiųjų stinga: laisvų darbo vietų yra gerokai daugiau nei potencialių darbuotojų. Iš tikrųjų darbuotojas šiandien turi daug daugiau galimybių pasirinkti norimą darbą, nei turėjo prieš dešimt metų. Šiandien visų įmonių plėtra priklauso nuo žmogiškųjų išteklių, nuo galimybės turėti specialistų, kurie dirbtų prie technologinių linijų, prie produktų kūrimo, rinkodaros srityje. Daugybė bendrovių rinkoje neranda tokių žmonių.

Antroji problema – finansai. Bankai vis

dar labai atsargiai žvelgia į ateitį, finansuoja tik sėkmingai dirbančias kompanijas. Kita vertus, verslas taip pat labai atsargiai vertina ateitį ir nebeskuba imti kreditų. Dėl to per pastaruosius metus labai sulėtėjo investicinė plėtra. Ypač mažai būta technologinių investicijų, kurios kuria ilgalaikį ekonomikos augimą. Ir tik dabar investicijos į technologijas pamažu didėja, bet investuojama daugiausia pačių įmonių lėšomis, o ne kreditais, paimtais iš bankų.

Jei pažvelgtume į mūsų regionus, ten padėtis dar niuresnė. Smulkiosioms ir vidutinėms provincijos įmonėms bankų kreditai iš esmės neprieinami. Pagaliau mes Lietuvoje nesame išplėtoję rizikos kapitalo fondų ir privačių kredito institucijų, išskyrus greitųjų kre-

**„Tie, kurie gali, tie algas
iki 1509 Lt jau padidino.
Kiti negali.“**

ditų įmones ir kredito unijas, veiklos.

Trečias problemų blokas – konkurencinė aplinka. Ir visi šie trys blokai tiesiogiai priklauso nuo valdžios, tad apie tai valdžia pirmiausia ir turėtų kalbėti. Ir ne tik kalbėti, bet ir veikti.

O juk biurokratizmas įsišaknijęs, ir niekas nesikeičia. Štai, remiantis pastarųjų šešerių metų Pasaulio ekonomikos forumo tyrimais, Lietuva pagal valstybės finansų tvarkymą atsiduria kažkur antrajame šimtuose, tai yra 114,

115, 117-oje vietoje. Kitaip tariant, esame greta atsilikusių Afrikos valstybių, tad gal pirmiausia reikėtų pradėti nuo tvarkos valstybės viešuosiuose finansuose?

Arba koks yra mūsų valstybės turto valdymo efektyvumas? Pasirodo, vienam valstybės tarnautojui tenka net 60 kv. m naudingo ploto. O tai reiškia, kad kasmet tuščiai išmetame milijoniškas sumas tam turtui išlaikyti: šildymui, apšvietimui, valymui, remontui.

Problemas galiau vardyti nesustodamas. Na, kad ir darbo santykiai. Pas mus jie, palyginti su Lenkija, Latvija, Estija, Danija, Švedija, Suomija, Norvegija, yra labiausiai stabdančios ekonomikos plėtrą. O juk su šiomis valstybėmis mes konkuruojame regione.

Kita problema – darbo mokesčiai: mūsų darbo mokesčiai vėlgi patys didžiausi regione, didesni už lenkų, latvių, estų, danų, švedų, suomių. Mes daugiausiai sumokame darbo mokesčių nuo darbo jėgos apmokėjimo. Tiesa, premjeras buvo sudaręs darbo grupę, kaip sumažinti darbo jėgos apmokestinimą nesumažinant pajamų ir biudžetą, kitaip sakant, per kitus instrumentus surinkti lėšų, kad įmonėms, kuriose daug žmonių ir kuriose negali pakeisti darbo rankų robotais, būtų palengvintos išlikimo sąlygos.

VEIDAS: Jūsų nuomone, kiek realiai verslo įmonių minimalią algą galėtų padidinti iki 1509 Lt?

R.D.: Tie, kurie gali, tie ir pakėlė. Beje, kaip rodo LPK neseniai atliktas tyrimas, mažos al-

BET NUOTR

gos yra ne Vilniaus ar kitų didmiesčių įmonių problema, o regionų, mažų miestelių įmonių bėda. Jos tiesiog neišgalį mokėti algų, didesnių kaip tūkstantis litų.

Be to, minimalios algos pakėlimas pirmiausia paliestų tas šakas, kurios negali išsiversti be žmogaus rankų, tai yra maisto, baldų, medžio apdirbimo, tekstilės, šiek tiek metalo apdirbimo pramonę. Iš tikrųjų, remiantis mūsų apklausa, minimalios algos kėlimas iki 1509 Lt yra aktualus net 75 proc. visų pramonės įmonių. O pernyktis minimalios algos kėlimas iki 1000 Lt palietė vos 20 proc. visų pramonės įmonių, taigi reikšmingos įtakos neturėjo.

Sakyčiau, ypač pragaistingas toks didelis minimalios algos didinimas būtų paslaugų srityje. Štai paimkime restoranų sektorių. Kai ponė L.Grauzinienė pateikė siūlymą pakelti minimalią algą iki 1509 Lt, nuėjau į vieną mūsų Verslo centre esančių restoranėlių ir pasiteiravau jo savininko, ką jis apie tai mano. Žmogus griebėsi už galvos, akys išsiplėtė. Tai reiškia, kad jei būtų padidinta minimali alga, jis iškristų iš rinkos, nes neturi galimybes padavėjams, barmenams ar kitiems darbuotojams mokėti daugiau nei minimalią algą.

VEIDAS: Kas atsitiktų su verslu, priėmus siūlymą didinti minimalią mėnesio algą (MMA) iki 1509 Lt?

R.D.: Pasekmių visa virtinė būtų tiek verslui, tiek visai valstybei. Juk daugelio tiek valstybės tarnautojų, tiek versle dirbančių žmonių atlyginimai susieti su minimalia alga: didėja minimali alga – didėja ir jų darbo užmokestis. Taigi atlyginimus reikės kelti visiems, ne tik tiems, kurie gauna mažiau nei 1509 Lt.

Be to, reikia nepamiršti, kad jei pas mus vidutinis darbo užmokestis (VDU) siekia 2305 Lt, tai minimalią algą pakėlus iki 1509 Lt MMA gerokai viršys pusę VDU. O Europoje minimali alga paprastai siekia pusę vidutinio darbo užmokesčio, kitaip sakant, Lietuvoje turėtų būti ne daugiau kaip 1152 Lt. Beje, tik Graikijoje minimali alga yra didesnė nei 50 proc. vidutinio darbo užmokesčio. Iš tikrųjų mūsų, Lietuvos, minimalios algos ir vidutinio darbo užmokesčio santykis šiuo metu yra labai sveikas, siekia apie 43 proc.

Taigi, mano galva, mes pirmiausia turėtume išspręsti tas problemas, kurias išvardijau, o tik tada jau kalbėti apie tokius brangius projektus.

VEIDAS: Bet štai ekonomistė Aušra Maldeikienė atliko skaičiavimus, iš kurių matome, kad pernai įmonių pelnai didėjo kur kas labiau nei darbuotojų atlyginimai. Taigi verslininkai su darbuotojais dar nesidalija pelnu, nėra socialiai atsakingi. Kaip tai pakomentuotumėte?

R.D.: Mano galva, nereikėtų daryti tokių apibendrinančių išvadų, derėtų detaliau panagrinėti įmonių pelnus. Pirmiausia reikėtų klasifikuoti, kokių įmonių (pagal segmentus) pelnai augo labiausiai. Ir galbūt tada pamatytume, kad ir atlyginimai tose įmonėse visą laiką buvo geri ir dargi didėjo. Negalime vertinti atsietai.

Apibendrinami mes dažnai pametame objektyvią realybę. Čia kaip tame anekdote: guli slaugos ligoninės palatoje septyni ligoniniai, kurių du ką tik mirė ir jau pradėjo stingti. Bet kadangi patalpos temperatūra siekia apie 20 laipsnių, tai ir jų kūnai atvėso iki tokios temperatūros. O štai likusieji ligoniniai karščiuoja, temperatūra siekia 40 laipsnių. Išvedus visų jų kūnų temperatūrų vidurkį viskas atrodytų tobulai – sveiko žmogaus kūno temperatūra. Bet tai neatitinka realios situacijos. Tad aš nedrįščiau taip kategoriškai apibendrinti, kad verslininkai nesidalija pelnu su darbuotojais.

Beje, 2013 m. pramonės įmonių veiklos pelningumas, palyginti su 2012 m., gerokai krito, nuo 5 iki 2,36 proc. O apyvarta per tą patį laiką išaugo, taigi, nors pardavė daugiau, bet už mažesnę kainą.

Antra vertus, reikėtų išsiaiškinti, ar nėra taip, kad dalis kai kurių sektorių įmonių dirba nekonkurencingoje aplinkoje, galbūt yra monopolininkai, bet valdžia to monopolininko nepažaboja. Tarkime, jei paanalizuotume energetikos sektorių, pamatytume, kad jame nėra konkurencingumo ir kad valdžia čia nepadarė nieko, jog šio sektoriaus įmonės veiktų pagal rinkos dėsnius.

VEIDAS: Kurie pramonės sektoriai pakilimą išgyveno pernai, kilti turėtų ir šiemet?

R.D.: Kol kas dar neturime apibendrintų visų sektorių duomenų, tačiau akivaizdu, kad pakankamai sėkmingai veikė maisto pramonės sektorius ir tik metų pabaigoje, prasidėjus maisto produktų eksporto į Rusiją boikotui, pradedo smukimas. Neblogai sekėsi metalo apdirbimo įmonėms, gana sėkmingai veikė trąšų įmonės, ir tik metų gale tiek „Achema“, tiek „Lifosa“ patyrė bėdų.

Kadangi energijos sąnaudų įtaka daugeiui pramonės įmonių yra didžiulė, kalbėti apie tvarų augimą 2014 m. reikėtų atsargiai.

Jei vertintume augimą, tai pamatytume, jog po krizės, tarkime, 2011, 2012 m., augimas buvo ženklus, bet taip buvo todėl, kad kilome iš duobės. Tačiau kalbėti apie tokį augimą 2014 m., koks buvo 2011 ar 2012 m. ir netgi 2013 m. pirmoje pusėje, nebeįmanoma. Be to, kadangi dėl naftos kainų kritimo pasikeitė situacija įvairiose rinkose, tai pajusime ir mes. Mums, ypač maisto pramonei, o ir perpardavėjams, Rusijos rinka yra labai svarbi, bet dėl naftos kainų kritimo nebegalime tvirtai kalbėti apie šios rinkos augimą ar stabilumą. Tad prognozuoti, kad 2014 m. mūsų verslui bus tokie pat geri, kokie geri buvo pastarieji treji metai, sudėtinga.

VEIDAS: Gal tuomet aišku, kurie pramonės sektoriai 2014-aisiais smigs žemyn?

R.D.: Pramonės sektorius nesminga, jis pamažėle atsigauna, bet tikrai sminga statybų sektorius. Net šešios iš dešimties statybų sektoriaus įmonių dirba nuostolingai.

Tiesa, nekilnojamojo turto plėtojimo sektoriuje, kuris, deja, iš esmės susikoncentravęs Vilniuje, situacija kitokia. Vilniuje 2013 m., palyginti su 2012 m., nekilnojamojo turto sandorių skaičius stipriai šoko į viršų. Bet vėlgį pakilimas matomas tik Vilniuje ir iš dalies

Šilkas ir auksas

Vilniaus arkivyskupijos
XV–XVIII a.
liturginė tekstilė

2013 12 10 – 2014 09 27

.....

Parodoje – seniausios išlikę Vilniaus
katedros liturginiai drabužiai.

Tai pats svarbiausias ir vienintelis

Lietuvoje tokio dydžio
renesanso ir baroko audinių
lobynas.

BAŽNYTINIO PAVELDO
MUZIEJUS

.....

www.bpmuziejus.lt

RĖMĖJAI

KULTŪROS
RĖMIMO
FONDAS

MG BALTIC

Objekta

INFORMACINIAI RĖMĖJAI

DELFI

Clear Channel

veidas

Motors

mažylis

Klaipėdoje, o to nepasakysi apie provinciją ar netgi Kauną. Šiame mieste situacija kitokia, nes žmonės renka gyventi individualiuose namuose ir daugiabučių statyba nevyksta. Provincijoje statomos nebent parduotuvės ar kažkokios valstybės, savivaldybių finansuojami objektai. Ir 2014 m. pokyčių šiame sektoriuje nematyti.

VEIDAS: Akylesni ekspertai pastebi naujus burbulus nekilnojamojo turto sektoriuje: bankai nebemoka palūkanų už terminuotuosius indėlius, tad laikyti pinigų banke tampa beprasmiška, tai skatina investuoti į nekilnojamąjį turtą, o ir baltarusiai, rusai, ukrainiečiai pastaruoju metu Lietuvoje aktyviai perka dar nepastatytus būstus. Ar tai nesi- baigs nauja krize?

R.D.: Aš to nevadinčiau nauju burbulu. Iš tikrųjų nekilnojamojo turto srityje yra savi dės- niai. Mes daugelį metų skaičiavome, per kiek laiko būstas pasensta ir kiek yra pasenusių būstų. Tarkime, Suomijoje laikomasi įstatymais įtvirtintos nuostatos, kad būstas moraliai ir fi- ziškai pasensta per 50 metų, todėl yra griau- namas ir statomas naujas. Ir jei pažvelgtume į Suomiją, kurioje gyvena 5,4 mln. gyventojų, pa- matytume, kad ten kasmet pastatoma apie 30 tūkst. naujų būstų.

Remiantis šiais skaičiavimais, tam, kad Vilniuje gyventume šiuolaikiškuose būstuose, kasmet reikia pastatyti ir parduoti apie 7 tūkst. būstų. Bet 2009 m. naujų statybų iš viso nevyko, buvo tik išparduodami jau pastatyti būstai. 2011 ir 2012 m. parduota 1300 ir 1400 būstų. Pernai parduota apie 2700 būstų. Taigi čia yra refleksija: žmonės ilgai laukė ir nieko nepirko, ir štai pernai vėl pradėjo pirkti. Tai, žinoma, lėmė ir tai, kad bankai sumažino ar net nustojo mokėti palūkanas už indėlius, todėl turintieji laisvų pinigų ėmė investuoti į nekilnojamąjį turtą, nes supranta, kad pajamos iš nuomos nėra didelės, bet tai stabili investicija su 4–5 proc. grąža.

O sakyti, kad rusai ar baltarusiai šluote šluoja būstus Lietuvoje, nedrįsčiau. Šitoks apibūdinimas labiau tinka Latvijai. Tėn iš tiesų tai vyksta, nes šių šalių piliečiai, Latvijoje įsigiję nekilnojamojo turto, gauna ilgalaikes gyvenimo vizas ir gali laisvai važinėti po Šen- geno šalis. Antra vertus, nestabili situacija tose šalyse verčia žmones ieškoti sprendimų ir, kaip jie sako, saugiai pasidėti pinigų arti- majame užsienyje. Investavę pas mus jie jau- čiasi saugiau, nes pas mus veikia tos pačios taisyklės, teisinė bazė, kokia veikia visoje ES.

Be to, kalbant apie apsidraudimą nuo bur- bulų reikia prisiminti, kad po krizės Lietuvos bankas įvedė atsakingo skolinimosi taisyklės.

VEIDAS: Kaip pastarojo pusmečio Rusijos veiksmai pakeitė Lietuvos verslininkų požiūrį į šią šalį, kaip į partnerę?

R.D.: Šiandien verslininkai Rusijos rinką ver- tina lygiai taip pat, kaip ir visas kitas rinkas: ver- tina jos pelningumą, rizikingumą ir daro išva- das. Kad ir kaip ten būtų, ši rinka yra alkanes- nė, mažiau reikli, mūsų įmonių vadovai, rinkodaros specialistai geriau pažįsta šios ša-

DREAMTIME NUOTR.

lies žmonių mentalitetą, bet kartu ši rinka yra ir mažiau stabili tiek politiškai, tiek ekono- miškai. Taigi, jei verslininkai nori daugiau už- dirbti, bet siekia, kad pardavimas būtų suba- lansuotas, orientuojasi ne tik į šią rinką.

Kita vertus, dėl nekokių mūsų valstybės pastarųjų metų sprendimų stipriai suprastėjo politinis klimatas bendraujant su šia valsty- be, ir tai taip pat labai veikia mūsų ekono- miką. O štai Estijoje veikiama kitaip. Estai su Rusija turėjo panašių problemų kaip ir mes, bet šiandien jų santykiai kaip niekad puikūs, ir iš to daug naudos gauna visa Estijos ekonomika.

Lietuvos problema ta, kad pas mus vers- las veikia sau, o valstybės politika – sau. Kartais netgi galvoji: o kas tuomet yra ta politika, jei ji veikia kaip savitiksle? Iš tikrų- jų, vykdydami vidaus ir užsienio politiką mes privalome derinti visus politinius ir ekono- minius interesus.

VEIDAS: Latvija tapo antrąją po Estijos Balti- jos šalimi, tapusia euro zonos nare. Jūsų vertinimu, kaip tai paveiks investuotojų el- gesį Baltijos regione?

R.D.: Euras yra tik vienas rodiklis, darančių įta- ką apsisprendimui, kur investuoti, bet ne pa- grindinis. Vis dėlto aš nematau, kad latviai ir estai per šiuos metus, kol mes įsivisime eurą, pritrauks labai daug investicijų.

Iš tikrųjų ilgalaikiams investuotojams (kurių mes labiausiai laukiame, ypač plyno lauko, gamybinių investicijų) svarbiausia yra konkurencinė aplinka: biurokratija, darbo mokesčiai, politinis stabilumas. Todėl manau, kad šiandien mes labiau pralošiamo dėl poli- tinio neapibrėžtumo nei dėl euro neturėjimo.

Beje, kalbėjimas apie minimalios algos didinimą taip pat mažina mūsų patrauklumą investuotojams. Mūsų politikai, siųsdami pažadus vidaus rinkai, tai yra savo rinkėjams, turi suprasti, kad jie gyvena ne uždaroje erd- vėje, o yra girdimi visose valstybėse, kurios

turi tvirtus finansinius santykius su Lietuva, bei tose, kurios ketina pas mus investuoti. Ir šitie politiniai pareiškimai nepraeina pro potencialių investuotojų (pirmiausia skandi- navų ir vokiečių) ausis, nes tų šalių verslinin- kai įpratę, kad jų politikai teikia tik pamatuo- tus, pasvertus siūlymus, virstančius realiais darbais, todėl mano, jog mūsų politikai irgi kalba atsakingai. Tad investuotojai tokias kal- bas priima kaip aiškią politinę doktriną ir tai sulaiko juos nuo investavimo Lietuvoje.

Beje, panašiai investuotojus veikia ir kal- bos apie referendumą dėl draudimo pirkti žemę užsieniečiams. O juk iš tikrųjų tie užsie- niečiai, kurie norėjo, žemės Lietuvoje jau seniai prisipirko, dažniausiai įvairių „uabų“ vardais. Juk šitai seniai galima daryti ir daro- ma. Todėl, mano nuomone, kai leisime užsie- niečiams įsigyti Lietuvoje žemės, šioje rinko- je bus kur kas daugiau skaidrumo. Bet yra žmonių, kurie šito nenori.

VEIDAS: O kaip Lietuvos pramonininkai ver- tina valdžios elgesį dėl Visagino atominės elektrinės projekto vilkinimo? Ir ar dar yra šansų, kad projektas taps realybe?

R.D.: Naujų energetikos gairių mes kol kas ne- išgirdome. Iš tikrųjų pirmiausia reikėtų pava- rijuoti, kokie yra galimi mūsų valstybės raidos scenarijai, ir pagal tai rengti strategiją. Ener- getikos projektai yra ilgalaikiai, kainuoja la- bai brangiai, tad reikėtų analizuoti, kaip jie atsipirks, nes tai priklausys nuo mūsų valstybės ateities 2025–2035 m.

VAE projektas vienai Lietuvai yra per brangus, nors mums labai reikia turėti savą elektrinę. Manau, kad dabar turėtume grįžti prie tvirto kaimyninių valstybių pasirinkimo: sudedame pinigų ir tariamės su statytoju. Pramonininkai vertina VAE projektą pagal ekonomines ir politines prielaidas, bet prie- laidų, kad tai įvyks, nematyti. Dabartinėmis sąlygomis nematau, kad projektas bus įgy- vendintas. ■

➤ **SAUSIO 21 d.** ➤

veidas

**Metų
MINI
NOBELIAI**

**Savaitraštis „Veidas“
supažindins su iškiliausiais
šio laikmečio Lietuvos
mokslininkais**

➤ Prenumerata – www.veidas.lt ➤
Reklama „Veide“ – tel. (8 5) 264 9422

ASMENYBĖS

Besikeičianti situacija rinkoje šienauja ilgamečius vadovus

2013 m. ryškiausiose Lietuvos įmonėse pasikeitė kaip niekad daug aukščiausio lygio vadovų. Šiems pokyčiams įmonės pribrendo ekonomikai įžengus į naują ekonominį ciklą: šiuo metu reikia sugebėti ne tik efektyviai dirbti, bet ir greitai besikeičiančioje rinkoje pastebėti naujas galimybes.

Jurgita Laurinaitė-Šimelevičienė

Prieš penkerius metus smogus krizei per Lietuvą nusirito įmonių vadovų kaita. Krizė nušienavo nepamatuotą plėtrą vykdžiusius ir prieš staigų rinkos nuosmukį atsilaukęti nesugebėjusius vadovus, o juos pakeitė prie įmonių vairo sugrįžę akcininkai arba sąnaudų mažinimo specialistai.

Praėjusiais metais stebėjome jau antrą vadinamųjų topvadovų traukimosi bangą – aukščiausius postus paliko ir ilgamečiai vadovai, jau spėję tapti įmonės prekės ženklu, tokie kaip „Swedbank“ valdybos pirmininkas Antanas Danys, „Teo LT“ generalinis direkto-

rius Arūnas Šikšta, „Omnitel“ prezidentas Antanas Zabulis, „Biok“ generalinis direktorius Linas Čereška, ir gana neilgai vadovavę Šiaulių banko valdybos pirmininkas Audrius Žiugžda, „Achemos“ koncerno prezidentas Arūnas Laurinaitis, „Bitės“ vadovas Chrisas Robbinsas, „Vilniaus baldų“ generalinis direktorius Aidas Mackevičius, „AL holdingas“ – Gintautas Mažeika ir kiti.

Vadovų paieškos ir verslo konsultacijų ekspertai sutaria, kad šiuos pokyčius įmonėse paskatino prasidėjęs naujas ekonomikos ciklas. „Per krizę kompanijos ėmėsi greitų spren-

dimų, kad išsigelbėtų, kad verslas dramatiškai nesmuktų. O išgyvenusios krizę įmonės siekia prisitaikyti prie pasikeitusios rinkos, ieško naujų būdų, kaip veikti, ir imasi naujų ilgalaikių strategijų įgyvendinimo – galvoja apie visiškai naują darbo su klientais pobūdį, apie srities pakeitimą, apie naujus produktus ar krypties pokyčius. Pavyzdžiui, jei dirbo vietos rinkoje, tai dabar susitelkia į tai, kaip verslą išplėtoti užsienyje. O naujoms strategijoms reikia naujų vėliavnešių“, – kodėl pernai įvyko tiek pokyčių aukščiausio lygio vadovų grandyje, komentuoja tarptautinės vadovų paieškos bendrovės „Pedersen & Partners“ partnerė Kristina Vaivadaite.

Iš tiesų, šiuo metu matome daug pokyčių, susijusių ir su rinka, ir su vartotojų poreikiais: gamybos įmonės ateitį sieja su eksportu ir efektyvesne gamyba, bankai susitelkė į sąnaudų mažinimą ir perėjimą į elektroninę erdvę, o telekomunikacijos sektoriaus įmonės pradeda koncentruotis į kitokias paslaugas – konkuruoja nebe balso telefonijos, bet duomenų perdavimo srityje.

„Iki krizės turėjome greitai užkariauti rinkos dalį, o šiandien reikia ne tik efektyviai optimizuoti sąnaudas, bet ir ieškoti unikalių sprendimų, kaip išlaikyti klientus ir užtikrinti, kad jie būtų patenkinti. Reikalinga daugiau darbo ir didesnės kompetencijos“, – pasikeitusią situaciją rinkoje mini ir vadovų paieškos įmonės „J.Friisberg&partners“ partnerė konsultantė Nijolė Kelpšaitė.

Užsienyje vadovų kaita taip pat rekordinė

Prie didelės praėjusiais metais stebėtos vadovų kaitos prisidėjo ir pasikeitusi politinė valdžia, kuri jautė pareigą nušluoti politinių konkurentų parinktus vadovus valstybės įmonėse, todėl keitėsi Vilniaus oro uosto, Ignalinos atominės elektrinės, „Litexpo“ ir kitų valstybės įmonių vadovai.

Beje, didelę vadovų kaitą būtent pernai skatino ir optimistiškesnės nuotaikos rinkoje dėl gerėjančios ekonominės padėties. Verslo

VADOVŲ KAITA 2013 METAIS

Įmonė	Pasitraukęs vadovas	Naujas vadovas
1. „Teo LT“	Arūnas Šikšta	Kęstutis Šliužas ►
2. „Omnitel“	Antanas Zabulis	Danas Strombergas
3. „Swedbank“	Antanas Danys	Dovilė Grigienė
4. Šiaulių bankas	Audrius Žiugžda	Vytautas Sinius
5. „Bitė“	Chrisas Robbinsas	Fredas Hrenchukas
6. „Vilniaus baldai“	Aidas Mackevičius	Dalius Aleksandravičius
7. „AL holdingas“	Gintautas Mažeika	Irmantas Švažas
8. „Achemos grupė“	Arūnas Laurinaitis	Valdemaras Vareika
9. „Biok laboratorija“	Linus Čereška	Vaidotas Krencius
10. TVM	Julius Niedvaras	Arūnas Šikšta

Šaltinis: „Veidas“

ASMENINIO ARCHIVO NUOTR.

ir komunikacijų konsultantas Mindaugas Lapinskas atkreipia dėmesį, jog krizės laikotarpiu įmonės savininkai dažnai nenori imtis drastiškų veiksmų, kad nepasidarytų dar blogiau. „O kai rinkoje ima vertis galimybės, įmonės tampa drąsesnės ir nusprendžia, kad jei naujo vadovo pasirinkimas ir nebus vykęs, vėjas vis tiek pūs į burę ir laivas galės išplaukti“, – aiškina M.Lapinskas.

Vadovų paieška užsiimančios įmonės „AIMS International Lietuva“ vadovaujantis partneris Šarūnas Dyburis į šią kategoriją taip pat išskiria bendroves, kurios turėjo įsisenėjusių problemų ir vadovų pasikeitimas tiesiog buvo laiko klausimas. Pavyzdžiui, akcininkų jau seniai netenkino žemyn smunkantys „Omnitel“ finansiniai rezultatai.

Tokia pat tendencija pernai stebėta ir kitoje šalyje. BMI generalinis direktorius Jaunius Pusvaškis pabrėžia, kad 2013 m. buvo rekordiniai pagal vadovų keitimąsi daugelyje šalių. „Tyrimo, kurį atliekant tirta per 2 tūkst. didžiausių pasaulio įmonių, duomenimis, vadovų kaita praėjusiais metais sudarė 15 proc. ir tai yra vienas didžiausių rodiklių nuo 2000 m.“, – lygina J.Pusvaškis.

O vadovų paieškos bendrovės „Spencer Stuart“ atliktas tyrimas parodė, kad per tris 2013 m. ketvirčius pasikeitė 43 iš 500 pirmaujančių JAV bendrovių, patenkančių į „Standard & Poor's 500“ indeksą, generaliniai direktoriai. Tai didžiausia aukščiausio lygio vadovų kaita nuo 2008 m. Vadovai pernai keitėsi ir tokiose pasaulinėse korporacijose, kaip „Wal-Mart“ ar „Procter&Gamble“.

Tarptautinių vadovų paieškos kompanijų ekspertai šį aktyvų pokytį sieja su tuo, kad įmonės dabar grumiasi su besikeičiančiu vartotojų skonių, sparčiais technologiniais pokyčiais ir sunkiai suvaldomais bei kur kas aktyvesniais smulkiaisiais akcininkais.

J.Pusvaškis priduria, kad pagerėjus ekonominei situacijai ir patys vadovai linkę aktyviau ieškoti naujų iššūkių ir galimybių realizuoti savo patirtį, tad ir tai prisideda prie aktyvesnės vadovų kaitos.

Daug pasiekusius vadovus pakeitė nežinomi veidai

„Galvų medžiotojų“ pastebėjimą apie tai, jog šiame ekonominio ciklo etape įmonės ieško naujų vadovų, pagrindžia ir faktas, kad visose minėtose Lietuvos įmonėse aukščiausio lygio vadovo poziciją užėmė visuomenei praktiškai nežinomi specialistai. Dalis jų, kaip naujoji „Swedbank“ valdybos pirmininkė Dovilė Grigienė, Šiaulių banko vadovas Vytautas Sinius ar „Achemos grupės“ – Valdemaras Vareika, padarė karjerą įmonių viduje, dalis, kaip „Omnitel“ naujasis prezidentas Danas Strombergas ar „Bitės“ vadovas Fredas Hrenchukas, atsivertę iš motininių bendrovių.

O juk rinkoje šiuo metu yra bent keliolika laisvų „vadovų žvaigždžių“ – pasitraukusių iš pareigų tiek pernai, tiek anksčiau, dar per krizės įkarštį.

„Žmonės, kurie labai daug pasiekę, peraugę poziciją, nėra pats geriausias pasirinkimas ▶

ambiente the show

Parodos „Ambiente“ lankytojai atranda plataus vartojimo prekių pasaulį. Atranda progas. Galimybes. Pasaulines tendencijas, kurias pristato daugiau kaip 4700 dalyvių. Jie atranda specialius renginius ir prezentacijas. Kūrybiškumą ir įkvėpimą. Ateities dizainą. Jie atranda šviežias idėjas ir naujus verslo horizontus. Ateitį.

Kada šioje parodoje apsilankysite jūs?

info@lithuania.messefrankfurt.com

Tel. +370 5 213 55 34

7. – 11. 2. 2014

ambiente.messefrankfurt.com

messe frankfurt

ASMENINIO ARCHYVO NUOTRA

Pernai didelė vadovų kaita vyko telekomunikacijų įmonėse ir bankuose. Nuotraukoje – buvęs "Swedbank" valdybos pirmininkas A. Danys ir naujoji vadovė D. Grigienė

naujoms strategijoms įgyvendinti, nes tai pereitis etapas. Be to, žmonės, kurie jau turi patirties, kaip užauginti kompaniją, nebeturi tokio stipraus noro tai įrodyti dar kartą. Klientai dažnai sako, kad norėtume neišsiskleidusios žvaigždės – tokios, koks buvo A. Zabulis, kai tik atėjo dirbti į „Omnitel“, ar Petras Masiulis, pradėjęs dirbti „Tele2“. Ieškoma tokių žmonių, kurie turi ambicijų, užsidegimo, stiprios motyvacijos. Dar vienas aspektas, kad apie žinomus vadovus klientai sako: tas žmogus per daug matomas rinkoje, visi turi apie jį nuomonę. O jei kalbame apie žmones, kurie daug pasiekę ir išėję iš įmonės jos kritimo, o ne augimo etape, visuomenėje tarsi yra noras jį nurašyti – pamirštama, kad štai šis žmogus tą organizaciją ir sukūrė. Tad klientai verčiau pageidauja emociškai neutralų šleifą turinčios asmenybės“, – paaiškina K. Vaivadaitė.

Š. Dyburis priduria, kad dalyje Lietuvos įmonių pradeda stiprėti valdybų modelis, o žinomi vadovai jau yra susiformavę, turintys vadovavimo, darbo metodiką, aiškiai žinantys, kaip spręstų vieną ar kitą problemą, todėl juos sudėtingiau priversti klausyti valdybos. „Jei įmonė nori, kad būtų labiau klausoma valdybos ar motininės kompanijos, renkami specialistai, kurie šiek tiek jaunesni, lankstesni, ne iki galo susiformavę kaip vadovai. Tokių vadovų galima kaip molį lipdyti pagal savo modelį, o ne visą organizaciją prie jo pritaikyti“, – aiškina Š. Dyburis.

Be to, gerai žinomi vadovai yra gana brangūs.

Pageidaujamos vadovavimo patirties užsienyje turinčios asmenybės

Tad kokie vadovai šiandien rinkoje patraukliausi ir kokie tikslai jiems keliama? K. Vaivadaitė pastebi, kad pernai klientai pageidavo vadovų, turinčių vadovavimo praktikos ne vienoje šalyje. „Ieškota kitos kartos vadovų, mačiusių pasaulio, turinčių naujų idėjų. Pastebėjome tendenciją, kad iš kitų šalių norėta prisivilioti lietuvių vadovų. Pasaulis globalėja, atėjęs laikotarpis, kai dau-

giau kalbama ne apie organizacijos linijinių auginimą ir viršų, bet apie paiešką, kaip veikti besikeičiančioje aplinkoje, todėl labiau pageidaujami įvairesnės patirties jaunesni vadovai“, – atkreipia dėmesį K. Vaivadaitė.

Prie tokių naujų vadovų, turinčių vadovavimo patirties užsienyje, galima priskirti ir naująjį „Teo LT“ generalinį direktorių Kęstutį Šliužą, ir „AL holdingas“ vadovą Irmantą Švažą. Iki tol abu lietuviai vadovavo įmonėms Ukrainoje.

Pasak K. Vaivadaitės, kadangi bendrovės imasi naujų strategijų, vienas dažniausių reikalavimų vadovams – pokyčių valdymas, sugebėjimas didelę organizaciją pasukti kitu

kampu, pakeisti būdą, kaip dirbama. Taip pat ieškota tokių vadovų, kuriems ši pozicija būtų iššūkis ir žingsnis į priekį, o siekiant to naujo požiūrio į topvadovo poziciją neretai svarstoma kviesti žmones iš artimo, tačiau kito segmento.

Apskritai N. Kelpšaitė pastebi, kad iš vadovų šiandien reikalaujama daugiau, jiems keliaimi kompleksiškesni reikalavimai. Tą patį pastebi ir JAV dirbantys vadinamieji galvų medžiotojai. Jie pabrėžia, kad šiuo metu įmonės pageidauja vadovų, kurie turėtų platesnių įgūdžių nei anksčiau, nes įmonės didesnės, gobalesnės, sudėtingesnės ir susiduriančios su didėjančia konkurencija iš Kinijos, Indijos ar Brazilijos.

Vadovai taip pat turi sugebėti prisitaikyti prie sparčių technologinių pokyčių, įskaitant tuos, kuriuos lemia plintantis mobiliųjų prietaisų naudojimas. Juk vadovas, nesekantis skaitmeninių technologijų, vargiai sugebės numatyti įmonės ateitį dešimtmetį į priekį.

„Kiekviename sektoriuje kompanijos susiduria su nauju skaitmeniniu pasauliu, kuriame pardavimas vyksta skirtingai, vartotojai pasiekiami skirtingai ir produktai turi būti pagaminti ir keliauti per pasaulį nauju būdu. Vadovai, neturintys skaitmeninės orientacijos, turi sunerimti. Mes naujame pasaulyje“, – tvirtina konsultacijas paieškos bendrovėms teikiančios įmonės „RL Benson & Associates“ vadovas Bobas Bensonas.

Tokiam požiūriui pritaria ir M. Lapinskas: „Dabar pokyčiai vyksta sparčiau negu bet kada anksčiau – keičiasi technologijos, konkurentai (atėję internetiniai kanalai sudaro konkurenciją įprastiniams), todėl reikia ieškoti naujų verslo modelių ir sugebėti prisitaikyti, nučiuupti atsiveriančias galimybes.“ ■

TELEKOMUNIKACIJŲ SEKTORIJE NAUJI VADOVAI IMASI POKYČIŲ

N. Kelpšaitė įsitikinusi, kad pernai stebėta aktyvi vadovų kaita atneš į įmones naujovių ir stimulų veikti. Nors apie daugumą įmonių kalbėti, kas pasikeitė atėjus naujam vadovui, dar anksti, tam tikrų ženklų ekspertai pastebi itin konkurencingame telekomunikacijų sektoriuje, kuriame iš trijų veikiančių įmonių dvi – „Bitė“ ir „Omnitel“ pernai pakeitė vadovybę.

Lietuvos marketingo asociacijos ekspertas Rytis Buračas pastebi, kad tiek „Bitės Lietuva“, tiek „Omnitel“ rinkodaros veiksmams pasikeitus vadovui parodė, jog įmonės keičia kryptį, yra pasirengusios aktyviai dirbti ir konkuruoti. Sėkmingiausiai su nauju vadovu startavo „Bitė“, kuri pasikeitus vadovybei sukėlė kainų karą, pirmoji pernai pristatydama neribotų pokalbių paslaugą už 22 Lt. Nepaisant to, kad „Tele2“ suskubo jau kitą dieną pasiūlyti tą patį už 21 Lt, „Bitė“ sugebėjo pralengti konkurentus pritraukdama naujų vartotojų. Centrinės numerių perkėlimo duomenų bazės „Mano numeris“ duomenimis, lapkritį ir gruodį daugiausiai vartotojų savo numerį perkėlė į „Bitė“. „Pasikeitus „Bitės“ vadovui buvo priimtas radikalus sprendimas – pasiūlytas planas su neribotais skambučiais. Keičiantis situacijai atsiveria naujos galimybės ir jas reikia nučiuupti. Tad vadovo pasikeitimas „Bitėje“ duoda pokyčių. Iki šiol „Bitė“ labiausiai dir-

bo klientų aptarnavimo srityje, kuri labai svarbi, bet nelabai matoma kitiems. Mestas iššūkis, susijęs su naujais planais, grąžino įmonę į rimtų žaidėjų rinką. Lyderis diktuoja situaciją, kuria naujas aplinkybes, o kiti seka iš paskos. Taigi „Bitė“ pernai rudenį kūrė, „Tele2“ bėgo iš paskos, o „Omnitel“ miegojo“, – komentuoja verslo ir komunikacijų konsultantas M. Lapinskas.

Nors į „Omnitel“ suvaldyti krizės ir buvo atsiųstas naujas vadovas, M. Lapinskas ryškesnių pokyčių šioje įmonėje kol kas nežvelgia. Nepaisant to, kad deklaruoja, jog „Omnitel“ sieks susigrąžinti lyderio poziciją, be sukurtų naujų reklamos personažų, realių veiksmų nematyti. ●

KODĖL UKRAINOJE NEPASIKARTOS ORANŽINĖ REVOLIUCIJA

2004 m. V.Janukovyčius tebuvo Rytų Ukrainoje veikiančių oligarchų projektas. Šiandien jis yra gerokai savarankiškesnis, sugebėjęs sukurti stiprią ir savarankišką galios struktūrą, vadinamąją šeimą.

Dr. Laurynas Kasčiūnas
Politologas

Kalbėti apie tai, kad protestai Ukrainoje baigėsi, dar tikrai anksti. Žmonės dar ilgai stovės Nepriklausomybės aikštėje. Tačiau akivaizdu, kad šis judėjimas jau tikrai nepakartos 2004 m. įvykusios oranžinės revoliucijos sėkmės. Prezidentas Viktoras Janukovyčius nepasitraukė ir netgi nepadarė jokių politinių nuolaidų. Netiesiogiai tai jau pripažįsta ir opozicijos lyderiai. „Tėvynės“ frakcijos Ukrainos Aukščiausiojoje Radoje lyderis Arsenijus Jaceniukas teigia, kad Maidanas turi išlikti iki 2015 m. prezidento rinkimų. Paieškokime atsakymo – kodėl.

V.Janukovyčiaus galia šalies politinėje sistemoje yra visiškai kitokia, nei buvo prieš devynerius metus, oranžinės revoliucijos laikotarpiu. Ir ne tik todėl, kad tuomet jis buvo vienas iš dviejų kandidatų į prezidentus suklastotuose rinkimuose, o šiandien – daugiau ar mažiau demokratiškai išrinktas šalies prezidentas. Tuomet jis tebuvo Rytų Ukrainoje veikiančių oligarchų (o dar tiksliau – Rinato Achmetovo) projektas, visiškai priklausomas nuo jų paramos. Šiandien jis yra gerokai savarankiškesnis, per tris prezidentavimo metus sukūręs stiprią ir savarankišką galios struktūrą, vadinamąją šeimą, kurios nariai perima įvairių ūkio šakų įmonių kontrolę, stiprina pozicijas bankų sektoriuje, didina savo kontrolę žiniasklaidoje. Pavyzdžiui, prezidento sūnus Aleksandras Janukovyčius, laikomas „šeimos“ architektu, tapo antru pagal turtą Donecke po turtingiausio Ukrainos žmogaus – R.Achmetovo. Kitaip tariant, jis yra labiausiai per pastaruosius trejus metus praturtėjęs Ukrainos verslininkas. Ir būtent „šeimos“ atsiradimas yra vienas veiksmų, kodėl V.Janukovyčius nepasirašė Asociacijos sutarties su ES, o prasidėjus masiniams protestams – neatsitraukė ir nedarė nuolaidų opozicijai: nesurengė priešlaikinių prezidento rinkimų, neištraukė opozicijos atstovų į vyriausybę ir net neatleido vidaus reikalų ministro, atsakingo už smurtą prieš protestuotojus.

Neklydo tie analitikai, kurie teigė, kad dauguma Ukrainos oligarchų nori integruotis į ES rinką, tačiau to paties negalima pasakyti apie „šeimos“ interesus. Būtent tai galėjo lemti, kad bendras oligarchų interesas taip ir neįpareigojo V.Janukovyčiaus. Vis dėlto kai kurių ekspertų teigimu, Ukrainos oligarchų siekis integruotis į Europą dažnai buvo pervertinamas dėl šių priežasčių: stambus Ukrainos verslas nori prekiauti ES vidaus rinkoje, bet jokiū būdu nenori perimti europietiško žaidimo taisyklių šalies

viduje (tai apribotų jų klientelistinius ryšius), be to, per ofšorines kompanijas Kipre ar kitose ES šalyse Ukrainos oligarchai jau senokai yra įsitvirtinę ES rinkose, tad Asociacijos ir laisvosios prekybos susitarimo nepasirašymas jiems nėra jokia tragedija.

Tačiau būtent „šeimos“ atsiradimas ir V.Janukovyčiaus dėmesys jėgos struktūroms (nepaisant prastos ekonominės padėties, prezidentas yra pakėlęs atlyginimus išimtinai šiai grupei) lėmė tai, kad net ir buvusio V.Janukovyčiaus patrono R.Achmetovo pareiškimas, esą jis smerkia smurtą prieš protestuotojus ir ragina abi puses sėsti prie derybų stalo, neprivertė V.Janukovyčiaus atsitraukti ar bandyti nuleisti garą. Taigi V.Janukovyčius tapo daugiau ar mažiau savarankišku politiku, turinčiu savo personalinę galios struktūrą. Oligarchai tebelieka svarbūs veikėjai, tačiau ne tokie, kokie buvo iki 2010 m., kai jų sprendimai lemdavo valdžios sprendimus.

Ką reiškia šie pokyčiai? Pirmiausia tai, kad kinta Ukrainos politinė struktūra. Iki šiol skiriamasis Ukrainos bruožas, lyginant ją su Rusija ir Baltarusija, buvo tas, kad stambios oligarchinės verslo grupės ir jų tarpusavio konkurencija palaikydavo šalyje savotišką kvazidemokratiją

Nei V.Klyčko, nei kiti iškilę Ukrainos opozicijos veikėjai nežinojo, kaip pakreipti Maidano energiją reikalinga linkme ir paversti šį judėjimą realia politine jėga.

ir taip užkirsdavo kelią autoritarinėms apraiškom. Šiandien galime stebėti naujos sistemos kūrimąsi.

Analitikai nesutaria, ar tai bandymas perkelti Baltarusijoje įsitvirtinusio Aleksandro Lukašenkos ar vis dėlto Vladimiro Putino modelį į Ukrainos politinę realybę, bet esmės tai nekeičia – vyksta politinės galios skverbimasis į valstybės ekonomiką. Keičiasi politikos ir verslo „suaugimo“ kryptis. Anksčiau šalyje visiškai šeiminiškavo stambios verslo kompanijos ir jų savininkai, o dabar turime atvirkstinę kryptį – valstybės ūkio, kartu ir galios išteklų užvaldymas kyla iš politinio lygmens. Ukrainoje kuriasi kažkas panašaus, ką Rusijoje ne vienas ekspertas jau yra įvardijęs „silovarchijos“ terminu. Žinoma, iki Rusijos politinės vertikalės V.Janukovyčiui dar labai toli, tačiau apraiškų galima įžvelgti.

Be abejo, tai, kad revoliucija nepavyko, lėmė ir tam tikri procesai protestuotojų pusėje: ir per dideli protestuotojų lūkesčiai, ir faktas, jog opozicinės jėgos neturėjo ilgalaikio plano. Kitaip nei 2004 m., ši kartą ne opozicija išvedė žmones į Nepriklausomybės aikštę, o žmonės patys išėjo. Tad opozicijos lyderiams teko judėti paskui visuomeninį judėjimą, o ne vesti jį į priekį. Ir tai stipriai sumažino opozicinių jėgų manevro laisvę, nes protestuotojų tikslą galima apibūdinti labai paprastai: viskas arba nieko, tai yra jokių derybų su režimu, tik esminė šalies ūkio ir politinės sistemos pertvarka (V.Janukovyčius ir vyriausybė tiesiog turi pasitraukti). Tai neleido opozicijos lyderiams realiai derėtis su valdžia dėl pokyčių vyriausybėje ar kitų politinių permainų. O V.Janukovyčiaus aplinka suvokė, kad bet kokia nuolaida gali sukelti domino efektą ir pakirsti režimo stabilumą.

Opozicijos strategija turėjo tik vieną aiškią kryptį – kuo daugiau žmonių išvesti į gatves. Jų išėjo daug, bet nepakankamai, kad V.Janukovyčius pasitrauktų. Reikia pripažinti, kad masiniai protestai buvo daugiausia Vakarų ir Centrinės Ukrainos sąjūdis, o nuo Rusijos itin priklausoma Rytų Ukraina taip ir liko apkasuose stebėti situacijos.

Ukrainos ekspertų teigimu, opozicijos lyderiams reikėjo daug aktyviau kalbėtis su Rytų Ukrainoje įsitvirtinusiu milžinišku verslo struktūrų savininkais ir suteikti garantijų, kad pasikeitus valdžiai jų pozicijos šalies ūkyje nebūtų peržiūrėtos. Galbūt tai būtų leidę išjudinti mases ir Rytų Ukrainoje. Kiti pabrėžė tai, nei Vitalijus Klyčko nei kiti iškilę opozicijos veikėjai nežinojo, kaip pakreipti Maidano energiją reikalinga linkme ir paversti šį judėjimą realia politine jėga. Teigiama, kad tik Julija Tymošenko vienintelė būtų turėjusi gebėjimų ir žinojusi, kaip tai padaryti.

Abi šios įžvalgos liudija, kad kol kas Ukrainoje neįmanoma neoligarchinė politika. Akivaizdu, kad stambus verslas turi gauti saugumo garantijų, o ir toliau modeliuojama J.Tymošenkos ir V.Janukovyčiaus priešprieša bet kokiū atveju yra oligarchinės kilmės. Taip Ukraina patenka į uždarą ratą: be oligarchų paramos pokyčiai nėra įmanomi, bet tokios žaidimo taisyklės pačios savaime laiko Ukrainą pririštą prie posovietinės erdvės, kurioje būtent tokios taisyklės ir vyrauja. Ir būtent tai yra didžiausias iššūkis kilniai ukrainiečių tautai. ■

EUROPOS SAJUNGA

„Pašalpų turizmas“ paskatino debatus dėl migracijos

Ateityje Vakarų Europoje pelnytis iš gerovės valstybės teikiamų privilegijų rytų europiečiams, taip pat ir lietuviams, bus vis sunkiau.

Vytautas Keršanskas

SCHROEDER NUOTR.

Prieš dešimtmetį debatuose dėl Europos Sąjungos plėtros į rytus imtas plačiai vartoti vaizdingas lenkų santechniko įvaizdis – tiesiog taip buvo simboliškai praminta pigi darbo jėga, užplūsianti klestinčią Vakarų Europą, atvėrus kelią naujųjų ES narių piliečiams laisvai keliauti ir dirbti visoje Sąjungoje.

Nors lenkų santechniko įvaizdis nuskambėjo debatuose dėl konstitucinės ES sutarties Prancūzijoje, geriausiai su juo „susipažino“ Jungtinė Karalystė: po 2004 m. ES plėtros į rytus į šią šalį emigravo daugiau nei pusė milijono Lenkijos piliečių, nors Londono politikai bei ekspertai buvo įsitikinę, kad daugiau nei keliasdešimt tūkstančių lenkų darbininkų tikėtis neverta.

Todėl dabar, kai visose ES šalyse laisvai dirbti gali jau ir bulgarai bei rumunai (tokią teisę jie gavo nuo šių metų sausio 1 d.), turtingųjų ES valstybių vadovai ėmė svaitytis žaibais ir griežtais pareiškimais, kad socialinių pašalpų mokėjimo imigrantams laikai baigėsi. „Žmonės yra laukiami atvykti ir dirbti, o ne atvykti ir reikalausti. Laisvas asmenų judėjimas nėra skirtas „išmokų turistams“, kurie nenori savęs išlaikyti patys“, – piktai kalbėjo Jungtinės Karalystės premjeras Davidas Cameronas.

Vokietijos politikai kalba šiek tiek nuosaikiau, esą Briuselis neturėtų riboti ES narių galimybės gintis nuo migrantų piktnaudžiavimo, bet paprasti vokiečiai iš diplomatijas nebelinkę ir skelbia šūkius „Tuos, kurie sukčiauja, – lauk!“.

Migruoja norintieji dirbti

„Kai britų turistai tūkstančiais atvyksta į mūsų pajūrį ir elgiasi kaip pirmakščiai žmonės – lėbauja ir mušasi, mes nieko nesakome. Mes nuvykę į Jungtinę Karalystę elgsimės kur kas geriau, nes vykstame ne linksintis, o užsidirbti“, – teigia 31 metų bulgaras Petaras Dobrevas, kuris jau šią vasarą planuoja išvykti laimės ieškoti svetur. Jis kaip tik ir yra tipinis emigranto iš Rytų Europos valstybių pavyzdys: jaunas, siekiantis užsidirbti ir pavaręs nuo lėto savo valstybės vystymosi.

„Tiems, kurie nori dirbti ir mokėti mokesčius, panaikinus apribojimus bus lengviau. Manau, kad vyks tik norintys dirbti žmonės. Tie, kurie siekia užsiimti nelegalia veikla ar

elgetauti, jau seniai išvykę, ir jokie apribojimai jų nesustabdė“, – teigia darbo Jungtinėje Karalystėje ieškantis 31 metų IT specialistas iš Rumunijos Ionutas Barencu.

Priminsime, kad Bulgarija ir Rumunija šiandien yra skurdžiausios ES narės, išsiskiriančios mažiausiu BVP vienam gyventojui, dideliu nedarbu (pavyzdžiui, Bulgarijoje jis siekia 13,2 proc.) ir menku ekonominiu augimu. Pasaulio bankas nurodo, kad 2013 m. šiose šalyse sumažėjo užsienio investicijos ir krito vartojimas.

Vis dėlto Vokietijos užimtumo tyrimų instituto imigracijos analitikas Herbertas Bruckeris ragina į Rytų Europą nežvelgti kaip į kažkokią skylę ar bėdų šaltinį, nes dauguma žmonių iš Rytų Europos yra darbštūs, sąžiningi ir duoda daug naudos Vakarų Europos valstybėms. „Iš tiesų sausio 1 d. baigę galioti apribojimai šių dviejų šalių piliečiams įsidarbinti devyniose ES valstybėse nelems nei ryškiai išaugusių migracijos mastų, nei pagausėjusio „socialinių pašalpų turizmo“. Daugiau nei 20 proc. imigrantų iš Bulgarijos ir Rumunijos yra baigę universitetus, 18 proc. šiuo metu mokosi. Apie 40 proc. sudaro darbininkai, neturintys profesinio išsilavinimo, bet tai daugiausia sezoniniai darbuotojai. Tačiau visi jie dirba legaliai ir moka mokesčius į Vokietijos biudžetą“, – teigia mokslininkas.

Vis dėlto maždaug trečdalį imigrantų sudaro vienadienius darbus dirbantieji arba gatvėje išmaldos prašan-

Lenkija neigiamą lenkų santechniko įvaizdį panaudojo savo šalies reklamai, kviesdama atvykti turistus

tieji, o didesniuose miestuose, pavyzdžiui, Berlyne, šis skaičius siekia net 70 proc. visų imigrantų. Būtent šie piliečiai, dažnai linkę įsitraukti ir į šešėlinę bei nusikalstamą veiklą, ir kelia didžiausias aistras tarp Vakarų Europos gyventojų bei politikų.

Jungtinė Karalystė ir Vokietija turi daugiausiai nusiskundimų

Vokietijoje, Bavarijos žemėje, veikianti Krikščionių socialinė sąjunga (CSU), kuri yra nuolatinė Angelos Merkel vadovaujamos Krikščionių demokratų partijos (CDU) bendražygė, pateikė siūlymus, kaip pažaboti imigrantų užmojus pelnytis iš gerovės valstybės teikiamų privilegijų. CSU parengtuose dokumentų projektuose siūloma apsvastyti galimybę naujai atvykusiems asmenims pirmųjų trijų mėnesių nuo atvykimo laikotarpiu neteikti jokių socialinių paslaugų bei sukčiavimo gaunant socialines paslaugas atvejais numatyti ne tik asmens išsiuntimo iš šalies, bet ir draudimo naujai atvykti galimybę.

Tačiau dešiniųjų susirūpinimas nekontroliuojamos imigracijos keliamomis problemomis sukėlė kairiųjų reakciją. Socialdemokratų partijos (SPD) frakcijos Bundestage atstovas vidaus politikos klausimais Michaelis Hartmannas pareiškė, kad „tas, kuris iniciuoja tokią melodiją, ruošia dirvą dešiniajam ekstremizmui“, o SPD deleguotas užsienio reikalų ministras Frankas Valteris Steinmeieris pabrėžė, jog „tie, kurie abejoja laisvo darbo jėgos judėjimo principais, kenkia Europai ir Vokietijai“.

O štai Jungtinėje Karalystėje euroskeptinės Nepriklausomybės partijos (UKIP) pirmininkas Nigelis Farage'as pareiškė, kad nauja imigrantų banga padidins nusikaltimų skaičių: „Londonas jau dabar kenčia nuo rumunų kriminalinės bangos. Pavyzdžiui, 92 proc. bankomatų apiplėšimų yra padaromi rumunų“.

Ministras pirmininkas D.Cameronas ėmėsi veiksmų priimančią įstatymus, sugriežtindamas imigrantams skiriamų pašalpų

„Pašalpų turistai“ daugiausiai rūpesčių kelia Jungtinės Karalystės ir Vokietijos valdžiai ↑

LIETUVOS PROBLEMA EUROPOJE – EMIGRACIJA, EUROPOS LIETUVOJE – IMIGRANTAI IŠ TREČIŲJŲ ŠALIŲ

- Lietuvą, turinčią vieną didžiausių emigracijos rodiklių ES, 2012 m. paliko 41,1 tūkst. gyventojų. Statistikos departamento atliktas tyrimas parodė, kad daugiausia iš šalies išvyko ilgiau nei metus darbo negalintys rasti piliečiai, dažniausiai jaunimas. 2012 m. 75 proc. 15 metų ir vyresnio amžiaus emigrantų prieš išvykdami iš šalies nedirbo vienus metus ir ilgiau.
- Kita opi problema Lietuvoje, susijusi su migracija, yra teisinės bazės spragos. Mūsų šalyje daugėja atvejų, kai fiktyvią įmonę įkūrę trečiųjų šalių, dažniausiai Azijos ar Afrikos valstybių, piliečiai gauna laikiną leidimą gyventi. O tai kelia vis daugiau

rūpesčių Vakarų Europos valstybėms, nes, gavę laikiną leidimą gyventi Lietuvoje ir kirtę Šengeno erdvės sieną, trečiųjų šalių migrantai Lietuvoje ilgai neužsibūna ir išvažiuoja į turtingesnes valstybes.

SEAN GALLUP NUOTR.

tvarką: buvo įvestas minimalus į socialines garantijas pretenduojančio asmenis atlyginimo slenkstis, o prašalaičiams nuo šiol grės deportacija.

Migracija – rinkimų diskusijos dalis

Neabejojama, kad būtent artėjantys Europos Parlamento rinkimai paskatino aštrų pareiškimų bangą. Praėjusią savaitę D.Cameronas netgi pareiškė sieksiantis derėtis dėl ES sutarčių pakeitimo, kad Jungtinėje Karalystėje dirbantys imigrantai negalėtų pretenduoti į išmokas, skirtas jų vaikams, kurie gyvena ne Jungtinėje Karalystėje. Politologų vertinimu, kartu su žadamu referendumu dėl narystės ES šis D.Camerono veiksmas yra grįstas nenoru prarasti konservatyvesnių savo rinkėjų balsus. Beje, savo pasisakymuose išskirdamas lenkus jis supykė politikus Varšuvoje: paaiškinti savo pareiškimus pareikalavo ir Lenkijos premjeras Donaldas Tuskas, ir užsienio reikalų ministras Radslawas Sikorskis. „Kodėl Didžiojoje Britanijoje dirbantys lenkai, mokėdami mokesčius Londonui, turi remti britų vaikus?“ – R.Sikorski citavo BBC.

Savo ruožtu Lenkijos ministras pirmininkas D.Tuskas pareiškė, kad nepriimtina išskirti vienos tautybės atstovų. Pasak D.Tusko, Lenkija vetuos bet kokias ES taisykles, ribojančias galimybes naudotis socialinio aprūpinimo sistema konkrečios tautybės atstovams, jei jos nebus vienodai taikomos visų ES valstybių narių piliečiams.

Kaip pabrėžia „The Economist“, sugriežtėjęs D.Cameronas tonas dėl Europos integracijos bei imigracijos yra euroskeptinės UKIP partijos lyderio N.Farage'o pasiekimas: stiprėjantis UKIP populiarumas radikalesnį konservatorių partijos flangą paskatino garsiau kalbėti apie prarandamas pozicijas.

Imigrantų klausimas yra ir kitų Vakarų Europos valstybių kraštutinės dešinės partijų darbotvarkėse, o šio klausimo iškėlimas net iki ES sutarčių keitimo iniciatyvos taps vienu iš jų arkliukų siekiant palankesnių rinkėjų nuostatų. Todėl galima spėti, kad situacija gali

tapti ne tik valstybių vidaus politikos klausimu, bet ir išvirsti į platesnius debatus apie Europos integracijos kryptį bei gylį.

Rinkimų kalbų, o ne migracijos banga

Sausio 1 d. britų žurnalistai pasitiko pirmuosius į Londono Lutono oro uostą iš Rumunijos ir Bulgarijos atvykstančius lėktuvus. Kaip praneša „EU Observer“, dauguma jų keleivių po šventinių atostogų grįžo į Jungtinės Karalystės sostinėje jau turimus darbus. Atlikta apklausa parodė, kad 68 proc. britų sutinka su bulgarų ir rumunų imigrantų atvykimu, jeigu jie yra pasiryžę dirbti ir mokėti mokesčius.

Tačiau įaudrinta visuomenė, bijanti dar vienos emigracijos bangos, reikalauja politikų imtis veiksmų – būtent dėl rinkėjų simpatijų suaktyvėjo Vakarų Europos valstybių politikos elitas. Todėl Europos Parlamento rinkimams, kurie vyks šių metų gegužę, besiruošiančios partijos greičiausiai prisimins ne tik lenko santechnikos įvaizdį, bet ir kitus stereotipus apie Rytų Europos piliečius. Atrodo, kad debatai apims ir klausimus, kiek ES yra vieninga ir atvira visoms savo narėms. ■

RUMUNIJOS IR BULGARIJOS Į ŠENGENO ERDVĘ NENORIMA ĮSILEISTI

2010 m. plačiai nuskambėjo atvejis, kai tuometinio Prancūzijos prezidento Nicolas Sarkozy iniciatyva iš šalies į Rumuniją buvo deportuota 700 romų (čigonų) imigrantų. Priminsime, kad romai sudaro 2,5 proc. (apie 400 tūkst.) Rumunijos ir 4,4 proc. (apie 300 tūkst.) Bulgarijos populiacijos. 2011 m. ES atlikta apklausa atskleidė, kad trečdalis romų yra bedarbiai ir net 90 proc. jų gyvena žemiau skurdo ribos. Tai viena pagrindinių priežasčių, kodėl Prancūzija priešinosi, kad Šengeno erdvė būtų atvarta Rumunijai ir Bulgarijai, todėl ir šis klausimas gali tapti svarbiu rinkimų debatų aspektu.

JUNGTINĖS TAUTOS

Lietuva sėda prie pasaulio politikos galingųjų stalo

Darbas Jungtinių Tautų Saugumo Taryboje leis Lietuvai dvejus metus jaustis svarbia ir neproporcingai dydžiui įtakinga figūra pasaulinėje politikos šachmatų lentoje.

Linas Kojala

Pirmininkavimas baigėsi, tegyvuoja pirmininkavimas. Taip, perfrazuojant garsojų posakį, galima apibendrinti Lietuvos diplomatai itin reikšmingus praėjusius metus. Šalis ne tik pirmą kartą dirgavo Europos Sąjungos Tarybai, tačiau ir buvo išrinkta kaip nenuolatinė narė į Jungtinių Tautų Saugumo Tarybą, kuriai per ateinančių dvejų metų laikotarpį pirmininkaus net dukart. Pirmasis išbandymas laukia jau netrukus – vasario mėnesį.

Spręs esminius klausimus

Lietuvos diplomatai ir politikai spręs svarbiausius pasaulio klausimus ir balsuos dėl Saugumo Tarybos rezoliucijų, kurios per penkiolikos šalių balsavimą priimamos tuo atveju, jei „už“ pasisako devynios valstybės. Tiesa, pasaulio galingieji – penkios nuolatinės narės – turi veto teisę, kuria noriai naudojasi: nuo 1946 m. tokiu būdu atmesta per 200 rezoliucijų.

Kita vertus, tai, kad Lietuva bus viena mažiausių valstybių, nereiškia tik simboliinio vaidmens sprendimų priėmimo procese. Analitiniai tyrimai patvirtino faktą, kad šalies dydis gali nevaizduoti lemiamo vaidmens, jei valstybė turi aiškiai apibrėžtus prioritetus ir kryptingai siekia tikslų, ypač pirmininkavimo laikotarpiu. Pavyzdžiui, Airija netrukus po Rugsėjo 11-osios tragedijos sugebėjo Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos darbotvarkėje išlaikyti dėmesį ne tik terorizmui, bet ir įvykiams Kongo, Somalyje ir Burundyje, o Naujoji Zelandija laikoma pagrindine šalimi, sugebėjusia įtikinti partneres, kad būtina priimti rezoliuciją dėl dešimtojo dešimtmečio pirmoje pusėje vykusių žudynių Ruandoje.

Tiesa, verta pabrėžti, kad pastarasis atvejis laikomas vienu didžiausių Saugumo Tarybos fiasko, mat dėl įvairių priežasčių didžiosios valstybės neužkirto kelio iki milijono gyvybių nusinešusiam konfliktui.

JT Saugumo Taryboje Lietuva dirbs su didžiosiomis pasaulio valstybėmis

WWW.UN.ORG/NOTRE

Skeptikų teigimu, tokios situacijos kartosis tol, kol galingieji turės veto teisę ir blokuos politiškai nepalankius sprendimus. Vis dėlto būtent Naujosios Zelandijos pastangomis pavyko pasiekti tam tikrą konsensuą ir bent jau priimti rezoliuciją, mat priešingu

AKTUALUSIS INTERVIU

! „Veido“ klausimus atsako užsienio reikalų ministras Linas Linkevičius

VEIDAS: Jūsų vertinimu, kodėl Lietuvos narystė Jungtinių Tautų Saugumo Taryboje yra svarbi?

L.L.: Jungtinėse Tautose veikia 193 šalys narės, taigi beveik visas pasaulis, tačiau Saugumo Taryboje yra tik 15 valstybių. Iš jų penkios – nuolatinės narės, dalyvaujančios nuo pat susikūrimo ir turinčios veto teisę. Likusios dešimt vietų yra išrenkamos neformaliose regioninėse grupėse. Lietuva priklauso Rytų Europos grupei kartu su Lenkija, Čekija, Slovakija ir kitomis šalimis. Dirbome tikrai nuosekliai: norą patekti į Saugumo Tarybą iškėlėme dar 1996 m. ir numatėme būtent šią, tuomet dar labai tolimą datą. Bet patekti į JT Saugumo Tarybą yra ištis sudėtinga: regionui skiriama tik viena vieta, dėl kurios konkuruojama tarpusavyje, vyksta rinkimų kampanija. Su mumis konkavo Gruzija, bet vėliau kandidatūrą atsiėmė Lietuvos naudai.

Lietuva yra maža, ne taip plačiai atpažįstama pasaulyje, kaip to norėtusi, tačiau situacija pasitaisė pirmininkaujant Europos Są-

BEL NUOTR

jungos Tarybai. Būtent šis pirmininkavimas, atstovavimas Europos Sąjungai įvairiais formatais leido mums išplėsti bendradarbiavimą į kitus žemynus, su kuriais įprastai Lietuva susiduria palyginti retai. Pavyzdžiui, su Afrika, Okeanija, Pietų Amerika. Saugumo Taryboje dirbsime ne pusmetį, o dvejus metus, tad galimybių spektras dar didesnis. Jei kalbame apie svarbą, ji akivaizdi vien jau dėl to, kaip po rinkimų išaugo susidomėjimas Lietuva. Jungtinių Tautų Saugumo Taryba yra savotiška pasaulinė politikos lyga, kurios sprendimai privalomi visoms valstybėms. Saugumo Taryba turi didžiulius įgalio-

jimus – nuo sankcijų režimams ir individams iki jėgos panaudojimo. Didžiosios valstybės Saugumo Taryboje nuolatos ieško sąjungininkų, todėl iškart sulaukėme pasiūlymų iš JAV, Rusijos, Prancūzijos ir kitų šalių kalbėtis, gilintis į Saugumo Tarybos mechanizmą, aptarti esminius klausimus. Todėl tai nepaprastai svarbus laikotarpis Lietuvai, nes nežinia, kada tokia galimybė pasitaikys dar kartą.

Tai atvers geras galimybes ne tik kultūrinių, bet ir ekonominių ryšių plėtojei regionus, kuriuose dabar mūsų nežino ir mes nežinome, nors bendradarbiavimo potencialas yra didelis. Pavyzdžiui, galėtų atsirasti naujų ir netikėtų interesų su mažomis, bet turtingomis Persų įlankos šalimis, kurių prekių poreikiai kiekine išraiška nėra dideli, todėl parankesni Lietuvai. Atsiveria galimybės informacinėms, lazerių technologijoms, rekreacijos, turizmo plėtrai. Savaiame nauda, žinoma, neateina, bet reikia išnaudoti galimybes.

VEIDAS: O kokius prioritetus Lietuva numačiusi tiek pirmininkavimo, tiek apskritai visam dvejų metų narystės laikotarpiui?

atveju grėse visiškai situacijos ignoravimas.

Siekiant per šiuos porą metų atlikti pastebimą vaidmenį, Lietuvai teks padaryti namų darbus, ypač prieš pirmininkavimo Saugumo Tarybai laikotarpį, kuris numatytas jau šių metų vasarį ir antrą kartą – po penkiolikos

mėnesių. Ekspertų teigimu, pirmininkavimas gali būti efektyvus tik tuo atveju, jei valstybė aiškiai apibrėžia tikslus, juos kelia atsižvelgdama į turimą patirtį, geba ieškoti konsensuso bei burti panašią poziciją palaikančias valstybes į koaliciją, atranda savo nišą.

L.L.: Visų pirma daugeliui imponuoja tai, kad esame maža valstybė, kuri, kaip ir kitos, nori būti matoma, girdima ir neužgožta vien tik didžiųjų interesų. Todėl sulaukėme palankumo iš panašaus dydžio šalių.

Mūsų programa susijusi su turima patirtimi, kuri, nors ir nėra didelė, atsispindi per du dešimtmečius įgytose žiniuose. Tarp konkrečių prioritetų galiu išskirti moterų ir vaikų apsaugojimą konfliktų metu arba branduolinių ginklų neplatavimo sritį, veikdami kurioje steigiamo kompetencijų centrus, ambicingai siekiame juos paversti regioninėmis įstaigomis. Be to, nors ES sudaro tik 28 valstybės, ji yra pagrindinis finansinis donoras daugelyje plėtojamų projektų, humanitarinės pagalbos srityje. O mes, nepamirškime, taip pat esame europiečiai. Galiausiai esame žinomi kaip stiprūs transatlantinių ryšių plėtojai, nuolatos skatinantys ES ir JAV bendradarbiavimą. Tos valstybės, kurioms svarbi ši sąsaja, žino, kad Lietuvai tai bus vienas prioritetų.

Be to, Saugumo Taryboje yra kelios dešimtys komitetų ir darbo grupių. Mūsų vadovavimui atiteko reikšmingas ir svarbus kovos su terorizmu komitetas, atsiradęs po Rugsėjo

11-osios tragedijos. Taip pat pirmininkaujame analogiškai darbo grupei, kuri analizuoja konkrečių individų, terorizmu įtariamų asmenų veiksmus, sprendžia dėl jų ekstradicijos ir kitų klausimų. Kitas komitetas, kuriam vadovausime, yra naujas, įsteigtas tik pernai ir reikalaujantis papildomų kompetencijų. Jis nagrinėja situaciją Centrinėje Afrikoje (CAR) po ten įvykusio perversmo. Šiuo metu šioje šalyje vyksta Jungtinių Tautų misija, kurios mandatas netrukus baigsis, todėl komitete bus priimami sprendimai dėl jos ateities. Dėl to Lietuvai teks didesnis dėmesys.

VEIDAS: Kuo ši platforma gali prisidėti prie tradicinių strateginių Lietuvos užsienio politikos tikslų, pavyzdžiui, gerų santykių su kaimynėmis?

L.L.: Be abejo, tą galima išnaudoti, jei tik dirbsime efektyviai. Nepaisant to, kad šalis jauna, esame pripažįstami ir įgyjame vis daugiau patirties, todėl turime išnaudoti galimybę būti prie vieno stalo su tokiais valstybėmis kaip JAV ar Rusija. Tai gali teigiamai atsilipti ir dvišalei darbotvarkai, nes panašių forumų ir galimybių yra nedaug. Naujos aplinkybės reiškia ir tai, kad Jungtinių Tautų

◀ **Lietuvos nuolatinė atstovė JT** ambasadorė Raimonda Murmokaitė dalyvauja JT Saugumo Tarybos posėdyje dėl Centrinės Afrikos Respublikos. Diplomatai dalyvaus daugelyje posėdžių, tačiau spręsti svarbiausių politinių klausimų gali atvykti spręsti užsienio reikalų ministras L. Linkevičius arba prezidentė D. Grybauskaitė

JTO

Įsteigta: 1945 m.

Narių skaičius: 193

Svarbiausi JTO tikslai: taikos visame pasaulyje palaikymas; draugiškų santykių tarp valstybių plėtojimas; kova su skurdu, badu, ligomis, neraštingumu, skatinant pagarbą teisėms ir laisvėms

Dabartinis vadovas: Ban Ki-moonas (Pietų Korėja)

Saugumo Taryba

Įsteigta: 1946 m.

Narių skaičius: 15

Nuolatinės narės: Kinija, Prancūzija, Rusija, Jungtinė Karalystė, JAV

Dabartinės nenuolatinės narės: Argentina, Australija, Čadas, Čilė, Jordanija, Lietuva, Liuksemburgas, Nigerija, Pietų Korėja, Ruanda

JT ST nuolatinės narės ir jų 1946–2012 m.

vetuotų rezoliucijų skaičius

SSRS / Rusija	127
JAV	83
Jungtinė Karalystė	32
Prancūzija	18
Kinija	9

Saugumo Tarybos klausimai natūraliai atsiranda ir dvišalėse darbotvarkėse kalbant su užsienio valstybėmis.

VEIDAS: Kodėl narystė Saugumo Taryboje turėtų rūpėti paprastiems Lietuvos piliečiams? Gal tai tik diplomatų ir politikų reikalas?

L.L.: Visuomet atsiranda nemažai žmonių, besididžiuojančių tuo, kad nesidomi politika, tačiau po rinkimų reiškiančių nepasitenkinimą dėl situacijos šalyje. Tokių paradoksų pasitaiko visame pasaulyje. Negaliu teigti, kad Lietuvos veikla JT Saugumo Taryboje ar rekomendacijos dėl situacijos CAR tiesiogiai prisidės prie Lietuvos žmonių gerovės. Tačiau nepamirškime netiesioginio aspekto: galbūt veikdami ten, kur yra didžiųjų šalių, o ne mūsų didžiosios politikos prioritetai, užsibrėgsime daugiau palankumo ir supratimo taškų, kurie padės spręsti kitus nelengvus ar įstrigusius klausimus. Todėl įtikinti domėtis nepavyks, bet psichologiškai įspūdi galėtų padaryti faktas, kad Lietuva, krepšinio terminais kalbant, dabar yra ne regioninėje lygoje, o NBA – pasaulinėje lygoje. Todėl, mokėdami pasijuokti iš savo šalies, nepamirškime kartais ja ir pasididžiuoti.

ISTORIJA

Pirmasis pasaulinis karas perbraižė ne tik politinius žemėlapius, bet ir Europos visuomenes

Šiemet minėsime Pirmojo pasaulinio karo šimtmetį. Tai proga panagrinėti šio karo pasekmes pasauliui ir Lietuvai.

Vaiva Sapetkaitė

Šis ketverius metus trukęs karas tapo šeštuoju pagal pareikalautų aukų skaičių konfliktu per visą žmonijos istoriją. Deja, karas, kuriuo turėjo baigtis visi karai, neatliko savo užduoties. Jis pagimdė fašizmą ir komunizmą, tapo tiesiu keliu į Antrąjį pasaulinį karą ir užprogramavo ne vieną vėlesnį konfliktą.

Pirmajame pasauliniame, kitaip dar vadiname Didžiuoju, kare grūmėsi du blokai: Trilypės sąjungos šalys (Vokietija ir Austrija-Vengrija bei jų sąjungininkės Turkija ir Bulgarija) ir Antantės (Didžioji Britanija, Prancūzija ir Rusija, taip pat jų sąjungininkės Serbija, Japonija, Rumunija, JAV ir Italija, beje, pastaroji iš pradžių priklausė Trilypei sąjungai, bet 1916 m. perstojo į Antantę).

Kaip žinome, Antantė priešus nugalėjo. Deja, dar Paryžiaus taikos konferencijoje karą laimėjusių sąjungininkų sankcijos pralai-

mėjusiai Vokietijai paskatino dar baisesnį Antrojo pasaulinio karo gimimą (netgi tarp istorikų populiari nuomonė, kad Antrasis pasaulinis karas buvo Pirmojo tęsė), o atsiradęs valdžios vakuumas ir kilęs chaosas sudarė galimybę iškilti vėliau stipriai pasaulį paveikusiems ir daugybės žmonių žūtį lėmusiems procesams.

Antra vertus, tai pakeitė ne vienos šalies (ypač Europos) visuomenes ir ne vienoje jų sukūrė sąlygas įvairių, anksčiau ilgai išaktyvaus visuomenės gyvenimo, o tuo labiau valstybės valdymo ištumtų grupių emancipacijai, taip pat ir sąlygas technologinei bei medicinos pažangai.

Prarastoji karta

Priminsime, kad Pirmajame pasauliniame kare (PPK) dalyvavusios valstybės mobilizavo

apie 68 mln. vyrų. Iš jų namo nesugrįžo apie aštuonis milijonus. Skaičiuojama, kad kasdien vidutiniškai žuvo apie 5,5 tūkst. karių. Dar apie 21 mln. jų buvo sužeisti ir didžioji dalis tapo neįgalūs arba visą gyvenimą buvo kamuojami fizinių ar psichologinių traumų padarinių.

Ne ką mažiau nukentėjo ir civilių gyventojų – dėl karo baisumų, ypač dėl karo aviacijos antskrydžių, bado, ligų ir kitų priežasčių jų žuvo panašiai tiek pat kiek ir karo veiksmuose dalyvavusių karių.

Vis dėlto, jei į šį sąrašą įtrauksime dar ir pačioje karo pabaigoje po visą pasaulį karių išplatintą ispaniškojo gripo (nepagydomo plaučius žalojančio viruso, pasireiškiančio ūmų gripą panašiais simptomais) epidemiją, tai turėsime pridėti dar mažiausiai 20 mln. prarastų gyvybių. Negana to, dalis mokslinin-

SVARBIAUSIOS PIRMOJO P

kų teigia, kad tikrieji skaičiai gali būti net keliskart didesni.

Pirmasis pasaulinis karas ir jo pasekmės stipriai paveikė demografinę padėtį daugelyje regionų. Be to, negalima pamiršti, kad prie tiesioginių karo pareikalautų mirčių reikia pridėti ir daugybę negimusių vaikų, kada žuvus tiek daug sveiko amžiaus vyrų daug kur jų paprasčiausiai ėmė trūkti ir daugybė moterų neturėjo su kuo sukurti šeimos, tad liko netekėjusios ir netapo motinomis.

Apie tai savo knygoje „Singled Out“ pasakoja rašytoja, žurnalistė Virginia Nicholson. Pasak jos, PPK žuvo bemaž trys ketvirtadaliai iš milijono mobilizuotų britų karių ir tai sunaikino žymią dalį ateinančios kartos: panašaus amžiaus moterys, santuoką laikiusios prigimtine savo teise, susidūrė su žiauria realybe, kada vyrų tiesiog buvo per mažai. Remiantis 1921 m. statistika, vien Didžiojoje Britanijoje moterų buvo apie 1,8 mln. daugiau nei vyrų. Panašios demografinės tendencijos neaplenkė ir kitų valstybių. Tarkime, Raudonojo Kryžiaus organizacijos skaičiavimais, per karą žuvo dešimtadalis suaugusių Prancūzijos vyrų.

Šiandien galima pasakyti, kiek kariaujančios pusės investavo į karą, tačiau dėl jo patirtus materialinius nuostolius apskaičiuoti sunku. Suskaičiuota, kad tiesioginės karo išlaidos sudaro per 208 mlrd. JAV dolerių,

tačiau patirti nuostoliai viršija 360 mlrd. dolerių.

Apie Pirmąjį pasaulinį karą knygą parašęs Jesus Hernandezas pateikia pavyzdį, kad vien Prancūzijoje buvo nuniokota 2 mln. hektarų derlingų laukų bei 0,5 mln. hektarų miško ir sugriauta apie 3 mln. gyvenamųjų pastatų. Iš tiesų per karą buvo nuniokota visa Europa, stipriai krito jos pramoninė bei ekonominė galia, o tai privedė prie net ir karo laimėtojų įsiskolinimo JAV bei prie dominuojančios pozicijos pasaulyje praradimo. Taip pat buvo sunaikinta arba dingo daugybė istorinių ir meno vertybių.

Atkreiptinas dėmesys, kad PPK kovų atgarsiai realią grėsmę kelia ir šiandienos žmonių gyvybei. Kaip teigia J.Hernandezas, kiekvienais metais per statybas ar dirbant žemę randama ir surenkama apie 300 tonų po PPK likusios amunicijos. Pagal atliktus skaičiavimus, buvusio Vakarų fronto ruože žemėje gulinių per Didįjį karą nesprogusių bombų yra tiek, jog dirbant tokiu tempu kaip šiandien prireiks dar septynių amžių, kad visos jos būtų nuklenksmintos. O nesprogę sviediniai su cheminiu užtaisais kelia dar didesnę grėsmę.

Karas, kurio galėjo ir nebūti?

Istorikai ir tyrėjai sutinka, kad erchercogo Franco Ferdinando Habsburgo nužudymas anaipolt nebuvo svarbiausia konflikto prie-

žastis. „Pirmasis pasaulinis karas nebuvo reakcija į tiesioginę, konkrečią agresiją, o užsiplieskė iš kibirkšties, kuri sukėlė gaisrų virtinę iš jau kur kas anksčiau įsižiebusių ir smilkusių vaidų“, – komentuoja J.Hernandezas.

„Vyraujanti nuomonė yra ta, kad Vokietija provokavo karą, nes norėjo įsitraukti į didžiųjų Europos imperijų ratą. Ekonominis, karinis potencialas tam kaip ir buvo, bet politinio pripažinimo (ir atitinkamai didesnės kolonijų kontrolės, kas tuo metu buvo vienas svarbiausių imperijų galios ir statuso kriterijų) trūko“, – aiškina politologas doc. dr. Tomas Janeliūnas.

Jo teigimu, tuo laikotarpiu karas buvo laikomas natūraliu dalyku, perskirstant galią tarp valstybių, tad nenuostabu, kad į jį taip „lengvai“ įsitraukė daugelis Europos šalių. Tiesiog tuo metu dar buvo labai nedaug tarptautinių instrumentų, ribojančių ar prevenciskai stabdančių konfliktus. „Karas buvo tipinė tarptautinių santykių priemonė. Juk Tautų Lygos idėjos ir kilo tada, kai suprasta, kad reikia globalaus forumo, kuriame būtų sprendžiamos problemos ir nereikėtų vėl veltis į skausmingus konfliktus“, – primena politologas.

Iš tikrųjų PPK išvakarėse netrūko įtampos. Prancūzai ant vokiečių dantį griežė dar nuo 1871-ųjų, kada Prancūzijos ir Prūsijos karą laimėjo kancleris Otto von Bismarkas ir prie Vokietijos buvo prijungtos Elzaso bei ▶

10 PASAULINIO KARO PASEKMĖS

Politinės

- JAV tapo dominuojančia jėga pasaulyje;
- Žlugo Rusijos, Austrijos-Vengrijos, Vokietijos ir Osmanų imperijos;
- Europoje susikūrė naujos atskiros valstybės: Austrija, Čekoslovakija, Jugoslavija, Lenkija, Estija, Latvija, Lietuva, Suomija, Vengrija;
- Susikūrė Tautų Sąjunga, Jungtinių Tautų pirmtakė;
- Kilo demokratinės valdymo sistemos krizė, susikūrė bolševikinė Rusija, taip pat susidarė palankios sąlygos plisti fašizmui;
- Sustiprėjo Japonijos ambicijos, kurios netruko pasireikšti ekspansyvia politika Azijoje ir Ramiajame vandenyne.

Ekonominės

- Visame pasaulyje patirta 360 mlrd. JAV dolerių nuostolių, iš kurių 208 mlrd. – tiesioginės karo išlaidos;
- Daugumą Europos valstybių apėmė ekonominė suirutė, stipriai nukentėjo pramonė ir infrastruktūra;
- Nualinta daug dirbamos žemės, sumažėjo miškų plotai;
- Dėl daugybės darbingo amžiaus žmonių žūties daug kur ėmė trūkti darbo jėgos;
- Po Pirmojo pasaulinio ir pilietinio karo Rusijoje 1921 m. prasidėjo badmetis, kuris, skirtingais skaičiavimais, nusinešė iki 6 mln. gyvybių.

Socialinės

- Pasiiekta didelė technologinė bei medicinos pažanga;
- Dėl karo veiksmų žuvo mažiausiai 16 mln. žmonių, dar daugiau nei 20 mln. buvo sužeista ir suluošinta;
- Trūkstant darbo jėgos moterys tapo aktyvesnės darbo rinkoje, kartu padidėjo jų emancipacija, jos įgijo daugiau svorio ne tik visuomenės, bet ir politiniame gyvenime;
- Suaktyvėjo migraciniai procesai.

► dalies Lotaringijos teritorijos, o Vokietijos imperija jautėsi nusipelnusi didesnio svorio ir siekė įgyti daugiau kolonijų. Pasaulio vandenyne viešpatavusi Didžioji Britanija su nerimu stebėjo didėjančias vokiečių ambicijas ir galią (ypač dėl karinių jūrų pajėgų) ir norėjo tai sustabdyti. Nikolajaus II Rusija gviešėsi Balkanų uostų (vieną jos uostai prie Baltijos jūros ir Toliuosiuose Rytuose žiemą užšaldavo, o kitus, esančius prie Juodosios jūros, nesunkiai galėjo atkirsti turkai).

Ir tarp pačių Balkanų tautų būta daugybės nesuvestų senų saskaitų. Ypač nepatenkinta buvo Serbija, kuri po Antrojo Balkanų karo apkarpius priešininkės ir Austrijos sąjungininkės Bulgarijos teritoriją vis vien liko be išėjimo į jūrą. Pačią Serbiją akylai stebėjo Austrijos-Vengrijos imperija, laikydama ją didžiąja konfliktų kurstytoja Balkanų regione, ir siekė ją pažaboti. Nėgana to, Rumunija pyko ant austrų, nes Transilvaniją ir Bukoviną laikė savo teritorijomis, kurios buvo atimtos Habsburgų... Galiausiai į ugnį deguto dar įpylė įvairūs užkulisiniai susitarimai tarp atskirų valstybių, kad jei kuri nors iš jų būtų puolama, sulauktų pagalbos.

Taip iš atskirų detalių susidėlioja vaizdas, kad įtampa anksčiau ar vėliau turėjo į kažką peraugti. Vis dėlto dalis mokslininkų tokiems aiškinimams meta iššūkį. Vienas jų – Harvardo universiteto profesorius britas Niallas Fergusonas, teigiantis, kad klaidinga yra pati nuostata ypatingus įvykius paaiškinti ypatingomis priežastimis, ir savo prieštarai vertinamoje knygoje „The Pity of War“ Pirmąjį pasaulinį karą vadinantis tiesiog nesusipratimu – didžiausia klaida moderniojoje istorijoje. Be to, jo vertinimu, dėl karo eskalavimo daugiausia yra kalta ne Vokietija, o būtent Didžioji Britanija. Esą dokumentai rodo, kad Vokietijos karinės ambicijos buvo kur kas menkesnės, nei manyta, ir ji veikiausiai būtų apsistojusi ties konfliktu su Rusija. Taigi, jei ne Didžiosios Britanijos politikų priimtas sprendimas įsikišti, viskas galėjo baigtis daug paprasčiau – Vokietija būtų laimėjusi, ir kova nebūtų peržengusi Europos ribų.

Šio profesoriaus teigimu, tai, kad Pirmasis pasaulinis karas buvo neišvengiamas imperijų susidūrimas, yra mitas. „Kai pažiūri Vokietijos ir Didžiosios Britanijos santy-

kius pasaulyje, klasikinis imperializmo argumentas pradeda byrėti. <...> Susidūrus interesams greitai būdavo pasiekiamas susitarimas. Dažnai aiškinama, kad viena nesutarimų priežasčių buvo Vokietijos laivyno stiprėjimas, tačiau karo išvakarėse ginklavimosi varžybos jūrose buvo neaktualios, mat vokiečiai suvokė, kad jie nepajėgūs finansiškai varžytis su britų karo laivų statybos programa“, – argumentuoja N.Fergusonas ir pabrėžia, kad iš arčiau pažiūrėjus ir į kitus paplitusius paaiškinimus jie taip pat pasirodo perdėti.

Ketveri metai kardinaliai pakeitė XX a. europiečio gyvenimą

Iš tiesų Pirmasis pasaulinis karas ne tik lėmė politinius pokyčius ir pasaulio politinių žemėlapių perbraižymą, bet ir stipriai pakeitė pačios Europos bei JAV visuomenes. Jos tapo kur kas laisvesnės – karas, kartu su savimi į užmarštį nusitempęs Hohencolernų, Habsburgų, Romanovų ir Vahidedinų dinastijas, kartu sudrebino ir įsisenėjusius mąstymo principus, grįstus klasių privilegijomis ir paklusnumu įsakymams. Gan greitai masės pradėjo reikalausti savo balso valstybių valdymo procese.

Vienas iliustratyviausių pokyčių – padidėję moterų emancipacija. Dar XX a. pr. moterys Amerikoje negalėjo balsuoti, negalėjo turėti nuosavybės ar pasirinkti tokių profesijų, kaip gydytojo, inžinieriaus ar advokato, – geriausiu atveju jų laukė „tradicinė“ slaugytojos, tarnaitės ar auklės vieta. Tiesa, aukštuomenės merginos gaudavo išsilavinimą, bet tik tam, kad taptų žaviomis namų moterimis ir tinkamai pasitarautų savo vyro karjerai.

Prasidėjus karui pradėjo trūkti darbo jėgos, tad skubiai prireikė moterų darbo rankų. Kaip atkreipia dėmesį žurnalistė, knygos „Fighting on the Home Front“ autorė Kate Adie, PPK metais moterys tapo visaverte „karo mašinos“ dalimi, ypač industrinėse šalyse. Tarkime, Didžiosios Britanijos ginklų gamybos pramonėje dirbo per milijoną moterų. Raudonajam Kryžiui prireikė ir gausybės savanorių karo seselių, o siekiant pagerinti sąjungininkų komunikaciją Vakarų fronte 1917 m. net buvo suburtas dvikalbių amerikiečių moterų telefonų stoties operatorių, vadinamųjų „Hello girls“ („Labas merginų“) dalinys. „Ironiška, tačiau po karo dauguma jų

darbo vietų neteko, kad šios būtų atlaisvintos grįžtantiems vyrams. Vis dėlto svarbiausia, kad buvo įrodyta, jog moterys gali dirbti bet kokius darbus“, – teigia Vilniaus universiteto Lyčių studijų centro direktorė prof. Dalia Leinartė.

Nepaisant to, jos nebenorėjo grįžti į anksčiau savo pasyvų gyvenimą ir siekė vis daugiau teisių. Vienoje šalyje po kitos moterys išsikovojo balsavimo teisę (beje, Lietuvoje moterys balso teisę įgijo taip pat po Pirmojo pasaulinio karo, 1920 m.). D. Leinartė pabrėžia, kad po karo moterys Lietuvoje, kaip ir visoje Europoje, tapo kur kas labiau emancipuotos.

Beje, visuomenės veikė ir kitokie procesai. Be baisumų (kulkosvaidžių, tankų, rankinių granatų, nuodingųjų dujų ar naikintuvų) karas kartu skatino pažangą įvairiose srityse, ypač technologinėje. Tai iš esmės pakeitė atstumo ir laiko sąvokų supratimą, o tai ne tik neišvengiamai keitė žmonių įpročius, bet ir paskatino bendrą pažangą ir pagreitino pokyčius. Proveržis taip pat įvyko ir medicinos, sanitarijos bei psichiatrijos srityse, ir po karo tai buvo puikiai pritaikyta civiliniame gyvenime.

Pasikeitė ir kultūrinės įtakos šaltiniai: anksčiau muzikos madas diktavo Senasis žemynas, daugiausia Vakarų Europa, o po karo šį vaidmenį perėmė JAV.

Pirmasis pasaulinis karas – netikėta proga skelbti nepriklausomybę

Dažnai spėjiojama, koks būtų Europos politinis žemėlapis, jei nebūtų buvę PPK.

T. Janeliūno nuomone, imperijos vis tiek anksčiau ar vėliau būtų žlugusios ar bent jau patyrusios transformaciją. Tai būtų paskatinę ir nacionalistiniai judėjimai, ir gal kiek vėluojantis, bet vis tiek išskylantis dekolonizacijos procesas. „Turingėjančios visuomenės, švietimas, politinių idėjų sklaida anksčiau ar vėliau imperijas būtų „susprogdinę“, nors nebūtinai visais atvejais tai galėjo vykti prievartiniu būdu ir nebūtinai vienu metu – tiesiog galėjo įvykti daugiau regioninių, vietinių konfliktų, o ne globalių“, – teigia ekspertas.

O štai Lietuvą nepriklausomybė užklupo tarsi netikėtai ir daug ką prireikė kurti sku-

Politologas Tomas Janeliūnas:
„Prieš šimtą metų karas buvo tipinė tarptautinių santykių priemonė.“

biai: ugdyti inteligentiją, tautos savimone, kurti įvairiausias tautines struktūras, daugumą sistemų (tarkime, švietimo, sveikatos apsaugos, žemės ūkio, bankų ir pan.). Nors XX a. pr. lietuviškasis nacionalizmas nebuvo naujas dalykas, atsižvelgiant į tai, kad anuomet dar miglotai buvo suvokiama, kas apskritai yra tas lietuvis, greitai sukurti nepriklausomą valstybę vargiai galėjome tikėtis. Daug prie tokio miglotumo prisidėjo tai, kad į Lietuvą dideles pretenzijas reiškė Lenkija, Rusija bei Vokietija (tiesa, pastaroji mažiau).

„Būtent šitų trijų veiksmų sandūroje Lietuva labai trapiai skleidėsi, o lietuviškoji tapatybė, kaip mes ją suprantame dabar, susiformavo tik ketvirtame dešimtmetyje, Antano Smetonos valdymo laikotarpiu, kai tautininkai paėmė valdžią ir pradėjo forsuoti lietuvišką etnokultūrą. Štai tokiomis aplinkybėmis tas valstietis, kuris iki tol miglotai suvokė savo tapatybę, pradėjo galvoti, kad yra lietuvis ir gali turėti savo atskirą valstybę, savą kultūrą“, – aiškina istorikas dr. Česlovas Laurinavičius.

O ar Lietuvai grėsė likti ar tapti kitos valstybės sudėtine dalimi? Dėl didelės lietuvių inercinės priešpriešos jungtinei Lenkijos-

Lietuvos valstybei toks junginys veikiau siai nebūtų galėjęs egzistuoti. Net jei būtume prievarta tapę Lenkijos dalimi, galima prognozuoti, kad būtų vykęs nuolatinis partizaninis karas ar kitokios formos pasipriešinimas. Vis dėlto Č. Laurinavičius atkreipia dėmesį, kad jeigu nebūtume buvę carinės Rusijos sudėtyje ir ji nebūtų suteikusi atsvaros lenkinimui,

tokia baigtis būtų buvusi netgi labai tikėtina.

Taigi susiklosčiusius palankioms tarptautinėms aplinkybėms mums pavyko sukurti nacionalinę valstybę, tačiau už tai teko brangiai sumokėti. Karo nuostoliai buvo dideli, be to, Lietuvą užėmė vokiečiai žiūrėjo į ją tarsi į koloniją ir režimas buvo itin išnaudojantis. „Buvo siekiama maksimaliai išnaudoti vietos turtus, vietos gyventojus paversti aptarnaujančiu personalu. Kita vertus, vokiečiai atvežė nemažai technikos, kurios čia anksčiau nebuvo, taip pat karo reikmėms tiesė kelius ir geležinkelius, pristatė tiltų“, – apibendrina istorikas. ■

TRUMPASIS INTERVIU

Apie Pirmojo pasaulinio karo įtaką nepriklausomos Lietuvos valstybės susikūrimui ir raidai kalbame su humanitarinių mokslų daktaru istoriku Edmundu Gimžausku.

VEIDAS: Kaip vertinate teiginį, kad jei ne Pirmasis pasaulinis karas, nepriklausoma Lietuva dar ilgai ar apskritai nebūtų buvusi sukurta?

E.G.: Mančiau, kad anksčiau ar vėliau nepriklausomybės klausimas vis tiek būtų buvęs iškeltas. Be abejo, tai būtų nusikėlę į vėlesnį laikotarpį.

Nacionalistinis judėjimas mūsų regione plėtojosi dar nuo XIX a. ir didelį pagreitį įgavo po 1863–1864 m. sukilimo. XX a. pr. lietuvių ir lenkų gyvenimas bendroje valstybėje jau buvo nebeįsivaizduojamas. Pirmasis pasaulinis karas suteikė progą sukurti nepriklausomą savo valstybę. Vis dėlto paminėčiau, kad tiek tarpukariu (1918–1939 m.), tiek šiais laikais mūsų valstybė atrodo šiek tiek nebrandi ir galima matyti skirtumų, palyginti su Vakarų

visuomenėmis. Karas užklupo netikėtai ir kai kuriuos klausimus teko spręsti nespėjusius, improvizuoti, kopijuoti nuo Vakarų, užtat ir atsirado spragų mūsų valstybingumo sistemoje. Jeigu valstybė būtų susikūrusi ir vysčiusi natūraliai, tai yra evoliuciniu, o ne revoliuciniu būdu, ji būtų buvusi daug brandesnė.

Iš tikrųjų karo išvakarėse Rusijos imperijos politika Pabaltijo šalių atžvilgiu po truputį vedė prie didesnio liberalizavimo ir laisvių išplėtimo. Kad ir toks faktas, kad 1904 m. taikio būdu buvo pasiektas spaudos draudimo panaikinimas ar XX a. pr. Lietuvos kaimuose prasidėjo vadinamoji Stolypino agrarinė reforma. Žinoma, toks laipsniškas laisvėjimas galėjo trukti dar ilgai.

VEIDAS: Kiek lietuvių gyvybių pareikalavo šis karas?

E.G.: Tikslėsius skaičius pasakyti sudėtinga jau vien dėl to, kad pirmiausia turėtume apibrėžti, ką laikysime lietuviais: ar šiuolaikinės etninės teritorijos gyventojus, ar carinės Rusi-

jos keturių lietuviškų gubernijų gyventojus, ir kaip turėtume vertinti čia gyvenusius kitataučius. Nepaminėskime, kad XX a. pr. lietuvis nebuvo suvokiamas taip kaip dabar.

VEIDAS: Kaip manote, ar karas paskatino intelektualinio elito, galinčio kurti valstybę, stiprėjimą, ar kaip tik vertingiausias tautos žiedas buvo sunaikintas ir taip pakenkta šalies raidai?

E.G.: Vienareikšmiškai pasakyti sunku. Be abejo, intelektualusis sluoksnis nuo karo nukentėjo, bet, antra vertus, anuomet carinėje Rusijoje lietuviams inteligentams, išskyrus kunigus ir gydytojus, nebuvo leidžiama dirbti gimtinėje ir jie darbo turėjo ieškoti plačiojoje Rusijoje, o po karo visi išsibarstę inteligentai gavo galimybę grįžti ir prisidėti prie valstybės kūrimo. Taip pat keitėsi ir masių mentalitetas – jis išlaisvėjo. Tokiomis aplinkybėmis žmonės natūraliai tapo iniciatyvesni, atkaklesni, be to, nepriklausomoje Lietuvoje atsirado ir daugiau įvairių sluoksnių išsilavinusių moterų. Susidūrusios su žiauria realybe jos taip pat turėjo tapti kur kas savarankiškesnės. ●

ABORTAI

Nepriklausomoje Lietuvoje – 400 tūkst. negimusių kūdikių

Nuo 1991 m. dėl abortų Lietuva neteko maždaug 400 tūkst. savo potencialių piliečių, bet ką mes padarėme, kad būtų kitaip?

Giedrė Bolzanė

Birutei šiandien 42-eji. Nors moters grožis jau šiek tiek priblėsęs – veidas išvogtas smulkių raukšlelių, plaukai lengvai žilstelėję, o liūdno akys išduoda nuovargį ir rūpesčius, ji vis dar patraukli moteris. Grįžusi namo po darbo ir pamačiusi vaikus, ji iš lėto, atsargiai rinkdama žodžius, pasakojo apie savo dramatišką gyvenimą.

Kaip užaugo šeimoje su niekad neišsiblaivančiu tėvu, nuo kurio net trys jų kaimo moterys turėjo nesantuokinių vaikų. Kaip

šiai ne taip baigė mokyklą, nes mokslai jai niekada nesisekė, ir svajotojo ištėkėti, kad kuo greičiau ištruktų iš tėvų namų. Kaip sutiko Romą, kuris jai prisiekinėjo amžiną meilę ir blaivų gyvenimą, bet jau pirmaisiais metais po vedybų iš darbo grįždavo toks girtas, kad vos rasdavo kelią į namus. Kaip vienas po kito gimė trys vaikai – visi berniukai, kuriems jų tėvas nėra ištaręs nė vieno meilės žodžio.

Kai Birutė pasijuto besilaukianti ketvirto vaikelio, buvo praėję vos keturi mėnesiai nuo

tada, kai ji, paauginusi berniukus, po ilgų paieškų pagaliau susirado darbą – įsidarbino pardavėja kaimo parduotuvėlėje už kuklius 700 litų. Moteris neslėpė, kad jokių kontraceptinių priemonių nenaudojo: tabletės nebuvo pinigų, o prezervatyvų vyras, kuris neretai girtas užguldavo ją naktimis, nepripažino.

Birutė ilgai svarstė, ar pajėgs išmaitinti ir išleisti į mokslus dar vieną atžalą, nes sūnūs jau ir taip nuolat skųsdavosi, kad negauna kišenpinigių, vaikšto sulopytomis kelnėmis ir bijo mokykloje prisipažinti, jog ne tik neturi kompiuterio, bet ir pavalyti namie ne visada yra ko. Tai buvo beprotiškai sunkios dienos, kai ji negalėjo nei valgyti, nei normaliai miegoti, kol galiausiai priėmė sunkiausią savo gyvenime sprendimą. „Jau kitą savaitę, pasiskolinusi pinigų, nuvažiuavau į miestą ir pasidariau abortą“, – vieną skaudžiausių savo gyvenimo momentų prisimena Birutė.

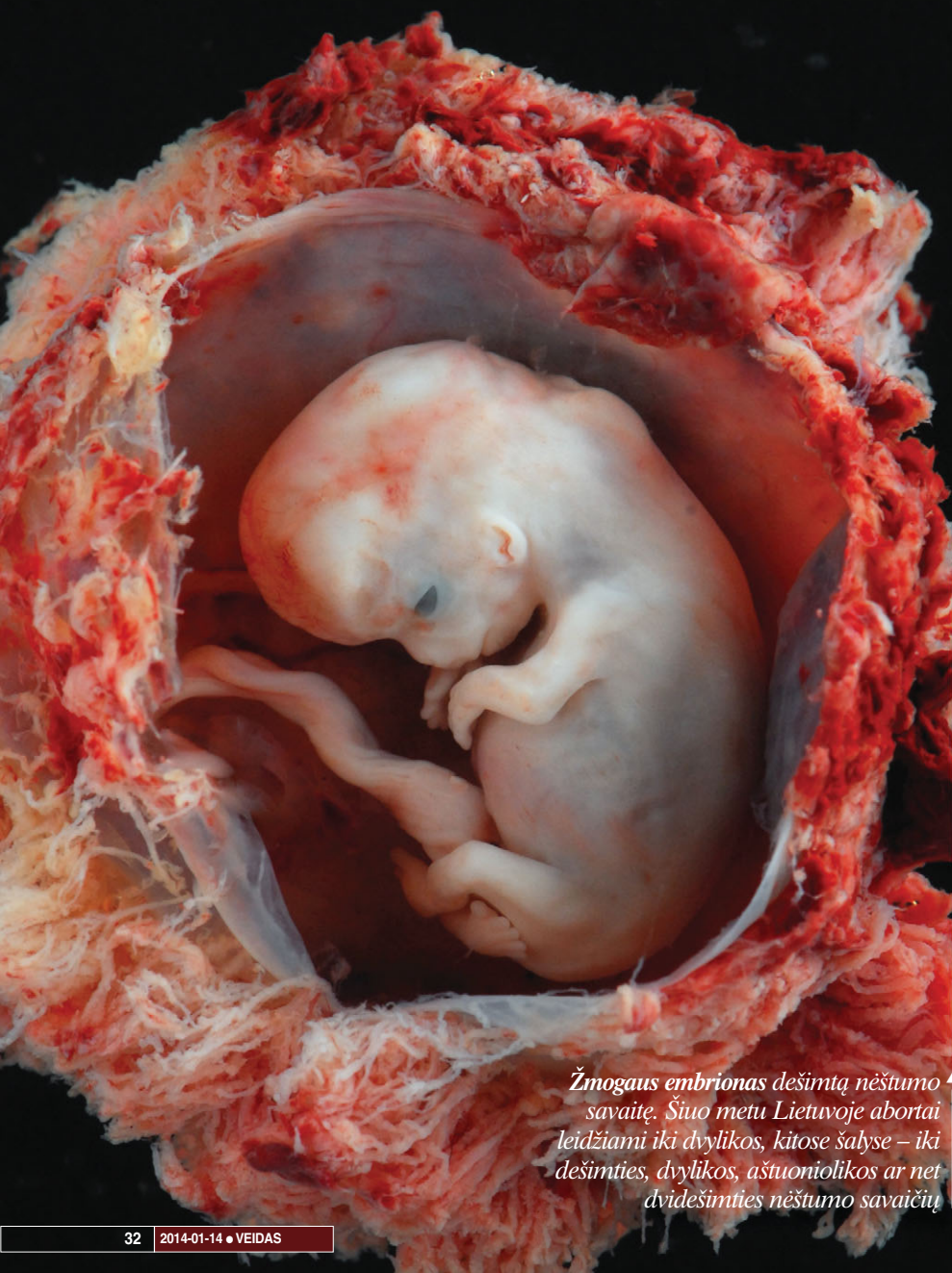
Matydama savo viskam abejingą vyrą, vis giliau grimztanti alkoholio liūne, skurde augančius sūnus ir begalinę neviltį, ji pasirinko abortą, nes tai jai atrodė mažesnė blogybė, nei tokiais aplinkybėmis gimdyti dar vieną vaiką, kuriam ji, kaip sako pati Birutė, be meilės, daugiau visiškai nieko negali duoti.

Už sukrečiančios statistikos, kuri mums praneša, kad nuo nepriklausomybės atkūrimo Lietuvoje buvo atlikta beveik 400 tūkst. abortų, o dauguma jų – ne dėl medicininių indikacijų, o pačių moterų sprendimu, slypi daugybė ne mažiau jaudinančių gyvenimo istorijų ir visa virtinė aplinkybių, kai būtent nėštumo nutraukimas, kad ir kokių randų moters kūne ir sieloje tai palieka, atrodo geriausia ir vienintelė išeitis.

1991 m. abortu baigdavosi 70 proc. nėštumų

Kad ir kiek būtų diskutuojama, kurį momentą po apvaisinimo reikėtų laikyti žmogaus gyvybės pradžia ir koks turi būti embriono teisinis statusas, kiekviena moteris, kuri ryžtasi abortui, išgyvena didžiulį dvasinį sukrėtimą, o šis sprendimas dažniausiai būna ne mažiau skausmingas tiek pačioje ankstyviausioje nėštumo stadijoje, tiek artėjant dvyliktai nėštumo savaitei, tai yra paskutinei ribai, iki kada šiuo metu Lietuvoje dar leidžiama nutraukti nepageidaujamą nėštumą.

„Kada prasideda žmogaus gyvybė – ar nuo ląstelių susijungimo, ar tik žmogui gimus, yra filosofinis klausimas, į kurį turbūt niekada nebus vieno atsakymo. Taip, tai gyvybės pradžia, bet mes žinome, jog apie 70 proc. apvaisinimų baigiasi persileidimu moteriai dar netgi nežinant, kad ji yra pastojusi. Iš visų žinduolių moteris yra sunkiausiai pastojantis organizmas. Vis dėlto moters nešiojamas vaisius vis tiek yra potencialus žmogus, todėl mes matome, kad nutraukti nėštumą moteriai būna tikrai labai skaudus apsisprendimas“, – sako Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Kauno klinikų Akusherijos ir ginekologijos klinikos vadovė prof.

Žmogaus embrionas dešimtą nėštumo savaitę. Šiuo metu Lietuvoje abortai leidžiami iki dvylikos, kitose šalyse – iki dešimties, dvylikos, aštuoniolikos ar net dvidešimties nėštumo savaičių

SUKREČIANTI REALYBĖ: ABORTAI LIETUVOJE

1991–2012 m. atlikta dirbtinių abortų* 398 914

1991–2012 m. iš viso gimė kūdikių 791 040

* Moters sprendimu (didžioji dalis abortų) ir dėl medicininių indikacijų. Šaltinis: Statistikos departamentas

Rūta Jolanta Nadišauskienė.

Šokiruojantis abortų skaičius apnuogina mūsų visuomenės švietimo spragas ir didžiules mūsų valstybės socialines problemas, kurių per šiuos du nepriklausomybės dešimtmečius politikai taip ir nesiėmė deramai spręsti, nes pasiūlyti ir priimti įstatymą, draudžiantį abortus, yra kur kas paprasčiau, nei imtis būtinų reformų, kad tų abortų būtų kuo mažiau.

Gūdžiais 1991-aisiais Lietuvoje abortų baigdavosi apie 70 proc. nėštumų. Šiandien – jau gerokai mažiau, apie 20 proc. 1991–2012 m. Lietuvoje iš viso gimė apie 791 tūkst. vaikų, ir tai yra tik maždaug dukart daugiau, nei tuo laikotarpiu šalyje buvo atlikta nėštumo nutraukimų. Tačiau skubantieji smerkti visas šias moteris, kurios visada prisimins savo negimusius vaikus, dažnai net nesusimąsto, kokios gi priežastys lėmė, kad tiek daug pradėtų gyvybių mūsų visuomenėje taip ir netapo visaverčiais mūsų valstybės piliečiais. Už šių skaičių slypi tokia Lietuva, kokios mes dažnai nenorime matyti ir apskritai pripažinti.

Visų pirma tai tik dar kartą primena apie giliai mūsų valstybėje išsikerojusias socialines

kalba apie tai, kad dar vieno vaiko tiesiog nesugebėtų išlaikyti.

Ne paskutinėje vietoje – ir epidemijos masą Lietuvoje siekiantis alkoholio vartojimas: tyrimai rodo, kad apie 30 proc. 20–64 metų amžiaus vyrų ir 9 proc. moterų yra priklausomi nuo alkoholio. Todėl tarp nėštumą nutraukiančių moterų nemažai tokių kaip mūsų pašnekovė trijų sūnų mama Birutė iš Lietuvos provincijos, kurios, nejausdamos palaikymo iš girtaujančių sutuoktinių ar ilgamečių partnerių ir neturėdamos pakankamai ryžto pakeisti savo gyvenimą, taip pat dažnai atsiduria nėštumą nutraukiančių medikų rankose.

Už abortų statistikos slypi ir kitos porų santykių problemos, nes tyrimai rodo, kad apie 60 proc. Lietuvos moterų yra patyrusios smurtą šeimoje, o maždaug kas trečia yra turėjusi lytinių santykių su sutuoktiniu ar ilgamečiu partneriu prieš savo valią, – tai liudija naujausi europiniai tyrimai. Būtent tokiais aplinkybėmis ir užsimezga dalis nėštumų, kurie vėliau yra nutraukiami.

„Mūsų kaime, kuriame turime sodybą, pati esu mačiusi, kaip prisigėręs vyras vaikosi žmoną norėdamas lytinių santykių, o ji nuo jo

SHUTTERSTOCK/NUOTR

Nepageidaujamo nėštumo nutraukimas kelia daug klausimų moralės požiūriu ir daro moteriai didžiulę tiek fizinę, tiek psichologinę žalą. Vis dėlto abortų legalizavimas yra mažesnė blygė, nei jų uždraudimas

resija, įvairių medikamentų vartojimas ir ligos pastojimo metu, tėvų, gąsdinančių savo jaunas dukras, jog vaikas sugadins karjerą, spaudimas – priežasčių, kurios pastūmėja moteris ryžtis abortui, kad ir koks sunkus būtų šis sprendimas, yra daugybė ir pačių įvairiausių. Pasitaiko visokių situacijų, kai net ir išsilavinusios, sėkmingai gyvenimą susitvarkiusios ir gerai žinančios, kaip saugotis nepageidaujamo nėštumo, moterys pastoja po vienintelės atsiktinių santykių nakties, o ir šiuolaikinė kontracepcija – kas tą paneigtų – neapsaugo nuo nėštumo visu šimtu procentų.

Vis dėlto ekspertai linkę manyti, kad neplanuoti nėštumai ir abortai yra labiau tam tikrų visuomenės sluoksnių problema, kurią paastrina socialinis ir ekonominis nesaugumas, elementaraus lytinio švietimo stoka ir prastas kontracepcijos prieinamumas.

„Tik labai reta moteris, gyvenanti šei▶

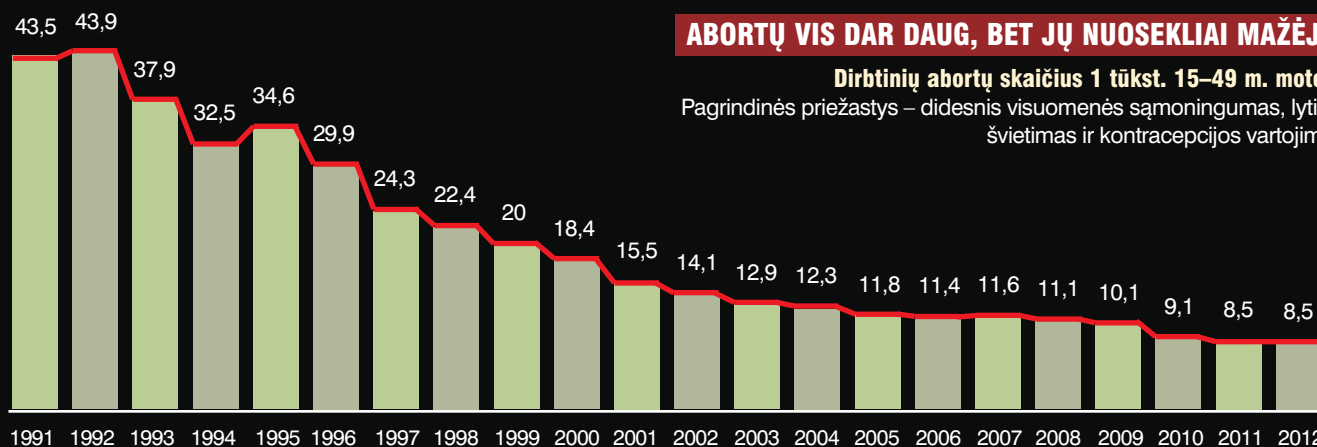

Lietuvos akušerių ginekologų draugijos prezidentas V. Gintautas: „Užsimezgas ląstelei teigti, kad tai jau gyvybė, yra nekorektiška. Tuo metu tai tik nėštuminė medžiaga, iš kurios dar neaišku, kas išeis. Apie žmogaus gyvybės užuomazgas galima kalbėti, jei matome jau besiformuojantį gemalą su širdies veikla. Tai yra ne anksčiau kaip septintoji nėštumo savaitė.“

piktžaidzes: nereta Lietuvos moteris vis dar gyvena tokiomis sąlygomis, kad tiesiog nesirūpina gimdyti pirmo, o gal jau kažkelinto vaiko ir pasirenka mažesnę, kaip jai tuo metu atrodo, blygę – abortą. To priežastis gali būti ir skurdas: žemiau skurdo ribos gyvena apie 20 proc. Lietuvos šeimų, todėl dažna moteris, atėjusi nutraukti aborto, pirmiausia

bėga, nes kas gi nori su girtu santykiauti. Bet pagal mūsų sąmonę ten greičiausiai kas nors ir įvyko, nes juk žinote, koks Lietuvoje požiūris: pas mus moterys visada privalo būti pasirušusios. Ir tai patiria ne viena, o daugybė šeimų“, – teigia Seimo narė socialdemokratė Giedrė Purvaneckienė.

Neištikimybė, emigracijos problemos, dep-

Šaltinis: Statistikos departamentas

►moje normalų aprūpintą gyvenimą, kreipiasi dėl nėštumo nutraukimo. Dažniausiai tai patiria įvairių gyvenimo aplinkybių pažeistos moterys, kurios jaučiasi įstumtos į kampą, nebemato kitos išeities. Ir bandyti joms moralizuoti būtų jau psichologinis smurtas“, – mano LSMU ligoninės Akušerijos ir ginekologijos klinikos Akušerijos skyriaus vadovas, Lietuvos akušerių ginekologų draugijos prezidentas doc. Vladas Gintautas.

Ką padarė politikai, kad abortų būtų mažiau

Lietuvos nepriklausomybės pradžioje, kai per metus šalyje buvo atliekama po 40 tūkst. abortų, požiūris į pradėtą gyvybę, kaip į vertybę, buvo daug tamsesnis nei dabar, visuomenės lytinis švietimas buvo kone nulinis, o efektyvios kontracepcijos vartojimas itin menkas. Tada buvo ir ištis daug visiškai beprasmių abortų, daug moterų pastodavo dėl neatsakingo savo bei partnerio elgesio ir taip pat lengvabūdiškai žiūrėjo į patį nėštumo nutraukimą. Šiuo metu abortų sumažėjo iki 6 tūkst. per metus, ir tai liudija įvykus didžiulę mūsų visuomenės pažangą tiek bendro visuomenės sąmoningumo, tiek šeimos planavimo požiūriu.

„Kiekvienas nepagimdytas vaikas ir prarastas nėštumas moteriai yra niekad nepamirštama trauma. Jei to sumažėjo, vadinasi, atsirado kitokios sąlygos, kad tų nelaimių išvengtumė. Per daugiau nei dvidešimt nepriklausomybės metų atsidarius sienoms, gyventojams migruojant įgavome daugiau kultūros, elgesio su savim atsakomybės“, – teigia Vilniaus moterų namų krizių centro direktorė, psichologė psichoterapeutė Lilija Vasiliauskienė.

Vis dėlto abortų buvo ir bus visais laikais, klausimas tik toks, kiek jų bus – daug ar mažai. Jei pasižiūrėsime į stipriausią ekonomiką turinčias, pažangiausias Europos valstybes, tai ten abortai taip pat anaipol neišnyko, o suda-

Ne valstybei, o šeimai teks auginti negalią turintį vaiką, todėl tik ta šeima ir turi nuspręsti, ar ji nori ir yra pajėgi priimti šią atsakomybę

ro maždaug 20–30 proc. visų nėštumų. Bet abortų paprastai daugiau būna tose šalyse, kuriose yra didžiausia etninių grupių įvairovė. O homogeniškose šalyse, į kurias nesiveržia imigrantai, ypač jei skiriamas didelis dėmesys gyventojų lytiniam švietimui ir kontracepcijos prieinamumui, abortų yra mažiausiai.

Lietuva, kaip maža šalis, šiuo požiūriu turi geras startines pozicijas, kad abortų rodikliais pralenktų net ir ekonomiškai pažangiausias Europos valstybes, tačiau norint tai pasiekti politikams būtina išsąmoninti kelis dalykus: abortai iki 12-os nėštumo savaitės Lietuvoje turi būti ne draudžiami, bet legalūs, būtina toliau gerinti visuomenės lytinį švietimą, o brangią kontracepciją padaryti visiems prieinamą, daliai visuomenės grupių ją iš dalies arba visiškai kompensuojant.

Kaip tvirtina Šeimos planavimo ir seksualinės sveikatos asociacijos vadovė Esmeralda Kuliešytė, neseniai dešimtyje Europos šalių atlikti tyrimai parodė, kad Lietuvoje padėtis kontracepcijos prieinamumo, nepageidaujamo nėštumo ir abortų prevencijos srityje yra pati prasčiausia. Taigi Lietuvos politikai, metų metais vis bandantys prastumti įstatymų pataisas, įteisinančias abortų draudimą praktiškai be jokių išlygų, net esant sunkioms vaisiaus chromosomų anomalijoms, nėra atlikę net elementarių namų darbų, kad padėtis, susijusi su abortais, šalyje būtų kitokia.

„Lietuvoje apie kontracepciją prikurtą daugybę mitų, neva sukelia vėžį ar nevaisingumą, skatina palaidą gyvenimą, tačiau PSO, Jungtinės Tautos rekomenduoja vyriausybėms rūpintis informacijos apie kontracepciją sklaidą, jos prieinamumą. Lietuvoje hormoninė kontracepcija yra brangi ir daugeliui tiesiog neįperkama, – sako E.Kuliešytė. – Lytinis švietimas taip pat nepakankamas, mokyklos programa, parengta su katalikiškomis organizacijomis, skatina lytiškai susilaikyti ir apie kontracepciją pateikia klaidingą informaciją.“

E.Kuliešytė papildė, kad Lietuvai, užuot

siūlius uždrausti abortus, verčiau derėtų pasimokyti iš kitų šalių – Belgijos, Nyderlandų, Austrijos, Estijos. Ten rengiamos šviečiamosios kampanijos apie kontracepciją, steigiami centrai, kuriuose jaunuolius lytinio gyvenimo klausimais konsultuoja specialistai, o kontracepcija yra kompensuojama (100 proc. arba dalinai). Be to, itin svarbu vykdyti mokslų grįstą nuoseklų lytinį auklėjimą ir švietimą mokyklose. Tyrimai rodo, kad būtent tinkamos reprodukcinės sveikatos gerinimo strategijos ir programos, o ne abortų draudimas, padeda pasiekti geriausių rezultatų ir realiai sumažinti moterų tiek fiziškai, tiek dvasiškai žalojančių nėštumo nutraukimų.

Kad gyvybę reikia saugoti, nė nebando ginčytis ir abortų draudimo priešininkai, bet jie ragina nekartoti kitų valstybių, kurioms abortus draudžiantys įstatymai skaudžiai atsirūgo, klaidų, o pagaliau imtis tokios politikos ir priemonių, kad mūsų moterys tiesiog neatsidurtų šio skausmingo pasirinkimo kryžkelėje – leisti gimti ar neleisti jos išsčiose užsimezgusiai gyvybei.

Kas mūsų laukia, jei Lietuvoje bus uždrausti abortai

Jei trumparegiams politikams neužteks nuovokos sustoti laiku, iš Vakarų gerovės valstybių lig šiol uoliai besimokiusi Lietuva ir visi jos piliečiai vėl bus nublokšti į labiausiai atsilikusių tautų gretas.

„Kraštutinė išeitis nutraukti nėštumą turi būti palikta, nes mes žinome, koks yra realus gyvenimas ir kokių sulauksime pasekmių, jei abortus uždrausime. Ir tai bus daug blogiau, negu laikytis abortų skaičiaus mažinimo strategijos: tokiose šalyse atsiranda mirčių nuo kriminalinių abortų, prasideda abortų turizmas, sumažėja gimstamumas. Reikia atsižvelgti į gyvenimo realybę, o ne tik teoriškai pasakyti, kad tai gyvybė ir jos negalima žudyti, – įsitikinusi Seimo narė G.Purvanekienė. – Galiau atvirai pasakyti, kad dešiniąjį radikalai,

ABORTŲ ŽEMĖLAPIS: EUROPOJE NUTRAUKIAMA 20–40 PROC. NĖŠTUMŲ

Šalis	Abortų skaičius 100 gimusiųjų
Lenkija*	0,19
Šveicarija	12,7
Belgija	14,9
Vokietija	15,8
Suomija	16,9
Nyderlandai	17,6
LIETUVA	19,8
D.Britanija	25
Norvegija	25,4
Prancūzija	26,2
Danija	27,7
Latvija	31,1
Švedija	32,5
Vengrija	40
Rusija	42,9
Bulgarija	43,4
Rumunija	43,7

M.JANKAUSKAITĖ: „IŠ MOTERŲ NORIMA PADARYTI GIMDYMO INKUBATORIUS“

I „Veido“ klausimus atsako Lygių galimybių plėtros centro projektų vadovė dr. Margarita Jankauskaitė

VEIDAS: Ką rodo kitų šalių patirtis: kokių rezultatų sulaukiama uždraudus abortus?

M.J.: Abortus uždraudusios valstybės ilgai niekuo draudimų atsisako, nes nepasiekiamas nė vieno iš tų tikslų, kurių siekė už gyvybę pasisakantys tokių įstatymų teikėjai. Uždraudus abortus jų nesumažėja, nes, kiek mes žinome istoriškai, abortai visą laiką egzistavo, ir jeigu nėra galimybių juos daryti legaliai, jie daromi nelegaliai, o tai turi labai neigiamų pasekmių moterims ir jų reprodukinei sveikatai. Taigi, užuot pagerinę gimstamumo rodiklius, mes galime juos kaip tik labai stipriai pabloginti. Abortų draudimas iš tiesų niekaip nepagerina gimstamumo. Galime paskaičiuoti, kiek nuo tarybinių laikų, kai buvo įteisinti abortai iki 12 nėštumo savaitės, Lietuva prarado potencialių gyventojų, bet sykiu mes matome, kad jeigu valstybėje nėra sustyguota socialinė politika, ekonominiai dalykai, tai net ir gimę žmonės tą valstybę palieka. Pažiūrėjus į tą pačią Maltą ar Lenkiją, kur abortai draudžiami, ir pamatysime, kad ten gimstamumas labai prastas.

Na, o jei kalbėsime apie dilemą, ar pradėta gyvybė, ar moters teisės, tai mes turime suvokti vieną svarbų momentą: kol embrionas yra moters kūne, tai nėra koks nors atskiras darinys. Jis neatsiejamas nuo moters kūno ir dėl to jos teisėms yra teikiamas prioritetas. Pas mus dabar dažnai eskaluojama gyvybės kultūros tema, bet kaip mes tą gyvybę suvokiame? Esame europinė visuomenė – negyvename kokiaje nors visiškai atsilikusioje visuomenėje, kur gyvybė suprantama taip, kad tik gimę žmogus, ir viskas. Todėl manau, kad mes jau turime kalbėti apie gyvenimo kokybę. O dabar, viena vertus, aiškinama, kaip reikia apginti embriono teises, bet jos priešpriešinamos moters teisėms. Čia iškyla klausimas, kodėl tada, kai tas embrionas išsivysto ir tampa žmogumi, suaugusia moterimi, jo teisės jau tampa nebesvarbios.

Netgi tie, kurie pasisako už moters pasirinkimą nutraukti nėštumą ar ne, juk nesako, kad jie yra už abortą, kad tai praktika, kurią reikia skatinti ir kad mes labai dėl to džiūgaujame. Juk kalbama ne apie tai. Ir jei mes iš tikrųjų norime pasiekti gerų rezultatų, pirmiausia turime imtis nuoseklaus jaunimo švietimo ir ugdymo, kad žmonės suprastų savo kūniškumą, seksualumą ir kaip su juo

elgtis, spręsti socialines problemas.

VEIDAS: Netgi tokioje pažangioje šalyje kaip Švedija 2012 m. šimtui gimusiųjų teko daugiau abortų nei Lietuvoje. Daugiau abortų buvo ir Jungtinėje Karalystėje. Kodėl taip yra ir ar tikrai lytinio švietimo stoka yra didžiausia problema?

M.J.: Vakarų visuomenės yra labai diversifikuotos, ir kai mes žiūrime į abortus, tarkim, Švedijoje, statistika juk nepasako, apie kokius visuomenės sluoksnius kalbame. Jeigu Lietuvoje ši informacija būtų išskleista klasiniu požiūriu, irgi matytume, kad problema kondensuojasi tam tikruose gyventojų sluoksniuose, o kituose sluoksniuose ji gerokai mažesnė. Todėl ta apibendrinanti informacija yra šiek tiek netiksli.

Yra ir įvairių etninių mažumų, kuriose niekas net nekalba apie tuos dalykus, tėvai „užsispažmavę“, kaip pas mus Lietuvoje paprastai būna, o jaunimas jau pradeda gyventi truputį kitokį gyvenimą. Be to, turime žiūrėti, ar yra prieinamos kontraceptinės priemonės, ar jos pakankamai pigios, kad kiekvienas norintis galėtų įsigyti. Pažiūrėkite, kokie brangūs Lietuvoje prezervatyvai, hormoniniai kontraceptikai. Pvz., vadinamoji trečios kartos hormoninė spiralė, labai patikimai sauganti nuo nėštumo, kainuoja 500–600 Lt. Aišku, žinant, kad tai kontracepcija ne vieniems metams, ši investicija gal ir nėra didelė, bet ši suma sudaro maždaug trečdali vidutinio atlyginimo šalyje, o kadangi dauguma gyvena nuo atlyginimo iki atlyginimo, vienu užsimojimu šitiek sumokėti tikrai nėra paprasta. Tebėra ir daug įsibaiminimo dar nuo senų laikų, kai buvo aiškinama, kad kontraceptikai visai žaloja sveikatą.

Na, o jei matome, kad paskesnio vaiko nesirytą gimdyti vyresnės moters, iš čia kyla ir socialinio nesaugumo, galbūt ir partnerio nepatikimumo klausimai. Tad į šią problemą reikia žvelgti kompleksiskai.

VEIDAS: Bet ar apskritai įmanoma yra visuomenė be jokių abortų?

M.J.: Pasižiūrėjus dar plačiau. Mūsų valstybėje dominuoja tautos galios politika, įsivaizduojame, kad kuo žmonių bus daugiau, tuo tauta bus stipresnė. Mūsų valstybei tų žmonių reikia, nes kyla darbo jėgos klausimas ir kas gi mokės pensijas. Bet yra tautų, kuriose rūpinamasi jau ne tiek tautos gausa, kiek kokybe. Tada aiškinama, kad vieni turi

AUPAITO, BFL NUOTR.

daugintis, ir mes tai skatiname, o kiti – įvairios pažeidžiamos grupės, ligoti, psichinių sutrikimų turintys asmenys, tam tikrų etninių grupių atstovai ir pan. – geriau nesidauginti. Yra ir trečias požiūris, kai aiškinama, kad jei žmonių darosi per daug, tai kyla didelė rizika. Kinijos vieno vaiko politika – tipiškas klasikinis pavyzdys. Ten intervencija į moters kūną daroma jau kitaip: jos produktyvumas vertinamas kaip tam tikro pobūdžio grėsmė, ir jeigu ji ryžtasi arba leidžia sau pagimdyti antrą vaiką, tada gali sulaukti pačių baisiausių represijų.

Bet ar moteris yra priverčiama pasidaryti abortą prieš savo valią, ar ji verčiama gimdyti to nenorėdama – tai yra lygiai toks pat jos žmogaus teisių nepaisymas. Turime suvokti, kad tik ji gali priimti tą sprendimą, nes jai reikės gimdyti, auginti, jai reikės susidurti su visomis įmanomomis pasekmėmis ir tik ji gali nuspręsti, ar yra tam pasirengusi, ar ne.

VEIDAS: Daugelyje Vakarų šalių jau nebekyla net diskusijų dėl moters teisės nutraukti nepageidaujamą nėštumą. Kodėl tokios iniciatyvos vis iškyla Lietuvoje?

M.J.: Yra tokia tendencija, kad tose visuomenėse, kuriose vertybinės nuostatos labiau pajudėjusios žmogaus saviraiškos linkme, – kai vertinamos žmogaus teisės, laisvės, kai jis galvoja ne apie tai, kaip išgyventi, o kokia jo gyvenimo kokybė, – ten yra daug aukštesnis tolerancijos lygis, vertinama lyčių lygybė, gerokai mažesnė ksenofobija, ten ir požiūris į moters teisę apsispręsti dėl savo kūno labiau gerbiamas. Todėl tai, kad pas mus kyla tokio pobūdžio diskusijos, rodo, jog vis dar esame toje stadijoje, kai dominuoja išlikimo vertybės: svarbiau yra išlikti, o ne tai, kaip tu gyvensi, tad ir moterų teisių klausimas tampa antraeilis. Kaip aš kartais sakau, mes gyvename visuomenėje, kurioje labai gajos tradicijos žiūrėti į moterį kaip į sekso objektą, bokso kriaušę, na, o dabar dar padarys iš mūsų ir gimdymo inkubatorius. ●

kurie visą laiką siūlo uždrausti abortus, daugiausiai ir pakenkia abortų skaičiaus mažinimui. Lietuvoje visą laiką blokuojamas lytinis ugdymas, o jeigu kas nors pabando ką nors daryti, pasiūlyti ką nors pažangaus, iš karto būna apšaukiami tautos priešais ir žudikais.

Todėl normalus lytinis ugdymas ir neranda kelio į mokyklas.“

Lietuvos akušerių ginekologų draugijos prezidentas V.Gintautas pabrėžia, kad abortų draudimas nesumažina abortų skaičiaus, o tik didina pavojų moteriai žūti nuo nelegalaus

aborto. Kasmet pasaulyje atliekama apie 40 mln. nelegalių abortų (daugiausia tose šalyse, kuriose jie yra uždrausti), o nuo jų komplikacijų kasmet miršta apie 75 tūkst. moterų, dar daugiau lieka visam gyvenimui fiziškai bei dvasiškai suluošintos ir patiria vaisingumo ►

► sutrikimų. „Moterys pasidalys į dvi grupes: tos, kurios turi pinigų, vyks nutraukti nėštumo už sieną, o tos, kurios sau to leisti negalės, eis pas vadinamuosius „abortmacherius“, darančius kriminalinius abortus. Įdomu, kad Anglijoje dauguma nėštumų nutraukiančių moterų turi lenkišką pavardę. O Vokietijoje, už sienos su Lenkija, yra lenkų klinika, kurioje daktarai lenkai masiškai nutraukinėja lenkių nėštumus“, – tvirtina V.Gintautas.

Dabartinių abortus draudžiančių įstatymo

pataisų iniciatoriai yra nusiteikę abortus Lietuvoje riboti dar griežčiau, nei tą daro katalikiškoji Lenkija. Pagal dabartinius siūlymus nėštumo nebūtų galima nutraukti net ir tuo atveju, jei būtų nustatyta, kad moters nešiojamas vaisius turi sunkių raidos sutrikimų. Airijoje, kur jau galioja panašūs įstatymai, politikų kišimosi į piliečių gyvenimą rezultatai matyti labai aiškiai: niekur kitur Europoje vietoje vietose nepamatysi tiek daug vaikų ir suaugusiųjų, turinčių Dauno sindromą. Ne

valstybei, o būtent šeimai teks auginti vaiką, gimusį su šiomis ir kitomis negalią lemiančiomis chromosomų anomalijomis, todėl tik ta šeima ir turi nuspręsti, ar ji nori ir yra pajėgi priimti šią atsakomybę. Vis dėlto kai kurie politikai nepaliauja mėginę reguliuoti privatų šeimų gyvenimą ir primesti joms savo žaidimo taisykles.

„Tai būtų katastrofa. Visa mūsų prenatalinė diagnostika nueitų šuniui ant uodegos ir taptų beprasmė. Kam tada tirti moteris, pateikti joms tą žinią anksti ir suponuoti tokią jų būseną ilgiems ateinantiems nėštumo mėnesiams, kai neaišku, koks gims tas vaikelis. Mūsų klinikoje kasmet nustatome apie dvidešimt chromosomų anomalijų atvejų ir dar nė viena iš mūsų tirtų moterų per aštuonerius darbo metus nepasirinko nešioti. Taip, praktikoje tokių atvejų pasitaiko ir mes turime gerbti tokių šeimų apsisprendimą, bet lygiai taip pat turime gerbti ir tų šeimų, kurios tokį nėštumą ryžtasi nutraukti, pasirinkimą“, – pabrėžia V.Gintautas.

Lankydamasis pasaulinėje ultragarso konferencijoje Lietuvos akušerių ginekologų draugijos prezidentas išgirdo, kaip elgiasi įstatymų spąstuose atsidūrusios airės, jei sužino, kad nešioja vaisių su chromosomų anomalijomis. Jei diagnozuojami Edwards ir Pattau sindromai (esant šioms anomalijoms gimę naujagimiai žūva arba jau per pirmąsias gyvenimo dienas, arba dar motinos išsčiose), moterys tiesiog išlaukia visą nėštumo laiką, nes žino, kad jų nešiojamas vaisius vis tiek neišgyvens. Kadangi abortai net ir tokiu atveju yra draudžiami, su šia žinia moteris gyvena visus nėštumo mėnesius, o nėštumo pabaigoje joms neretai padaromas cezario pjūvis, nes dėl šių anomalijų naujagimiai dažniausiai būna per mažo svorio, kad galėtų gimti natūraliai. Svarbu tai, kad cezario pjūvis iš karto sumažina tikimybę, kad moteris galės pagimdyti natūraliai ir savo paskesnius vaikus. Na, o sužinojusios, kad nešioja kūdikį, turintį Dauno sindromą (tai reiškia, kad 50–60 proc. atvejų tokie naujagimiai gimsta gyvybingi ir su artimųjų bei aplinkinių pagalba gali gyventi keletą dešimtmečių), airės dažniausiai nedelsiant vyksta į Jungtinę Karalystę ir nėštumą nutraukia.

Moteryų namų vadovė L.Vasiliausienė primena, kad Rumunijoje kadaise taip pat priimtas abortus uždraudžiantis įstatymas po kurio laiko buvo atšauktas, nes stipriai padidėjo reprodukcinio amžiaus moterų mirtingumas. „Rumunai buvo priversti atšaukti įstatymą, nes valstybės politika buvo pavadinta žmogžudiška, – Lietuvos politikams, mėginantiems eiti rumunų pramintu kraujo keliu, primena L.Vasiliausienė. – Dabar pats laikas atsikratyti tos mums primastos religinės psichozės, kuri yra susipainiojusi su politika ir kunigų korupcija. Esame labai išsilavinusi, visiškai civilizuota ir iki šiol gana homogeniška visuomenė, todėl turime visas galimybes būti kultūringa, taiki, gerai gimdanti ir maloniai auginanti vaikus tauta.“ ■

ARGUMENTAI UŽ IR PRIEŠ ABORTŲ DRAUDIMĄ

UŽ

- Žmogaus gyvybė prasideda nuo moters apvaisinimo momento ir visuomenės moralinė pareiga yra ją saugoti, o šiuo metu nėštumo nutraukimas iki 12-os nėštumo savaitės neturi jokių teisinių bei moralinių pasekmių. Tai yra vienas veiksnių, lemiančių „žemą visuomenės moralinį lygį ir kritišką demografinę situaciją“ (citata iš LR gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projekto aiškinamojo rašto).
- Nei tarptautiniuose žmogaus teisių dokumentuose, nei LR Konstitucijoje nėra suformuluotos teisės į abortą. Europos Žmogaus Teisių Teismas nepripažįsta moters teisės į abortą, o kiekvienai valstybei paliekama didelė laisvė nustatyti, ar negimusiai gyvybei yra taikomas asmens statusas.
- Įteisinus abortų draudimą sumažės abortų, padidės gimstamumas.
- Siūlomas įstatymas jau seniai priimtas kai kuriose ES šalyse (Airijoje, Lenkijoje, Maltoje) ir ten jokių nenumatytų sunkumų nekilo.
- Visi klausimai, susiję su gyvybės prenatalinėje fazėje apsauga, turi būti sprendžiami teikiant prioritetą vaisiaus, kurį nešioja moteris, interesams, todėl abortai turi būti leidžiami tik išimtiniais atvejais – kai kyla grėsmė nėščiosios gyvybei ar sveikatai arba kai yra pagrįstų įtarimų, kad nėštumas atsirado dėl nusikalstamų veikų.

PRIEŠ

- Abortų uždraudimas skatina moteris ieškoti neteisėtų nėštumo nutraukimo būdų, todėl padaugėja nelegalių abortų, vykstama nutraukti nėštumo į kitas šalis. Uždraudus abortus padaugėja komplikacijų dėl nesaugaus nėštumo nutraukimo, padidėja nėščiųjų mirtingumas. Pasaulyje mirtys dėl nesaugaus aborto sudaro 13 proc. visų gimdyvių mirčių.
- Kitų šalių patirtis rodo, kad abortų uždraudimas demografinių problemų nesprendžia – gimstamumas nepadidėja.
- Legalus nėštumo nutraukimas taupo valstybės lėšas, nes dėl nelegalių abortų kylančių komplikacijų gydymas pareikalauja didelių finansinių išteklių.
- Užtikrinamos legalaus ir saugaus nėštumo nutraukimo priemonių valstybės parodo, kad gina ir gerbia moters teises: teisę į sveikatą, teisę į gyvybę, teisę į gyvenimo privatumą ir teisę pačiai spręsti, kiek ir kada turėti vaikų ir ar iš viso jų turėti. Šios teisės įtvirtintos Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje, Moterų konvencijoje, Vaiko teisių konvencijoje ir kt.
- Moters nešiojamas vaisius yra neatsiejamas nuo moters kūno, todėl prioritetą turi būti teikiama moters teisėms.
- Kiekvienas vaikas turi būti norimas ir laukiamas.

SAVIJAUTA

Kodėl baimė keisti savo gyvenimą tokia didelė

Tiek jauniems, tiek vidutinio amžiaus žmonėms labai sveika bent kas mėnesį savęs paklausti: jei man būtų aštuoniasdešimt ketveri ir žvelgčiau į nugyventą gyvenimą, ką jame norėčiau pamatyti ir kuo džiaugčiausi? Taip galime pajusti, jog nebeverta delsti, reikia imtis savo siekių realizavimo tuojau pat, savotiškai apsidraudžiant, kad senatvėje nepristigtų jėgų.

Kristina Kanišauskaitė-Šaltmerė

Bėgti paskui jaunystę mėginant prisivyti tai, kas seniai prarasta, būtų juokinga. Kaip ir mėginti išlikti seksualiai iki 80-ies. Atleiskite, bet tai kvepėtų patologija“, – šyp-teli teatro ir kino aktorė Eglė Gabrėnaitė, dabartiniame savo amžiuje atrandanti tai, ko jaunystėje neturėjo.

Prisimindama spektaklyje „Antigonė“ nuskambėjusius žodžius („Gyvenimas tau pridėjo raukšlių veide ir riebalų ant kūno“) pašnekovė atsidūsta: „Norėtusi, kad gyvenimas pridėtų ne tik tai, bet ir atsipalaidavimo bei išminties.“ Žvelgdama į jaunystės metus aktorė sutinka, kad gyvenimui persiritus į antrąją pusę žmogui tampa svarbu atsakyti sau į tam tikrus klausimus.

Ką būtent žmogus išgyvens grįžtelėjęs atgal (gyvenimo pilnatvę dėl sėkmingai realizuotų siekių ar skausmą dėl neįgyvendintų tikslų), psichologės dr. Daivos Selmistraitienės teigimu, priklauso tik nuo jo paties. Pasitaiko, kad sulaukus brandos imama gailėtis tų dalykų, kurie nebuvo įgyvendinti ankstesniais amžiaus tarpsniais, arba tų, kurių žmogus iš anksto nenumatė (pastarieji išryškėjo sulaukus brandaus ar senyvo amžiaus).

Tačiau, kaip primena psichologas psichoterapeutas Zenonas Streikus, nepasitenkini-

mas savimi, savigrauža ar gailėjimasis savęs dar nė vienam laimės nesuteikė: „Žmogus, vengiantis prisiimti atsakomybę už savo gyvenimą, mieliau kaltins kitus, pyks, teisinsis, skųsis ir gailės dėl praeities pasirinkimų, kurie nežinia kur būtų nuvedę. Kapstytis praeityje – visiškai beregėdžias reikalas: jos vis tiek nepakeisi. Tačiau žmonėms, vengiantiems prisiimti atsakomybę už savo gyvenimą, tai tinka. Ne kiekvienas supranta, kad gailėjimasis savęs – savotiškas dabarties pakaitas

Aktorė Eglė Gabrėnaitė: „Bėgti paskui jaunystę mėginant prisivyti tai, kas seniai prarasta, būtų juokinga. Kaip ir mėginti išlikti seksualiai iki 80-ies.“

(užuot virkavęs, kad prieš 20 metų nepasodinau ąžuolo, imk kastuvą ir sodink jį dabar). Tiesa, atrasti išminties ir palaidoti savo gailės-tį nėra lengva, bet tai atlikus pagaliau imama gyventi šia minute.“

Per mažai dėmesio artimiesiems

Pasidomėjus, ko gi gailisi žmonės, atgulę į ligos patalą, ilgametė slaugytoja, romano „Juodojo Mėnulio vaikai“ autorė Andželika

Bubelytė mini per menkai išreikštą dėmesį ir meilę artimiesiems: „Žmonės gailisi per mažai laiko skyrę mylimiems žmonėms, nuoširdiems pokalbiams ar tiesiog buvimui su jais. Žvelgdama į juos suprantu, kaip svarbu džiaugtis kiekviena nugyventa diena: juk niekada nežinai, kiek tau to laiko likę: aruodai pilni, o gal tik saujelė kuklių?“

Pašnekovės teigimu, svarbu suvokti, kad rodyti savo jausmus artimam žmogui – nieko gėdingo: juk gali išaušti diena, kai tiesiog nebegalėsime to atlikti (žmogaus nebeliks tarp gyvųjų). „Tai kodėl netapus geresniems ir atidesniems jau šiandien, kodėl nepasakius mums brangiems žmonėms, kad juos mylime? Kam laukti, jei galime apkabinti ir pabučiuoti šiandien?“ – primena A.Bubelytė. Jos teigimu, iš tiesų nelaimingiausi yra vieniši ir artimųjų užmiršti žmonės.

Amerikiečių mokslininkams atlikus tyrimus paaiškėjo, kad vienišumas gerokai sutrumpina žmogaus gyvenimą (vieni-ši žmonės juda nepalyginti mažiau, todėl tarp jų populiariesnės širdies ligos, dažnai prisidedančios ir prie mirties). Kalifornijos mokslininkai, remdamiesi atliktų tyrimų rezultatais, daro išvadą, kad gyvenimo trukmė tiesiogiai susijusi su tuo, ar žmogus vienišas, ar ne.

Su tuo linkęs sutikti ir 101 metų Lietuvos ilgaamžis Juozas Sarafinas. Iki šiol tebevaikš-tantis ir puikia sveikata galintis pasigirti senolis sako, kad jei tik galėtų atsukti laiko rodyklę atgal, stengtųsi gyventi įdomiau ir links-miau. Jaunystės eliksyrą draugus ir gerą nuo-taiką vadinantis ilgaamžis mano, kad gyventi šiandien nepalyginti sunkiau nei ankstesniais metais: reikia mokėti prisitaikyti, jausti politi-nę situaciją, vien gerai dirbti nebepakanka. ►

Kapstytis praeityje – visiškai bergždzias ↑
reikalas: jos vis tiek nepakeisi ↓

► Vadovaujamą darbą žemės ūkio srityje daug metų dirbęs J.Sarafinas mano, kad žmogus gyvybingas tol, kol turi su kuo bendrauti.

„Ypač svarbu, kad bent santykiai su pačiais artimiausiais žmonėmis būtų šilti. Kad senatvėje tėvams nereikėtų graužtis, jog nesugebėjo ar praleido progas sukurti geresnius santykius su vaikais, netinkamai juos auklėjo, netinkamai elgėsi. Nes nėra nieko blogiau nei įtampa tarp tėvų ir vaikų. Tai reiškia, kad į tokią santykių aklavietę patekę tėvai bus vieniši“, – apibendrina D.Selmistraitienė.

Ir senatvėje reikia siekti savo tikslų

„Senatvė – vienas iš žmogaus gyvenimo reiškinių, dėl kurių galima krimstis, tačiau nepalyginti daugiau laimi tie, kurie nesikonzentruoja į senėjimą, o gyvena toliau siekdami savų tikslų“, – tvirtina Vilniaus universiteto Specialiosios psichologijos laboratorijos vadovas prof. Albinas Bagdonas.

Su juo linkusi sutikti ir E.Gabrėnaitė. „Kvaila bijoti to, kas vis tiek ateis, geriau jau senatvę pasitikti su daina“, – sako į gyvenimą filosofškai žvelgianti aktorė. Jos pačios negąsdina su metais gilėjančios raukšlės veide ir žylantys plaukai.

Psichologų teigimu, gręžiotis praeitin ir svarstyti, ar tikrai nugyventa prasmingai, žmonės ima apie 50–70-uosius savo gyvenimo metus. Būtent tuo metu ir padidėja rizika prarasti gyvenimo ramybę.

Dvasinę ramybę žmogaus gyvenimo būties pagrindu vadinantis Z.Streikus mano, kad mažiausiai sunkumų ir neatsakytų klausimų kyla tiems, kurie neprasilenkia su svarbiausiomis vertybėmis ir giliausiais įsitikinimais.

„Žmogus – tikslo siekianti būtybė, todėl, jei tik jo nebėra, visa energija nukreipiama į savianalizę ar savigraužą. Kylantis gailėstis sau sufleruoja, kad su savo įsitikinimais ne tik esame prasilenkę, bet ir dabar su jais nesugyvename. Pasiduoti kylančiam gailėstis pavoja, nes jis užvaldo mūsų pokalbių, mintis, galiausiai elgesį ir sąmonę“, – teigia Z.Streikus.

Kalbėdamas apie esminius gyvenimo pasirinkimus, dėl kurių dažniausiai ir gailimasi gulint mirties patalę, psichologas atkreipia dėmesį, kad žmonės gąsdina bet kokie pokyčiai: „Esame linkę užsidaryti į vadinamąsias patogumo ribas, vengiame iššūkių, tačiau esant šiai situacijai daugiausiai laimi asmenys, gebantys žvelgti į gyvenimą kaip į žaidimą. Jie geba išsiugdyti pasitikėjimą savimi ir priima

proanūkių.“

Pasidomėjus, kas jai padėjo pasiekti gyvenimo pilnatvę, pašnekovė mini kryptingą žinojimą, ko nori. „Nuo mažens žavėjausi vaidyba, ją ir mano mama labai mėgo. Žinoma, ir nuo paties žmogaus, jo požiūrio į pasaulį bei charakterio labai daug priklauso, kaip susiklostys jo gyvenimas. Svarbu turėti ir ilgalaikį tikslą“, – tvirtina R.Varnaitė.

Dvejus metus vyresnio amžiaus žmonių gyvenimo kokybės veiksmus tyrusi Vilniaus universiteto doktorantė Urtė Lina Orlova atskleidžia, kad žmogų laimingą padaro gebėjimas būti reikšmingam ir galėjimas daryti tai, kas jam pačiam svarbu. „Bet kuriam amžiaus tarpsnyje daryti tai, ko labiausiai nori, yra didžiausia dovana, vertybė, o kartu ir laisvė“, – įsitikinusi pašnekovė.

„Iki diagnozės, kad man vėžys, buvau lygiai tokia pati darboholikė kaip ir daugelis kitų. Savo pomėgius ir tai, kas teikia didžiausią gyvenimo džiaugsmą, palikdavau paskiausiai, tačiau dabar galiu pasakyti, kad esu dėkinga onkologinei ligai: būtent ji mane sustabdė ir privertė pakeisti požiūrį į gyvenimą ir save“, – prisipažįsta Mykolo Romerio universiteto profesorė Sarmitė Mikulionienė.

Lėkdamas per gyvenimą tarsi prarandi dalį savęs, tačiau liga sugrąžina prie gyvenimo ištakų, priverčia stabtelėti ir prisiminti, kas svarbu. „Supratusi, kad akistata su mirtimi nėra jau tokia baisi, atradau laiko rankdarbiams. Šiandien jie man – lyg savotiška meditacija. Kas antrą dieną mezgu, klausausi muzikos, piešiu, taip pabūnu pati su savimi“, – sako likimo pamoką išmokusi ir dar kartą savo vietą gyvenime įvertinusi pašnekovė.

Senatvei pasirengti galima

„Nepaisant pasiekimų visuomeninėje ar asmeninėje erdvėje baigdami savo gyvenimą atsimeiname tik tai, kas susiję su mūsų jaus-

Psichologas psichoterapeutas Z.Streikus: „Negyvenkite praeitimi ir nepaklyskite ateityje: praeities nebėra, o ateitis dar neatėjusi. Tik žvelgdamas į gyvenimo gelmę šią akimirką žmogus gyvena ramybėje ir laisvėje.“

visas nesėkmes kaip pamokas, neįstrigdami ties nesėkmėmis. Kartais žmonės tiesiog pamiršta, kad esminis asmenybės tikslas – nuolatinis augimas. Būtent jis ir padeda tapti laimingesniems. Žinoma, malonumo teikia ir trumpalaikiai dalykai, bet ilgai neišsilaikys, jei mes juos tiesiog pamirštame.“

Kaip sektiną pavyzdį šiuo požiūriu galima paminėti 86-erių aktorę Reginą Varnaitę, kuri, žvelgdama į nueito gyvenimo kelią, teigia, kad jos likimas susiklostė sėkmingai. Priešingai nei dauguma jos bendraamžių, aktorė iki pat šiol jaučiasi laiminga: „Esu laimingas žmogus, nes pasiekiau tai, ko norėjau. Siekiau būti aktore, ja ir tapau, mylėjau žmogų, kuris ir mane pamilo, susilaukėme dukrų, o dabar džiaugiuosi būriu anūkių ir

mais ir stipriais emociniais išgyvenimais“, – pastebi Z.Streikus, o jo žodžius patvirtina daugelį metų ligonius mirties patale prižiūrėjusi slaugė Bronnie Ware. Mirštančius žmones paskutinėmis jų gyvenimo dienomis slaugiusi moteris atskleidžia, kad didžioji dalis mirštančiųjų gailėjosi per mažai mėgavęsi gyvenimu, pernelyg daug dirbę ir nebendravę su seniai matytais draugais.

Apie tai, kad sulaukus vyresnio amžiaus ypatingos svarbos įgyja visuomeninė veikla, draugai ir pomėgiai, primena ir D.Selmistraitienė. Tuo psichologė pataria pasirūpinti iš anksto, nes vyresniame amžiuje susirasti naujų artimų draugų nėra taip paprasta.

Viena iš būtinų sąlygų norint mėgautis kokybišku gyvenimu senatvėje – tinkama sveikatos priežiūra. „Keliauti, judėti, valgyti įvairių maistą, o ne vien rūpintis sveikata galėsime tik tuo atveju, jei tinkamai gyvensime iki tol“, – teigia psichologė.

Klaipėdos universiteto Sveikatos mokslų fakulteto dekanas prof. Artūras Razbarauskas atkreipia dėmesį, kad didžioji dalis trečiojo amžiaus universiteto studentų šią dieną kaip tik ir apgailestauja per menką dėmesį skyrę savišvietai: „Dauguma senjorų iki apsilankymo mūsų universitete nėra paisę sveikos gyvensenos ir mitybos, naujiems jiems ir joga bei ajurveda. Dalis jų šią dieną bene labiausiai gailisi per mažai skaitę, keliavę ir per daug streso patyrę.“

Nepulti į nevirtę vyresniame amžiuje, A.Bagdono teigimu, padeda gynybinis žmogaus mechanizmas ir mąstymas, kad viskas bus gerai. Būtent tai, psichologo teigimu, ir apsaugo visuomenę nuo galimų kvailysčių: „Žmogus šiame pasaulyje gyvas ne vien rea-

lybe, bet ir svajomis, kad viskas susitvarkys.“

Kita vertus, tai nepalyginti geriau, nei koncentruotis į nuolatinių ruošimų laidotuviams. A.Bagdono teigimu, netrūksta ir tokių senjorų, kurie dar būdami gyvi „organizuoja“ savo laidotuves: pasisiuva drabužius, pasigamina ir išmėgina karštą. Tačiau net ir visapusiškai pasiruošę kelionei į anapusinį pasaulį žmonės gailisi skirtingų dalykų: vieniems negana materialinių turty, kiti niekaip nepasisotina meile ir aplinkinių dėmesiu, aktoriui atrodo, kad dar ne visus vaidmenis suvaidino, o rašytojui vis dar trūksta esminės knygos. Žinoma, yra ir tokių, kurie nieko neveikia, o tik verkia dėl prarastos jaunystės.

„Mėgstu sakyti, kad simbolinė prasme senatvė turi savo kvapą, todėl ir jaunystės besivaikantiems savo draugams patariu: nepamirškite nešiotis savo nuotraukos ir kartais į ją žvilgtelėti – tada kvailysčių neprikirsite ir tikrojo savo amžiaus nepamiršite“, – juokauja Vilniaus universiteto

Specialiosios psichologijos laboratorijos vadovas.

Visi „Veido“ kalbinti psichologai pabrėžia, kad labai svarbu iki gyvenimo saulėlydžio suspėti išsiginčinti didžiausias savo svajones ir jų siekti.

Gana dažnai sunkumų patiria ir pernelyg motinystei atsidavusios moterys. Jei anksčiau jos nesiekė realizuoti savęs

profesinėje srityje, visuomeninėje veikloje, kūryboje, neturėjo pomėgių, vaikams

palikus gimtuosius namus gali pajusti didelę tuštumą ar net prarasti gyvenimo prasmę (o juk dažnai būtent jos lieka vienišos ir prislėgtos – vyrai miršta anksčiau). Taigi dėl visų šių priežasčių verta dar jaunystėje pagalvoti apie skirtingas savo gyvenimo puses, skirtingus vaidmenis ir savirealizacijos sritis.

Pasak D.Selmistraitienės, ypač sveika savęs paklausti: jei man būtų aštuoniasdešimt ketveri ir žvelgčiau į nugyventą pamatyti ir kuo džiaugčiausi? Taip galime pajusti, kad nebeverta delsti, reikia imtis savo siekių realizavimo dabar pat, savotiškai apsidraudžiant, kad senatvėje nepristigtų jėgų. ■

SHUTTERSTOCK NUOTR.

AKTUALUSIS INTERVIU

Į „Veido“ klausimus atako Mykolo Romerio universiteto profesorė, vadovėlio „Socialinė gerontologija“ autorė doc. dr. Sarmitė Mikulionienė

VEIDAS: Ne vienus metus tyrinėjote senatvę ir su ja susijusius reiškinius. Ar pavyko atskleisti, dėl ko senas žmogus nerimauja labiausiai?

S.M.: Gyvenimui perkopus į antrąją pusę žmogui tampa svarbu atsigręžti atgal ir įvertinti, ar pavyko įgyvendinti savo tikslus, siekius. Neviltis apima tik tais atvejais, kai suprantama, kad nugyventa neprasmingai. Gyvenimo pabaigoje gailimasi pačių įvairiausių dalykų, tačiau bene dažniausiai minimi nerealizuoti socialiniai ryšiai. Senstančiam žmogui labai svarbu turėti draugų, priklausti vienai ar kitai bendraminčių grupei (šiuo atveju ne tiek svarbi materialinė gerovė, kiek juntamas pasitenkinimo gyvenimu jausmas), galimybė jaustis reikalingam ir

mylimam. Kita vertus, neišsispildę lūkesčiai kiekvieną mūsų gali prislėgti ir anksčiau, nebūtinai sulaukus senatvės.

VEIDAS: Kas lemia laimingą senatvę?

S.M.: Viena ir visiems individams tinkamo recepto nėra: sėkmingas senėjimas susideda iš daugelio veiksnių. Bet kaip vieną esminių galima akcentuoti minčių lankstumo išsaugojimą. Nė vieno iš mūsų gyvenimas nėra rožėmis klotas, bet gebėjimas prisitaikyti leidžia atsitiesti ir nesustabarėti gyvenimo eigoje. Žmogui nustojus taikytis prie jį supančios aplinkos, sustabarėjus tampa vis sunkiau atsitiesti po netekčių, be to, tai atitolina nuo aplinkinių, ypač nuo jaunesnių žmonių.

VEIDAS: Vyrauja nuomonė, kad senas žmogus Lietuvoje – vienišas ir niekam nereikalingas. Ar iš tiesų taip ir yra?

S.M.: Nekalbėsiu apie žmones, gulinius ligos patale, tačiau kiti galėtų pagalvoti, kas leistų jiems patiems pasijusti reikalingesniems Lietuvos visuomenėje. Yra daugybė jau nepaieinančių žmonių, kuriems reikalin-

ga pagalba ir parama. Šiuo atveju kalbu apie socialinės paramos poreikį, šalyje veikia daugybė organizacijų (Maltos ordinas, Raudonasis Kryžius ir pan.), taigi, atrodytų, tereikia pasiūlyti savo pagalbą ir nebesijausti vienišais. Padėdami ir būdami naudingi kitiems senjorai numalšintų ir savo vienvės pojūtį. Neabejoju, kad vyresnio amžiaus žmonės galėtų vieni kitiems labai daug ką duoti: tereikia būti atviresniems ir labiau pasitikėti vieniems kitais.

VEIDAS: Kaip manote, kas šiandienos žmogų labiausiai sendina?

S.M.: Jei žmogus turi idėjų, vilčių, aktyviai planuoja savo gyvenimą, senu jo nepavaldinsi. Didesni ar mažesni siekiai neleidžia nuleisti rankų ir užgesti anksčiau laiko. Tačiau reikėtų žinoti, kad šiuolaikinėje visuomenėje senėjimo sąlygos visai kitos, nei buvo anksčiau. Remdamasi atliktu tyrimu galiu teigti, kad vyresnio amžiaus žmonių padėtis Lietuvoje nėra tokia liūdna, kaip dažnai manoma. ●

ATMINTIS

Kaip greitėjantis gyvenimo tempas keičia visuomenės atminties mechanizmą

Dėl nuolatinio užimtumo, skubėjimo, greito gyvenimo tempo, asmeninių ir darbinių užduočių vis bėgame, lekiamo, kol sustojame prie Alzheimerio ligos vartų.

Kristina Kanišauskaitė-Šaltmerė

ki šiol atminties sutrikimus mokslininkai paprastai siedavo su artėjančia senatve, tačiau naujausi tyrimai atskleidžia, kad tokių problemų gali kilti ir kur kas ankstyvesniame amžiuje, peržengus 30 ar 40 metų ribą. Nevertėtų būgštauti, jei kartą ar du pamiršote namie raktus, tačiau nuolat besikartojančios atminties spragos gali tapti rimtų ligų pranašu.

Kartkartėmis atmintyje išnyrančios vadinamosios baltosios dėmės, psichologo dr. Marius Daugelavičiaus teigimu, gali būti ne kas kita, kaip streso, nuovargio ar greito gyvenimo tempo požymis. „Atminties baltuma žmones ištinka stresiniais momentais. Tai ne atminties, o streso problemos“, – aiškina psichologas.

Atminties silpnėjimas neatsiejamas nuo biologinių individo ląstelių senėjimo, kuris mūsų organizme užprogramuotas genetiškai. Tačiau, kaip teigia psichiatrė, psichoterapeutė Agnė Kirvaitienė, galima pasidžiaugti tuo, kad ne visa atmintis silpnėja vienodai: „Ilgiausiai mūsų atmintyje išlieka ankstyviausi prisiminimai, ilgalaikiai gyvenimo įpročiai, rutina, daugelį metų naudoti profesiniai įgūdžiai, mąstymo schemos ir elgesio modeliai.“

Senstančiam žmogui darosi vis sunkiau įsiminti naujus dalykus, tačiau įprastai tai kompensuojama didėjančia asociatyvine atminti-

mi bei gyvenimiška patirtimi. Žinoma, labai daug lemia ir paties individo pastangos, nenoras susenti anksčiau laiko.

Vilniaus universiteto Specialiosios psichologijos laboratorijos vadovas prof. Albinas Bagdonas mano, kad žmogų senatvė ištinka tuomet, kai nustojama domėtis supančiu pasauliu. „Norint lavinti atmintį būtina nuolatinė veikla. Žinoma, prie to prisideda genetika, pasirinktas gyvenimo būdas bei vidinės nuostatos. Ne paslaptis, kad žmogaus mokymosi galios slopsta apie 70-uosius gyvenimo metus (tuo metu silpnėja mokymuisi būtina trumpalaikė atmintis), tačiau nereikia suprasti, kad sulaukus šio amžiaus nebereikia stengtis išmokyti ko nors naujo. Nieko neveikdami nuolytume kaip asmenybės“, – tikina 72-ejų metų pašnekovas.

Atmintį gelbsti mintinas mokymasis

Vyrauja nuomonė, kad fizinę sveikatą ir tam tikrus protinius gebėjimus žmogus atsi- neša jau gimdamas, tačiau nemažai įtakos atminčiai turi lavinimas.

Mokslininkų tvirtinimu, jei protiniai žmogaus gabumai nebuvo lavinami iki 12-os metų, intelektas ir protiniai pajėgumai ims mažėti nesulaukus nė 20-ies. Tačiau jei lavinimui skirta pakankamai dėmesio, individo smegenų aktyvumas, o kartu ir protiniai gebėjimai, nemažės panašiai iki 65–70 metų. Deja, vėliau smegenyse vykstantys degeneraciniai procesai nesustabdomi.

Kaip teigia A.Kirvaitienė, gyvendamas žmogus nuolat kažką praranda: grožį, jaunystę, galiausiai fizinę sveikatą bei protinius gebėjimus: „Senatvė ir ligos kaip vagis – apiplėšia ir turtingus ir vargšus. Tačiau turtingam žmogui dar lieka nemažai, o apiplėštas vargšas tampa visišku skurdžiumi. Taigi kuo daugiau lavinsime savo protą ir atmintį, tuo mažiau senatvės negandos juos palies.“

Psichiatrė neabejoja – ilgiausiai šviesų protą išlaiko asmenys, nenustojantys savęs lavinti, bendraujantys su bendraamžiais, nuolat atnaujinantys profesines žinias: „Ypač gerai išlaikyti atmintį padeda mokymasis mintinai: galima mokyti eilėraščių ar patikusius tekstus. Atmintis – lyg proto raumenys: nustojus atlikti kasdienes pratimus, ji neišvengiamai atrofuojasi.“

Tačiau atmintis priklauso ne vien nuo to.

Jei žmogaus gyvenimo tempas greitas, jei jis nuolat patiria stresą, atmintis vis silpsta. Mūsų atmintį tai veikia panašiai kaip kompiuteryje pernelyg daug vienu metu atidarytų programų: lėtėja mąstymas, prireikia laiko, kol suvokiame situaciją, o atminties procesai ima strigti. Visus veiksnius, kenkiančius smegenų ląstelėms, galima įvardyti kaip atminties žudikus. Tai toksiniai veiksniai: tabakas, alkoholis, vaistai, maisto teršalai, smegenų degeneraciniai procesai arba ligos.

Atlikdami įvairius tyrimus ir siekdami kuo ilgiau išsaugoti žmogaus atminties mechanizmus mokslininkai pastebėjo dar vieną dalyką: įtakos trumpalaikiai žmogaus atminčiai turi ir krūminių dantų netekimas.

Odontologas ir disertacijos apie dantų netekimą autorius med. m. dr. Kęstutis Sveikata sako, kad pažintinė funkcija, už kurią atsakinga galvos smegenų dalis hipokampus (seniausia ir giliausia nugrimzdusi į galvos smegenų vidų smegenų žievės – apsiausto (lot. *pallium*) dalis), yra glaudžiai susijusi su krūminių dantų netekimu: „Praradus dantis pastebėtas šios galvos smegenų dalies neuronų skaičiaus mažėjimas, ir lemiantis minėtos funkcijos sutrikimus. Tyrimai su gyvūnais (žiurkėmis ir pelėmis) atskleidžia, kad dantų netekimas gali

Atmintis prastėja dėl streso, nuolatinės įtampos, netgi ta pati depresija gali pasireikšti atminties sutrikimais

Psichiatrė, psichoterapeutė

A.Kirvaitienė: „Atmintis – lyg proto raumenys: nustojus atlikti kasdienes pratimus, jie neišvengiamai atrofuojasi“

KAIP IŠLAIKYTI GERĄ ATMINTĮ

Sveikos mitybos specialistė Vaida Kurpienė atkreipia dėmesį, kad žmogui svarbu vartoti pakankamai skysčių. Jų stokojant smegenys prastai aprūpinamos krauju, gliukoze ir kitomis būtinosiomis medžiagomis.

- Vanduo – būtina atminties funkcionavimo sąlyga.
- Subalansuota mityba (riebalų perteklius skatina aterosklerozę) ir fizinis aktyvumas taip pat aktyvina kraujotaką ir teikia naujos atminčiai.
- Smegenims būtini antioksidantai, o jų galima ieškoti sezoniniuose vaisiuose (kriau-

šėse, obuoliuose) ir daržovėse (agurkuose, kopūstuose ir pan.)

- Polinesočiųjų riebalų rūgščių ir vitamino B12 atsargas pildo riebios žuvys (tunas, lašiša), nekepinti riešutai, sėklos bei šaltai spaustas aliejus, taip pat – jūržolės. Dauguma jų taip pat turi smegenims būtino vitamino E.
- Vitamino K atsargų reikėtų darytis tamsiai žalios spalvos daržovėse: brokoliuose, špinatuose ir pan.
- Folio rūgšties atsargas pildo špinatai ir ankštiniai (lęšiai, pupelės ir pan.)

turėti sąsają ne tik su pažintine funkcija, bet ir su atminties (ypač trumpalaikės) sutrikimais.

Ragina nepaklysti informacijos sraute

Pasak A.Bagdono, kalbant apie atmintį būtina pabrėžti, kad negalime atsiminti daugiau, nei mums duota gamtos: „Nepaisant to, kad informacijos apimtys smarkiai prasiplėtė, žmogaus smegenys praktiškai nesikeitė. Taigi atsimename ne daugiau, nei kadaise gyvenę senovės romėnai. Kitas dalykas – turime nemažai informacijos paieškos sistemų, kurios labai palengvina mūsų gyvenimą.“

Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Neurologijos ir neurochirurgijos klinikos profesorius Gintaras Kaubrys atkreipia dėmesį į tai, kad šiuo metu gyvenanti karta patiria nepalyginti didesnę stresą ir yra priversta taikytis

prie spartesnio gyvenimo tempo. „Taigi nieko keista, kad nuolat skubant išsenkama, pavargstama, o kartais pasiklystama informacijos atrankoje ar prioritetuose. Daugiausiai šiame gyvenime laimi tie, kurie susilaiko nuo pagundos griebtis keleto darbų iš karto: panašūs bandymai žmones išsekina“, – perspėja profesorius.

Iš atliktų mokslinių tyrimų matyti, kad bene ryškiausiai smegenų veikla sutrinkdama dirbant nepastoviu grafiku (dieninėse ir naktinėse pamainose), taip pat ilgalaikius pokyčius smegenyse lemia dažna laiko juostų kaita (sutrinkdamos daug keliaujančių žmonių organizmo režimas). Žmonės skundžiasi ne tik pablogėjusia atmintimi, susilpnėjusia reakcija, bet ir kur kas dažniau serga diabetu, širdies ligomis, hipertenzija, vėžiu.

Su visuomenę alinančiais atminties sutrikimais (jie priklauso nuo kelių dešimčių prie-

žasčių) ir kitomis demencijoms (Alzheimerio liga ir pan.) dirba specializuoti atminties klinikų centrai. Šašoningi ir už savo sveikatą atsakingi individai, G.Kaubrio teigimu, turėtų patys prisidėti prie savo atminties funkcijos palaikymo (rūpintis kraujospūdžiu, subalansuota mityba, pasidomėti giminėje paveldimomis ligomis, nebūti abejingi prevencijai).

Vis dėlto patarti, kaip išvengti bene baisiausios su atminties sutrikimu susijusios ligos – Alzheimerio, medikai šiandien negali. Prevencijos, kuri būtų nukreipta prieš pačią ligą, nėra. Tiesa, koreguoti ligos simptomų pradžią jau ir šiandien įmanoma, o tai pakeičia ligos progresavimą.

Apibendrinimui tinkami atrodo neuropsichologų teiginiai, kad labiausiai atmintis priklauso nuo aktyvaus gyvenimo būdo, geros sveikatos ir pomėgio skaityti grožinę literatūrą. ■

TRUMPASIS INTERVIU

Į „Veido“ klausimus atsako Vysbadeno pozityviosios psichoterapijos akademijos absolventas psichiatras, psichoterapeutas **Vytautas Bartkevičius**

VEIDAS: Kelintais gyvenimo metais, mokslinių tyrimų duomenimis, ima silpnėti žmogaus atmintis?

V.B.: Apie 40–45 gyvenimo metus prasideda involiucijos (atgalinio vystymosi) procesai, kai vis dažniau kažką užmirštame, imame naudotis užrašų knygele ir pan. Dėl nuolatinio užimtumo, skubėjimo, greito gyvenimo tempo, asmeninių ir darbinių užduočių vis bėgame, lekiame, kol sustojame prie Alzheimerio ligos vartų. Gal tai – ir ne pati populiariausia šios ligos priežastis, bet nesibai-giantis mūsų skubėjimas ir begalinis noras uždirbti kuo daugiau pinigų nepalieka laiko kokybiškam bendravimui, susitikimui su draugais, net prie bendro šeimos pietų stalo nebesėdame.

VEIDAS: Kaip patartumėte stiprinti savo atmintį?

V.B.: Iki šiol nėra veiksmingų medikamentų, galinčių apsaugoti nuo Alzheimerio ligos, tačiau esama nemažai būdų, kaip sustiprinti atmintį. Rūpinantis atmintimi būtina pristabdyti gyvenimo tempą, daryti pertraukėles tarp

ASMENINIO ARCHIVO NUOTRA

darbų, nemažinti miego valandų (jo metu smegenys atsinaujina), nepamiršti pailsėti savaitgaliais, pasirūpinti visaverte mityba, o ypač pusryčiais: jie būtini, nes parengia smegenis laukiančiam dienos darbui.

VEIDAS: Ką signalizuoja atminties prastėjimas? Kada verta su-

nerimti?

V.B.: Tam tikri atminties sutrikimai dar nereiškia, kad jūs jau sergate Alzheimerio liga (lėtinė progresuojanti galvos smegenų liga, kuria sergant plonėja nervų skaidulos, nyksta jų jungtys ir pačios nervinės ląstelės, sutrinka normalūs biocheminiai informacijos perdavimo procesai).

Atmintis prastėja dėl streso, nuolatinės įtampos, netgi ta pati depresija gali pasireikšti atminties sutrikimais. Pasitaiko, kad dėl pervargimo sunku sutelkti dėmesį ties tam tikrais dalykais. Kaip pavyzdį galiu paminėti žmogų, kuris vis pamiršta užrakinti namų duris. Tačiau tai nerodo jo bėdų dėl atminties. Tiesiog jo darbas labai įtemptas, su daugybe užduočių, vejančių viena kitą. Nuolat skęstant užimtumo chaose atmintis gali pradėti silpti. Todėl būtina atsiminti, kad sekmdienis skirtas bažnyčiai arba pasivaikščiavimui parke.

VEIDAS: Gal galėtumėte paminėti keletą

veiksnių, silpninančių mūsų atminties mechanizmus?

V.B.: Atmintį blogina jos nelavinimas: nuolatinis televizijos žiūrėjimas, protinio darbo stoka, alkoholis, rūkymas, narkotinės medžiagos. Trumpalaikiai atminčiai ypač svarbus duomenų kartojimas, o štai ilgalaikiai atminčiai mechaninio kartojimo nepakanka.

VEIDAS: Kokie nepagydomos Alzheimerio ligos požymiai?

V.B.: Esant pradinei ligos stadijai susilpnėja dėmesys ir atmintis, pamažu ir aplinkiniai, ir pats žmogus ima suvokti savo bejėgiškumą, kartais dėl to užsisklendžia savyje, tampa nerimastingas ar abejingas, praranda orientaciją laiko ir vietos atžvilgiu. Ligai išsivysčius nebesugebama rašyti, skaityti, įvardyti daiktų pavadinimų, gali atsirasti ir psichikos sutrikimų.

VEIDAS: Alzheimerio liga Lietuvoje pirma kartą diagnozuota vos prieš penkiolika metų. Kaip per tą laiką kito gyventojų sergamumas šia liga?

V.B.: Europoje Alzheimerio liga serga 8 proc. 60-ies metų ir 20 proc. vyresnių kaip 80-ies metų žmonių. JAV sergantieji šia liga sudaro 4 mln. gyventojų. Lietuvoje tikslios sergamumo Alzheimerio liga statistikos neturime. Manoma, kad ja galėtų sirgti 9–16 tūkst. žmonių. ●

SVEIKATA

Kardiologai: greitojo maisto poveikis – žudantis

Lietuvoje sveikai maitinasi vos penktadalis šalies gyventojų, visi kiti vaikosi pigesnio ir gardesnio kąsnio.

Kristina Kanišauskaitė-Šaltmerė

Kas trečias mūsų šalies gyventojas turi antsvorio, kad penktas yra nutukęs, kasmet nuo kraujyje besikaupiančio cholesterolio pertekliaus sukeliama infarkto ir insulto miršta 20 tūkst. Lietuvos gyventojų. Tokios ir panašios juodosios statistikos faktų Lietuvos realybėje galima pirankioti tikrai daug.

Sveikos mitybos specialistės Vaidos Kurpienės teigimu, mitybos įpročių formavimuisi didžiausią įtaką visuomenės gyvenime visais laikais turėjo šeima, tačiau tai, kas kalbant apie sveiką mitybą buvo vertybė prieš 30 ar 50 metų, šiandien tapę visiškai atgyvena. Priežastis daugiau nei paprasta: „Anksčiau žmonės nesusidurdavo su maisto pertekliumi, o šiandien, didėjant lėkštėms ir jų turiniui, žmonės vis dar nėra prisitaikę ir valgo tiek, kiek į jų lėkštę telpa. O štai juda dabartinis žmogus kelis kartus mažiau,

nei judėjo mūsų seneliai.“

Apie tai, kad lietuviai valgo per daug ir renka prastos maistinės vertės produktus, kalba ir Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktorius Jonas Milius: „Mūsų žmonės reikia auklėti, keisti jų maisto kultūrą. Juk jie –

Gydytoja dietologė E. Kliukaitė:
„Mažiau vertingą greitai paruošiamą maistą dalis šalies gyventojų renkasi dėl laiko stokos, tačiau nesusimąsto, kaip tai veikia jų organizmą.“

rinkos dalyviai, diktuojantys sąlygas prekybos tinklams ir kavinėms. Bėda ta, kad lietuviai mėgsta gausiai pavalyti, bet gal kai kuriais atvejais verčiau rinktis mažiau, bet kokybiškesnio maisto?“

Tuo neabejoja ir Žvėryno natūraliosios medicinos centro vyr. gydytoja Jelena Tulčina, greitąjį maistą ir juo piktnaudžiaujančius žmones vadinanti civilizacijos tragedija. Specialistės teigimu, nemažai lietuvių skundžiasi vidurių užkietėjimu, dalis nebegali tuštintis sava-rankiškai arba tuštinasi tik kartą ar tris per savaitę. Kai toks organizmo valymosi režimas, žarnynas išsipučia, prasideda puvinimo ir rūgimo procesai, taigi veisiasi parazitai.

„Nėra nieko baisesnio, kai tėvai išmoko savo atžalas vartoti greitąjį maistą, nuo kurio šie tampa priklausomi. Tuomet ir pasipila alergijos, migrenos ar artritai su antsvorio bėdomis“, – konstatuoja J. Tulčina.

Gydytoja savo darbo kabinete kasmet mato vis daugiau 4–6 metų vaikų, kenčiančių nuo jų metams nebūdingo antsvorio (60 kg). Išties pakanka pažvelgti į Sveikatos apsaugos ministerijos duomenis, kad įsitikintume, jog kas 10 metų vaikų ir suaugusiųjų ligų įvairovė vis didėja, o sergančiųjų amžius jaunėja. Galima pasidžiaugti, kad Lietuvoje vaikų nutukimas kol kas plinta lėčiau nei kitose Europos šalyse.

Remdamasi naujausiais britų mokslininkų duomenimis, J. Tulčina tikina, kad jau 2020 m. Didžiojoje Britanijoje užaugs karta žmonių, kenčiančių nuo nutukimo, todėl ši pasaulį jie paliks anksčiau nei jų tėvai.

Perspektyva bauginanti ir neleidžianti abejoti, kad netinkama mityba ir fizinio aktyvumo stoka tampa visuotine visuomenės sveikatos problema. Dėl šios priežasties Pasaulio kardiologų draugijos nariai ragina vaikus auginančias šeimas kuo anksčiau pasirūpinti sveika jų mityba, nes nuo to priklausys tolimesnė sveikata (nebyli aterosklerozė prasideda jau antrą ar trečią jų gyvenimo dešimtmetį).

Tačiau ne ką mažiau aktualiu iššūkiu tampa gebėjimas nepasiduoti kasdien vis labiau gausėjančiai maisto produktų pasiūlai ir gyventojų mitybos įpročius veikiančiai reklamai.

Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos specialistų teigimu, žmonės itin imlūs aplink vykstantiems pokyčiams: taupydami laiką ir nesuvokdami nesubalansuotos mitybos pasekmių savo sveikatai, jie vis dažniau renkasi greitai pagaminamą maistą, daug riebalų turinčius užkandžius, dirbtiniais saldikliais gardintus gėrimus. Į greitojo maisto verpetą visuomenės nariai įsisuka, tačiau ištrūkti iš jo laisva valia pavyksta ištis ne visiems.

Sąmoningumą nurungia malonumas

Ne vieną dešimtį metų lietuvių valgymo įpročius tyrinėjantis Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto prodekanas ir Visuomenės sveikatos instituto vadovas prof. Rimantas Stukas mano, kad jokie teisės aktai nesusureguliuos to, ką žmogui įsidėti į burną. „Žmonių sąmonės mokslininkų išvados apie mitybos svarbą nepasiekia tol, kol jie nesusiduria su sveikatos problemomis“, – tikina mokslininkas. Jis primena, kad ir remiantis Europos teise galutiniame etape už savo sveikatą atsako pats žmogus. Taigi, nepaisant vals-

tybės institucijų pastangų, jei žmogus nenorės sveikai maitintis, niekas jo neprivers.

Pasak SAM Visuomenės sveikatos departamento Mitybos ir fizinio aktyvumo skyriaus vedėjo, medicinos mokslų daktaro Almanto Kranausko, dauguma žmonių maitinimosi įpročių nekeičia, nes nesupranta, kad maisto poveikis sveikatai nėra staigus: „Jei maistas nėra palankus sveikatai, rimtos ligos pasekmės gali pasireikšti ir po dešimtmečio.“

Tačiau jau nuo vasario 1 d. Lietuvos vartotojai bus bent jau daugiau informuoti, tai yra sveikiau maitintis galės rinkdamiesi „Rakto skylute“ paženklintus produktus. Taip Sveikatos apsaugos ministerija rengiasi pradėti ženklinti sveikatai palankesnius maisto produktus. Iš Skandinavijos atėjęs ženklinimo būdas vartotojams leis kiek atsikvėpti nuo smulkiomis raidelėmis surašytos informacijos ant maisto produktų pakuočių skaitymo parduotuvėje.

„Šis ženklinimas bus tarsi įrodymas, kad produktas palankus sveikatai ir yra mokslškai ištirtas. Tai taip pat reikš, kad jame kelis kartus mažiau gyvulinių riebalų, cukraus, druskos, daugiau skaidulų. Skandinavijos valstybėse šis ženklinimo sistema žinoma gerą dvidešimt metų. Neabejojama, jog būtent tai ir lėmė, kad šiuo metu Skandinavijos šalių gyventojų sveikata, susijusi su mityba, – viena geriausių Europos Sąjungoje“, – aiškina A.Kranauskas.

Už visuomenės sveikatą atsakingi specialistai viliasi, kad naujoji maisto produktų ženklinimo sistema bent kiek pristabdys nesveikos gyvensenos tradicijų plitimą Lietuvoje.

Mitybos įpročiai formuojami šeimoje ir mokykloje

Gydytojos dietologės Eglės Kliukaitės teigimu, greitai paruošiamą maistą dalis šalies gyventojų renkasi dėl laiko stokos, tačiau nesusimąsto, kaip tai veikia jų organizmą. Remiantis Vilniaus universiteto studentų įpročių vartoti greitąjį maistą tyrimu, matyti, kad nuo įpročio vartoti tokį maistą neapsaugoti net mediciną studijuojantys būsimieji medikai.

Kaip tikina tyrimo autoriai (Evelina Voitonis ir Rimantas Stukas), 21,8 proc. Vilniaus universiteto (VU) studentų greitąjį maistą vartojo kartą per savaitę ar dažniau, o dažniausiai jis valgomas kelis kartus per mėnesį. 86,3 proc. VU studentų nurodė žinantys apie nepalankų greitojo maisto poveikį sveikatai, tačiau tai jų nuo vartojimo neatbaidė.

„Dešrainiai, traškučiai, saldieji gėrimai lėtai, bet užtikrintai žeidžia širdies kraujagyslių sistemą, kepenis, daugėja virškinamojo trakto negalavimų, sergama gastritu, opalige, padidėja skrandžio rūgštingumas ir pan. Nuolat vartojami minėti produktai suteikia trumpalaikį sotumo jausmą, bet netrukus vėl jaučiamas alkis, ką jau kalbėti apie organizmo patiriamą žalą“, – aiškina E.Kliukaitė.

Apeliuodama į suaugusiųjų sąmoningumą gydytoja sako, kad jų pasirinktas mitybos būdas ir vaikams rodomas pavyzdys netolimoje ateityje lems, ar jaunoji karta suvoks tikrąją

AKTUALUSIS INTERVIU

Į „Veido“ klausimus atsako trisdešimt metų lietuvių valgymo įpročius tyrinėjantis Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto prodekanas ir Visuomenės sveikatos instituto vadovas prof. Rimantas Stukas

VEIDAS: Ar Lietuvos vartotojus galima vadinti sąmoningais?

R.S.: Žvelgiant į 2013 m. pavasarį mūsų instituto atliktą Lietuvos gyventojų mitybos įpročių tyrimą matyti, kad rinkdamiesi maistą apie jo naudą pagalvoja tik 21,3 proc. šalies gyventojų. Taigi sveikata rūpi vos penktadaliui, didžioji dalis – 37 proc. – žiūri, kad maistas būtų pigesnis (galbūt tai lemia ir ekonominė šalies padėtis), o 28 proc. gyventojų rūpinasi tik tuo, kad būtų skanu (valgydami patirtų malonumą). Iš šių duomenų matyti, kad didžiajai daliai gyventojų sveikata nėra pagrindinė vertybė. Kaip to atspindį matome ir sergamumo situaciją šalyje. Dėl netinkamos mitybos ir gyvensenos tarp Lietuvos gyventojų vyrauja širdies kraujagyslių sistemos ligos, aterosklerozė, daugelis kenčia nuo kraujospūdžio padidėjimo. Tenka pripažinti, kad šiandien, deja, gyventojų sveikatos ir mitybos raštingumas nėra toks, koks būtų palankus sveikatos stiprinimui ir išsaugojimui.

VEIDAS: Atrodytų, jau kuris laikas viešojoje erdvėje netrūksta informacijos apie sveikesnį ir sveikatinantį gyvenimą. Kaip manote, kodėl visuomenėje nematyti teigiamų pokyčių?

R.S.: Žmonių sąmonės mokslininkų išvados apie mitybos svarbą nepasiekia tol, kol nesusiduriama su sveikatos problemomis. Tačiau tuomet mitybos suregulavimas jau nebegebsti, reikia rimtesnio gydymo. Pakanka peržvelgti gyventojų pastarųjų metų mitybos įpročius ir tampa akivaizdu: jie buvo ir išliko nesveiki. Daržovių lietuviai vartoja ne tik mažai, bet dargi mažiau nei ankstesniais metais. Lietuvoje kas penkerius metus atliekamas faktinės mitybos tyrimas atskleidžia, kad nuo 1997 iki 2007 m. šviežių daržovių vartojimas sumažėjo apie 30 proc.

Galima daryti prielaidą, jog dalis gyventojų tiesiog neranda laiko daržoves tinkamai paruošti, kad jos taptų skaniu patiekalu, dalis, matyt, prisiklausė prieš kelerius metus viešojoje erdvėje itin akcentuotos, bet nepagrįstos informacijos, kokios jos užterštos. Tenka pripažinti, jog daliai žmonių galėjo susidaryti įspūdis, kad gal geriau jų visai nevalgyti, nes neaišku, kas parduodama. Žinoma, nemažai sumaišties sukėlė ir visokių neaiškių specialistų kalbos apie mitybą.

VEIDAS: Ką vadintumėte kelrode žvaigžde, padedančia žmogui susiorientuoti šiandien

ninėje sveikesnio gyvenimo rekomendacijų jūroje?

R.S.: Šiandien nemokslinių rekomendacijų srautas ištis didelis ir keliantis sumaištį, tačiau visuomet galima pasikliauti Pasaulio sveikatos organizacijos duomenimis ar mitybos mokslo komitetais. Dar ne taip seniai per mūsų šalį ritosi

mada maitintis pagal kraujo grupes, vėliau plito rekomendacijos nevalgyti mėsos su bulvėmis... Tų mitybos madų yra ir bus labai įvairių, galbūt jau ryt sulauksime patarimų maitintis pagal akių spalvą ar batų dydį. Iš tiesų jokie teisės aktai nereguliuos to, ką žmogui įsidėti į burną. Mitybos ir sveikatos specialistai savo ruožtu pateikia rekomendacijas, kuriomis telieka vadovautis. Tačiau jei maisto produktas saugus, nereikia suprasti, kad galiu jo valgyti tiek, kiek noriu (pvz., po kelis maišelius bulvių traškučių kasdien). Šiuo atveju kalbame apie mitybos raštingumą, gebėjimą atsirinkti ir saiko jausmą. Panašiai galima pasakyti ir apie gazuotų saldžių gėrimų, didelio kiekio gyvulinių riebalų, lašinių ar sviesto vartojimą: jei vartosite gausiai – bus prastai, jei saikingai – reikšmingos įtakos sveikatai nepajusite.

VEIDAS: O kaip jūs vertinate maisto saugumą prekybos centruose?

R.S.: Lietuvos vartotojas, nuėjęs į prekybos centrą, gali būti ramus, kad perka saugų maistą (Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba dirba gerai, apsinuodijimo protrūkių nematome), bet saugus – dar nereikia, kad sveikas. Be to, pats žmogus nusipirkta maistą gali paversti nesaugiu. Jei neatsižvelgiama į gaminio etiketę, kurioje nurodomas tinkamumo vartoti laikas, ar ruošiant maistą namie nesilaikoma elementarios higienos reikalavimų, tikimybė apsinuodyti išlieka (pakanka ant medinės lentelės pjaustyti žalią mėsą ir gerai jos nuplovus palikti mikrobu, kurie pjaustant salotas padarys jas nesaugias).

VEIDAS: O ar galima prognozuoti, kaip keisis jaunosios kartos mitybos įpročiai?

R.S.: Neabejoju, kad netolimoje ateityje žmonės sąmoningės. Visuomenės sveikatos institute atliekami jaunų žmonių mitybos įpročių tyrimai atskleidžia, kad jaunimas kreipia į tai nemažai dėmesio. Taigi nors šiandien visuomenės mitybos įpročiai nėra tokie, kokių norėtume, ateityje šviesą tunelio gale įžvelgti vis dėlto galime. ●

► nesubalansuotos mitybos žala.

Daugiavaikių šeimų asociacijos įkūrėja ir keturių vaikų mama Jurgita Pocienė greitąjį maistą vadina žalingu įpročiu ir neslepia: jos pačios šeimoje bulvių traškučiai ir saldieji gazuoti gėrimai – reta nuodėmė. „Mūsų močiutė vaikams daug kalba apie tai, kaip tokie produktai veikia žmogaus organizmą. Taigi mūsų atžalos suvokia, koks tai blogis, tačiau jie, kaip ir daugelis kitų vaikų, retomis progomis jų skanauja“, – pasakoja

J.Pocienė. Daugiavaikė mama neabejoja, kad mažiems vaikams patiems pasirinkti tinkamą maistą labai sunku, todėl ji vadovaujasi principu – kuo toliau nuo pagundos, tuo geriau. „Kadangi mūsų šeima didelė, negalime išlaikyti pirkdami bet ką, taigi visus pirkinius planuojame iš anksto ir racionaliai“, – tvirtina J.Pocienė.

„Jei žmogus nepatyrė, ką reiškia sveikai maitintis šeimoje, to neįsivaizduoja mokykloje ir darželyje, maža vilties, kad savo valios pastangomis imsis keisti mitybą“, – apibendrina A.Kranauskas.

Daug lemia sąmoningumas

Jei kalbėsime apie vaikų maitinimą darželiuose ir mokyklose, čia padėties vis dar nepavadinsi labai gera, nebent patenkinama. Mat valgiaraštis ugdymo ir švietimo įstaigose sudaromas atsižvelgiant ne į produktų kokybę, bet į kalorijų skaičių. Tarkime, užsieniečiams iki šiol didžiausią nuostabą kelia tai, kad Lietuvos

Daugiavaikė mama J.Pocienė neabejoja, kad mažiems vaikams patiems pasirinkti tinkamą maistą labai sunku, todėl ji vadovaujasi principu – kuo toliau nuo pagundos, tuo geriau

mokyklose maitinimo paslaugų konkursus laimi įmonės, pasiūliusios mažiausią kainą. Klausimas, apie kokią maisto kokybę tuomet kalbame. „Jei žiūrima vien tik į kainą, kokybė negali būti gera“, – argumentuoja J.Milius.

Tačiau, nors ir palengva, padėtis ugdymo įstaigose gerėja: valgiaraščiuose neliko genetiškai modifikuotų produktų, atsirado galimybė darželinukus maitinti vegetariškai, vadinausi, ugdymo įstaigų vadovams netrūksta sąmoningumo.

Vilniaus Balio Dvariono dešimtmetės muzikos mokyklos direktorės Laimutės Užkuraitienės teigimu, jos vadovaujamai ugdymo įstaigai ne kartą buvo siūloma įsileisti maisto automatų. Tačiau mokyklos vadovė nesutiko. „Mūsų įstaigoje mokosi 2 tūkst. mokinių. Bet mokyklos patalpose jie niekada neturėjo galimybės nusipirkti gazuotų gėrimų ar traškučių. Mūsų mokiniai turi galimybę visavertiškai papietauti veikiančioje kavynukėje. Jei tik būtų mano valia, visur uždrausčiau pardavinėti

maisto tinklo „TakeWay“ bendrasavininkis Eimantas Navikauskas. Pats daugiau nei dešimtmetį lietuviškai virtuvei ir bulviniams jos patiekalams abejingas pašnekovas džiaugiasi, kad sveikesnio maisto restoranuose lankosi vis daugiau salotų mėgėjų.

„Pastaraisiais metais labai šoktelėjo salotų pardavimas. Anksčiau pamatyti vyrą, valgantį jas, buvo labai sunku, o dabar – tai mūsų realybė. Matydamas, kad valgoma pasimėgaujant, darau prielaidą, kad tai ne dieta, o mitybos pokyčiai“, – sako E.Navikauskas. Jo teigimu, sveikesnio maisto restoranai klientams pateikia išsamią maistinės vertės informaciją, kuri būtina norint laikytis sveikos ir subalansuotos mitybos principų.

Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos specialistai įsitikinę, kad pakaktų žmonėms paaisyti sveikos mitybos principų, kasdien su maistu gauti apie 40 įvairių maisto medžiagų – baltymų, angliavandenių, mineralinių medžiagų, vitaminų, ir visuomenė būtų sveikesnė. ■

KAS PAGERINTŲ KASDIENĘ MITYBĄ

REGULIARI MITYBA IR PUSRYČIAI

Pusryčiams labiausiai tinka angliavandenių ir baltymų turintys produktai: košės, varškė, jogurtas, vaisiai, kiaušiniai. Valgyti būtina tris ar keturis kartus per dieną. Optimalus tarpas tarp valgymų – 5–6 val. Vakarienai reikėtų likus maždaug dviem valandoms iki nakties miego. Nereguliarus valgymas (1–2 kartai per dieną) kenkia sveikatai.

GRŪDINIAI PRODUKTAI

Daugiau nei pusę paros maisto daavinio energijos turėtų būti gaunama valgant grūdinius produktus.

DAUGIAU VAISIŲ IR DARŽOVIŲ

Bent penkis kartus per dieną patariama valgyti vaisių ir daržovių (kartu su pagrindiniais valgiais arba užkandžiaujant). Per dieną reikėtų suvalgyti per 400 g vaisių

ir daržovių (neskaitant bulvių).

AUGALINIAI RIEBALAI

Riebalai – svarbus energijos šaltinis, tačiau jie turi gerokai didesnę energinę vertę nei baltymai ar angliavandeniai. Dažnai riebalų, ypač gyvūninės kilmės, suvartojame per daug.

Patariama vartoti mažiau maisto, kuriame daug sočiųjų ir transriebalų rūgščių: sviesto, riebios mėsos, sausainių, greitojo maisto. Sveikiau rinktis maistą, kuriame gausu nesočiųjų riebalų rūgščių: žuvį, riešutus, avokadus, aliejų.

LIESI PIENO PRODUKTAI

Jogurtas, varškė, sūris, kefyras, pasukos – turi daug baltymų ir kalcio. Pasirinkus be riebalų ar mažai riebalų turinčius pieno produktus sumažinamas kalorijų ir sočiųjų riebalų rūgščių kiekis, o naudingų medžiagų gaunama tiek pat. Vyresniems

vaikams, paaugliams bei suaugusiems rekomenduojama vartoti dvi stiklines pieno, kefyro ar pasukų arba iki 100 g varškės per dieną.

TINKAMI UŽKANDŽIAI

Jie gelbsti malšinant alkį, tačiau negalima užkandžiauti vietoje valgio. Pyragaičiuose ir kituose saldumnyuose yra daug cukraus, todėl rekomenduojama rinktis naudingesnius maisto produktus: vaisius, riešutus ar sumuštinį su grūdėta duona ir žuvimi, liesa mėsa ar mažiau riebiu sūriu.

DRUSKOS RIBOJIMAS

Kasdien rekomenduojama suvalgyti mažiau nei vieną arbatinį šaukštelį druskos!

PAKANKAMAS KIEKIS VANDENS

Vandens kasdien reikia išgerti 6–8 stiklines (1,5–2 litrus). Jis reguliuoja žmogaus organizmo kūno temperatūrą, padeda maistinėms medžiagoms keliauti į organus ir audinius, perneša deguonį į ląsteles, pašalina nereikalingas medžiagas.

Šaltinis: Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba

LITERATŪRA

Kaip mus pasiekė „Metų“ tekstas

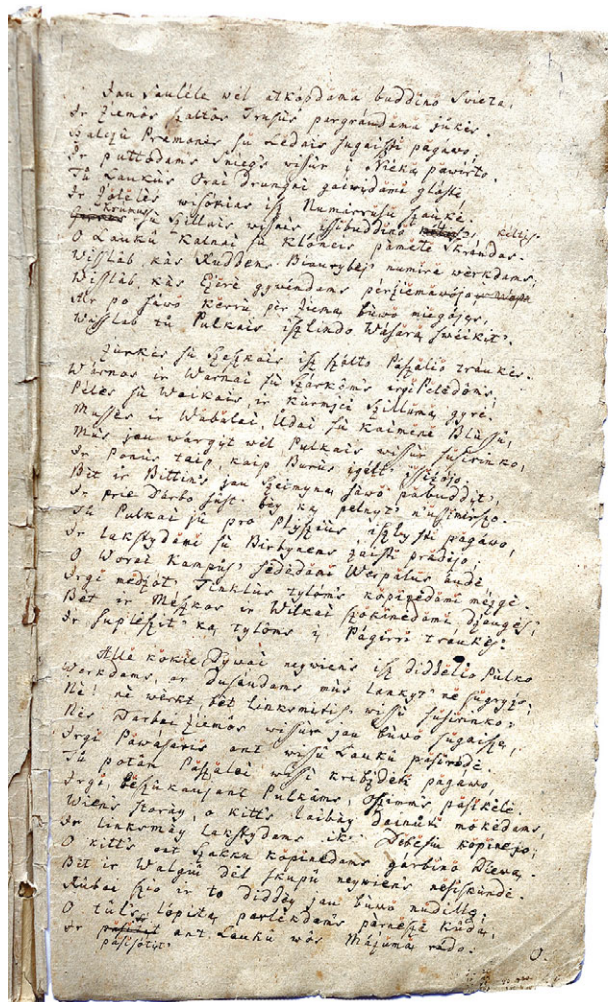
Tekstologai nepraranda vilties rasti dar neskaitytą Kristijono Donelaičio laišką.

Renata Baltrušaitytė

Šiandien, kai apie Kristijono Donelaičio kalbame kaip apie Europos intelektualą, puikiai išmaniusį jos literatūrą nuo antikos laikų, skambinusi fortelijonai, kūrusi poeziją bei giesmes ir tuo pat metu kažkaip stebuklingai sugebėjusi statyti namus, tekinti optinius stiklus, gaminti muzikos instrumentus, mikroskopus ir meteorologijos prietaisus – termometrus beigi barometrus, atrodo, tarsi gerai ši „viežlyba“ žmogų pažinotume, lyg būtų jis gimęs ne prieš tris šimtmečius, o daugiausiai prieš šimtą metų. Tačiau retas, skaitydamas „Metus“, įsivaizduoja, kiek nedaug paties poeto rankraščių tėra išsaugota, o visos poemos tekstas mus pasiekė K.Donelaičio amžininko laiku padaryto rankraščio nuorašo dėka. Ir, žinoma, šio kūrinio vertę išvėlusius „Metų“ leidėjų pastangomis, kurie suspėjo publikuoti šį nuorašą, kol negailestingi karų verpetai nepasiglemžė ir jo.

Humanitarinių mokslų daktaras Mikas Vaicekaskas, vadovaujantis Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto (LLTI) Tekstologijos skyriui, „Veido“ žurnalistei vardijo iki jubiliejinių poeto metų spėtus jo garbei (ir mūsų visų naudai) nuveikti darbus. Tarp jų galima paminėti suskanduotą „Metų“ leidimą, kuriame sužymėtos hegزامetro pėdos, su Rolando Kazlo skaitomos poemos įrašų, antrasis – skirtas mokykloms.

Vis dėlto ar šiandien būtų įmanoma autentiškai restauruoti poemos fonetiką, tai yra perskaityti ją taip, kaip būtų skaitęs pats K.Donelaitis savo draugams? M.Vaicekaskas neabejoja, kad tokia užduotis nereali: „Jau neišsivaizduojame netgi to, kaip žmonės kalbėjo devyniolikto amžiaus pabaigoje. O ką kalbėti apie aštuonioliktą amžių...“

„Pavasario linksmybių“ rankraščio pirmas puslapis. Rankraštis saugomas LLTI bibliotekoje

Rankraščių paieškos tebevyksta

Šiomet LLTI mokslininkai numato parengti dvi knygas, įamžinsiančias rašytinį poeto palikimą. Pirmoji – tai išlikusių K.Donelaičio rankraščių fotografinis

Tekstologas, dr. M.Vaicekaskas: „Per Antrąją pasaulinį karą ir iškart po jo Karaliaučiaus archyvai buvo išgabenti ir išslapstyti skirtingose vietose. Dalis išvežtų dokumentų praužo, dalies iki šios dienos nepavyko rasti, o dalis atsidūrė aplinkinių valstybių archyvuose.“

leidimas su komentarais ir įvadu. LLTI bibliotekoje saugoma poeto rankraščių byla nėra didelė, taigi ir knyga nežada būti stora, tačiau didelio formato. Išlikę dvi paties poeto ranka iš juodraščių perrašytos „Metų“ poemos dalys („Pavasario linksmybės“ ir „Vasaros darbai“), laiške siųstas

trumpas, vieno popieriaus lapo apimties ankstyvojo „Metų“ varianto fragmentas, vėliau panaudotas „Vasaros darbuose“ (mokslininkų šis rankraštis vadinamas „Tęsinium“) ir du asmeniniai poeto laiškai, rašyti kolegai iš gretimos Valtarių parapijos pastoriiui Johannui Gottfriedui Jordanui. Gerokai daugiau turime išsaugotų poeto tarnybinių laiškų ir dokumentų, ir jų, anksčiau nežinotų, vis dar surandama užsienio archyvuose. Pavyzdžiui, pernai vasarą Vokietijos archyvuose mokslininkams Vaidui Šeferiui ir Liucijai Citavičiūtei pavyko rasti kelis tokius K.Donelaičio laiškus.

Pasak tekstologo, ekspedicijų užsienio archyvuose perspektyvos anaipol neišsemtos, būtų ką veikti ir Vokietijos, ir kol kas menkai „čiupinėtuose“ Lenkijos archyvuose. Literatūros istorikai spėja, kad K.Donelaičio rašyti laiškai galėjo nugulti ir Rusijos archyvuose, kur jų iki šiol niekas nė nemėgino ieškoti.

„Per Antrąją pasaulinį karą ir iškart po jo Karaliaučiaus archyvai buvo išgabenti ir išslapstyti skirtingose vietose. Dalis išvežtų dokumentų praužo, dalies iki šios dienos nepavyko rasti, o dalis atsidūrė aplinkinių valstybių archyvuose. Todėl šansų, kad paieškos gali būti sėkmingos, net ir po dviejų su puse šimtmečio yra ištis nemažai“, – optimistiškai laukiančius darbus vertina LLTI Tekstologijos skyriaus vedėjas.

Kas išsaugojo „Metus“

„Metų“ poemą šiandien skaitome todėl, kad išliko minėti rankraščių fragmentai bei poemos nuorašas, kurį atliko dar vienas K.Donelaičio kolega ir kaimynas iš Gerviškėnų parapijos Johannas Friedrichas Hohlfeldtas. Šis nuorašas buvo darytas devyniolikto amžiaus

pradžioje, taigi jau po poeto mirties. Jis vėliau pateko į leidėjo Martyno Liudviko Rėzos rankas ir tapo pirmojo poemos leidimo pagrindu, juo naudojosi ir vėlyvesni vokiečių leidėjai Augustas Schleicheris ir Georgas Heinrichas Ferdinandas Nesselmannas. Pastarojo rūpesčiu 1869 m. pasi-

► rodžiusi „Metų“ publikacija mokslininkų laikoma pačia patikimiausia, nes G.H.F.Nesselmannas paskutinis rėmėsi ne tik išlikusia rankraščio dalimi, bet ir J.F.Hohlfeldto darytu nuorašu (viso poemos rankraščio tuomet jau nebebuvo). O „Metų“ teksto nuorašas, iki Antrojo pasaulinio karo saugotas Karaliaučiaus bibliotekoje, deja, priklauso tai archyvų daliai, kuri šiandien laikoma „dingusia be žinios“. Nėra įrodymų, kad J.F.Hohlfeldto nuorašas būtų žuvęs, tačiau ir rasti jo niekam nepavyksta. „Jeigu šis nuorašas netikėtai atsirastų – jis gerokai pakoreguotų mūsų darbus“, – spėja M.Vaicekaskas.

Aiškesnis K.Donelaičio palikto poemos rankraščio likimas. 1780-aisiais poetui mirus, jo žmona Anna Regina turėtus rankraščius perdavė šeimos draugui, jau minėtam Valtarkiemio pastoriiui J.G.Jordanui. Šis pirmąją rankraščio pusę („Pavasario linksmybės“ bei „Vasaros darbus“) vėliau perdavė Karaliaučiaus universiteto profesoriiui M.L.Rėzai ši rankraščio dalis iki Antrojo pasaulinio karo buvo saugoma Karaliaučiaus slaptajame archyve, po karo atsitiktinai rasta ir kartu su keliais kitais poeto autografais pargabenta į Lietuvą. Kita pusė „Metų“ rankraščio, likusi pas J.G.Jordaną, pražuvo napoleoninių karų metu. Manoma, kad jos atrasti nebėra vilties.

Įdomu, kad poeto ranka darytame poemos švarraštyje, anot M.Vaicekausko, braukymų nėra itin daug, tačiau gausu išskustų ar kitaip panaikintų ir naujai juodu rašalu paryškintų raidžių, kurių ne specialistas galbūt nė nepastebėtų. Tekstologas poeto rašyseną vertina kaip aiškią ir lengvai įskaitomą – ypač turint omenyje tai, kad pagrindinė pastoriaus rašto kalba vis dėlto buvo vokiečių, o ne lietuvių.

Apie tai, kad savo poemos tekstą pats K.Donelaitis nurašinėjo iš juodraščio, mokslininkai sprendžia iš rankraštyje matomų būdingų tokiame darbui suklydimų, kai dukart perrašoma ta pati eilutė arba tas pats žodis netyčia pakartojamas dukart. Tačiau nėra liudijimų, kad kas nors iš amžininkų būtų vartęs ar tuo labiau saugojęs K.Donelaičio juodraščius, – juos veikiausiai sunaikino pats poetas.

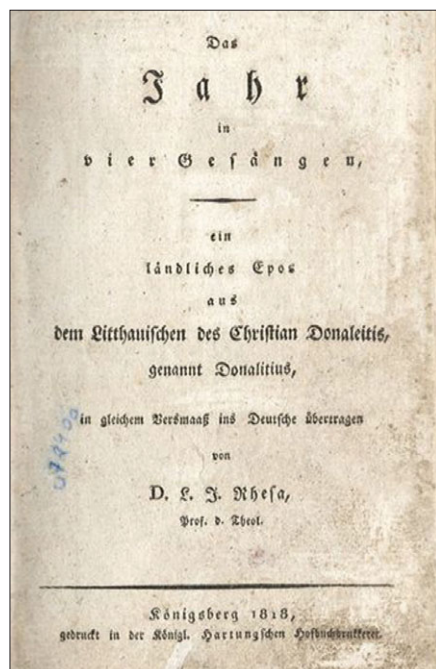
Ir trumpino, ir taisė

1818-aisiais M.L.Rėzos išleistas „Metų“ variantas (pateiktas kartu su poemos vertimu į vokiečių kalbą) – smarkiai redaguotas ir gerokai sutrumpintas (trūksta 460 eilučių). Pirmasis leidėjas netgi drįso poemon įterpti porą savo paties eilučių, tačiau romantizmo laikais toks M.L.Rėzos elgesys anaipol nebuvo laikomas išskirtiniu ar nusikalstamu. Vis dėlto 1865 m. „Metus“ išleidęs A.Schleicheris neskė pirmtako pavyzdžių – šis mokslininkas atsisakė poemos kupiūrų ir Rusijos mokslų akademijai

Tolminkiemio bažnyčia, kurioje 36 metus klebonavo K.Donelaitis

padedant publikavo autentišką K.Donelaičio tekstą su įvadu ir vokiškai kruopščiais moksliniais jo komentarais.

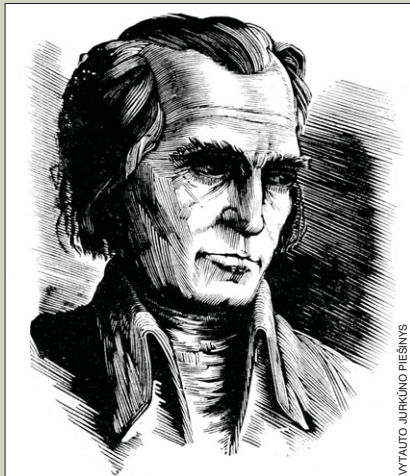

Keista, tačiau naujos ryškių redagavimų bangos „Metai“ sulaukė pirmosios Lietuvos nepriklausomybės metais. Mat Mykolas Biržiška, rengdamas mokykloms skirtą „Metų“ leidimą, atsisakė šiurkštesnių posakių ir obseniškų žodžių, kurie, jo manymu, buvo pernelyg nepadorūs patriotiškai ugdomam jaunimui. Užtat Juozas Ambrazevičius, rengdamas 1940 m. pasirodžiusį reprezentacinį, plačiai visuomenei sudominti skirtą leidinį, sugrįžo prie originalaus poemos varianto.

„Vėliau lietuvių suvokimas apie nacionalinės literatūros klasiką ir jos kultūrinę reikšmę vis labiau brenė, todėl neadaptuotose teksto versijose siekta autentiškumo. Publikuoti poemos variantai tesiskiria minimaliai, o pastebimos korekcijos reikšmingos nebent mokslininkams profesionalams, kurie tarpusavyje ginčijasi dėl atskiros fonemos ar žodžio formos, bet ne eiliniams skaitytojams. Teksto prasmės suvokimui jie praktinės įtakos nebeturi“, – įsitikinęs M.Vaicekaskas.

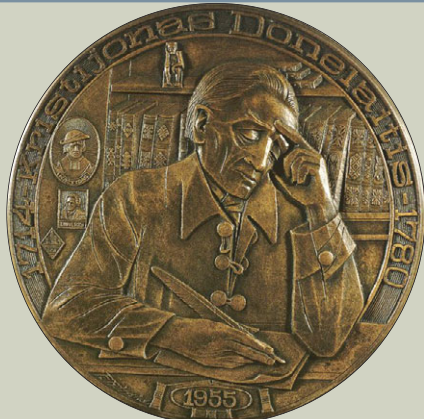
◀ **Pirmojo, 1818 m. išėjusio M.L.Rėzos parengto „Metų“ leidimo viršelis**

KRISTIJONO DONELAIČIO GYVENIMO DATOS

vytauto jirkūno piešinys

- ◆ 1714 m. sausio 1 d. gimė Lazdynėlių kaime Gumbinės parapijoje (dabar – Gusevo rajonas Karaliaučiaus srityje).
- ◆ 1731–1735 m. mokėsi Karaliaučiaus katedros kolegijoje.
- ◆ 1736–1740 m. studijavo Karaliaučiaus universiteto Teologijos fakultete.
- ◆ 1740–1742 m. dirbo Stalupėnų mokyklos kantoriumi.
- ◆ 1742–1743 m. dirbo Stalupėnų mokyklos rektoriumi.
- ◆ 1743 m. spalio 21 d. įšventintas į kunigus.
- ◆ 1743–1780 m. buvo Tolminkiemio parapijos (dabar – Čistyje Prudy Karaliaučiaus srityje) klebonu.
- ◆ 1780 m. vasario 18 d. mirė Tolminkiemyje

Petro Rimšos medalis ▲

Petro Gintalo medalis ▲

Pasirodys pirmasis „Raštų“ tomas

Šįmet žada pasirodyti K.Donelaičio „Raštų“ pirmasis tomas su „Metų“ dokumentiniu ir kritiniu leidimu. Tai reiškia, kad moksliniame leidinio aparate bus atspindėti ir komentuojami visi rankraščio taisymai ir klaidos, taip pat argumentuojamas rengėjų pasirinktas galutinis teksto variantas, pateikiama teksto istorija, kaip ji skaitė kiti poemos rengėjai ir leidėjai.

Planuojama, kad „Raštus“ sudarys trys dalys: antrasis tomas greičiausiai bus skirtas pasakėčioms, vokiškiems eilėraščiams ir kitiems asmeniniams, su tarnyba nesusijusiems poeto tekstams (laiškams, biografinėms žinioms ir kt.), o trečioji dalis, kurios greičiausiai nepavyks sutalpinti į vieną knygą, numatyta tarnybiniais ir dalykiniais raštamais.

Darbo laukia daug, todėl antrąjį tomą žadama parengti maždaug po penkerių metų. O spėti, kada knygų lentynose matysime visą K.Donelaičio „Raštų“ leidimą, M.Vaicekuskas nesiima.

Šįmet numatyta parengti ir dvi poetui skirtas mokslines monografijas: Dalios Dilytės knygą apie K.Donelaičio pasakėčias bei V.Šeferio studiją apie „Metų“ poemos teksto rišlumą.

Pernai pasirodė M.Vaicekausko ir dailėtyrininkės Giedrės Jankevičiūtės parengta studija „Visagalė tradicija“, analizuojanti K.Donelaičio poemos „Metai“ iliustracijas bei šios poemos vaizdinį kanoną. Knygos pasirodymo proga Vilniaus grafikos meno centre lapkritį buvo surengta ir speciali paroda.

Beje, nors K.Donelaičio „Metai“ rašyti maždaug 1765–1775 m., o pirmą kartą poemos tekstas išleistas 1818-aisiais, nacionaliniam klasikos paminklui derantis bibliografinis pavidalas šiam kūrinii buvo suteiktas tik dvidešimto amžiaus viduryje: 1940 m. išleistas J.Ambrazevičiaus parengtas leidimas su puikiomis Vytauto Kazimiero Jonyno iliustracijomis, vėliau pasirodė dar keli prabangiai apipavidalinti poemos leidimai.

K.Donelaičio „Metai“ išversti į trylika pasaulio kalbų: anglų, armėnų, baltarusių, čekų, gruzinų, ispanų, latvių, lenkų, rusų, švedų, ukrainiečių, vengrų ir vokiečių. 2011-aisiais pasirodė naujas Sergejaus Isajeva parengtas vertimas į rusų kalbą. Pats naujausias – vertimas į ispanų kalbą, pernai išleistas su dailininko Šarūno Leonavičiaus iliustracijomis. Jo autorė – Vilniaus universiteto ispanų kalbos dėstytoja Carmen Caro Dugo. 2014-aisiais K.Donelaičio „Metai“ turėtų pasirodyti ir itališkai.

Beje, Tarptautinių kultūros programų centras siūlėsi parengti ir elektroninį poemos „Metai“ vertimų katalogą, tačiau pinių tokiam projektui neskirta, taigi idėjos kol kas atsisakyta. ■

VILNIAUS TEATRAS „LĖLĖ“

Profesionalių lėlininkų
edukacinės paskaitos

Įspūdinga teatrinių
kaukių ir lėlių
ekspozicija

Kūrybinės dirbtuvės

GYVASIS LĖLIŲ MUZIEJUS

Išankstinė grupių registracija
Tel. 8 52 62 86 78, 8 612 40 672
El. paštu info@teatraslele.lt

WWW.TEATRASLELE.LT

MUZIKA

Gintaras Rinkevičius: „Nei Europos, nei tuo labiau JAV muzikine kultūra dar nesivejame“

Sausio 30-ąją Lietuvos valstybinis simfoninis orkestras 25-ąjį gimtadienį minės su Ludwigo van Beethoveno Devintąja – Džiaugsmo simfonija. Vis dėlto kas slėpės už šio šventinio džiaugsmo?

Renata Baltrušaitytė

„Simfoninio orkestro amžiaus lyginti su žmogaus amžiumi veikiausiai neverta. Tikiuosi, kad Lietuvos valstybinis simfoninis orkestras (LVSO) gyvuos ir po manęs, pasirodžius naujoms muzikantų ir dirigentų kartoms, kad ateis laikas, kai šis orkestras, kaip žymiausi Europos ir Amerikos kolektyvai, garbingai pasitiks savo šimtmetį ir dar tolesnius jubiliejus. Dvidešimt penkeri metai simfoniniam orkestrui, vertinant pasaulio kontekste, tikrai nėra daug, negalime lygiuotis nei su Leipcigo „Gewandhaus“, nei su Bostono simfoniniu orkestru, nei su „Berliner Philharmoniker“ ar „Wiener Philharmoniker“. Tačiau džiugu, kad radome sau deramą vietą Lietuvos muzikinėje kultūroje“, – pabrėžia Lietuvos valstybinio simfoninio orkestro vadovas Gintaras Rinkevičius.

Neišveriu nepasmalsavusi, ar kartais kelių šimtmečių muzikavimo istorija orkestrams netarnauja vien kaip patogi etiketė, ar visuomet jų ilgaamžę patirtį realiai galima išgirsti nūdienos koncertuose. O maestro neabejodamas patvirtina – patirtis ištis girdima. „Labai norėtusi, kad ir Lietuvos klausytojai galėtų girdėti ką nors panašaus, bet kol kas tai tėra siekis ir svajonė. Klausantis minėtų žymių orkestrų, atlikimo kokybė tiesiog trykšte trykšta. Aišku, muzikantai – ne robotai, gali ir „Wiener Philharmoniker“ pirmas trimitininkas neišpūsti aukštos natos ar pirmasis valtornininkas „duoti kiksą“, bet vis tiek bendra orkestro skambėjimo kokybė bus jaučiama. O štai interpretacija – jau kas kita. Gali būti labai geras orkestras, bet labai neįdomi kūrinio interpretacija, kuri, aišku, labiausiai priklauso nuo žmogaus, konkretų

vakarą stovinčio priešais orkestrą. Su stipriais orkestrais nebūtinai pasirodo patys žymiausi dirigentai. Tačiau kai prie pulsto stodavo Leonardas Bernsteinas ar Herbertas von Karajanas, interpretacijos visuomet būdavo labai įtaigios“, – tvirtina dirigentas.

Žymiausiu nūdienos batutos meistrui, kurio pasirodymų pasitaikius progai rekomenduotų jokių būdu nepraleisti, G.Rinkevičius įvardija žydų kilmės dirigentą Danielį Barenboimą, Milano „La Scala“ teatro muzikos vadovą.

Orkestrų antrininkai

Toliau smalsauju: ar gandai apie tai, kad senomis tradicijomis besididžiuojantys orkestrai dažnai turi ne vieną, o kelis, nebūtinai vienodo lygio muzikantų sąstatus, kurie tuo pat metu koncertuoja skirtinguose pasaulio kraštuose, yra pagrįsti? Ar žymių orkestrų „antrininkai“ ištis egzistuoja? Maestro netvirtina, kad ši tendencija būtų labai paplitusi, bet tokių pavyzdžių esama, o bene dažniausiai tuo pasižymi garsių operos teatrų orkestrai. Viešint Seule G.Rinkevičiui teko girdėti pasakojimų, kad gastrolių į Pietų Korėją buvo atvykusi anaipol ne pagrindinė „Wiener Staatsopernorchester“ (Vienos miesto operos orkestro) sudėtis, ir vietos klausytojus, kurie tikėjosi kitokio lygio muzikos atlikimo, apgaulė papiktino.

„Muzikantai tokiu atveju niekuo dėti – panašius incidentus lemia muzikos agentų tarpusavio susitarimai ir jų komerciniai žaidimai, kurie ne visuomet būna sąžiningi. Bet galiu patikinti, kad Lietuvoje nė vienas simfoninis orkestras savo „dublerio“ neturi ir netgi

negalėtų turėti, nes laisvų gebančių groti muzikantų čia nepavyktų tiek rasti“, – šypsodamasis tikina maestro.

Pasak jo, gerų atlikėjų trūksta ne tik Kauno simfoniniam orkestrui bei Kauno ir Klaipėdos muzikiniams teatrams, bet ir sostinės orkestrams. Nemažai pajėgių Lietuvos orkestrantų persikėlė į geriau uždirbančius užsienio kolektyvus, ir išvykstančiųjų srautas anaipol neslopsta. Todėl stiprių atlikėjų orkestrams trūksta nuolatos, kinta nebent instrumentai, kuriuos įvaldžiusių muzikantų stygius konkrečiu metu jaučiamas labiausiai. Tarkim, dabar, anot G.Rinkevičiaus, LVSO nepamaisytų pajėgus valtornininkas, trimitininkas, obojininkas ar kontrabosininkas.

„Deja, muzikanto profesija Lietuvoje

nėra itin prestižinė, ir per ketvirtį amžiaus situacija tikrai nepagerėjo, kaip ir profesionalių muzikantų rengimo reikalai. Aišku, dabar atsivėrė keliai studijuoti svetur, tačiau nedaug baigusiųjų prestižines užsienio muzikos akademijas sugrįžta į Lietuvą tam, kad taptų orkestrantais, – jie siekia solisto karjeros, o jei nepasiseka, groja kameriniuose ansambliuose arba vėliau renkasi pedagogo kelią. Tai irgi lemia bendrą vidutinį Lietuvos simfoninės muzikos lygį, – aiškina dirigentas.

Jo nuomone, per dvidešimt penkerius metus Lietuvoje nepadaugėjo ir simfoninę muziką suprantančių klausytojų: senieji inteligentai išmiršta, o tie, kurie juos pakeičia, dažnai nebeprilgsta seniesiems savo išsilavinimu ir muzikos suvokimu. G.Rinkevičius įtaria, kad prie to savotiškai prisideda ir televizijų muzikiniai projektai, vidutiniškus produktus pateikiantys kaip aukščiausio lygio profesionalumą: „Žmogus, kuris pats neturi specialaus išsilavinimo, o muzika jam tiesiog „patinka“, mano, kad „Auksinis balsas“ ir yra pats geriausias balsas. O iš tikrųjų taip nėra. „Triumfo arka“ buvo ištis profesionali laida, tačiau apie ją pakeitusius projektus to paties pasakyti negalėčiau. Ką jau kalbėti apie „Chorų karus“, kuriuose dažniausiai žiopčiojama pagal fonogramą“, – neslepia daugelio laidų vertinimo komisijose dalyvavęs G.Rinkevičius.

Kantrybė ir žvaigždžių sambūriai

Ar tam, kad pasiektum nepriekaištingo orkestro skambesio, ištis būtini dešimtmečiai kantraus darbo? Negi muzikos pasaulyje nesama sparčiai į aukštumas „švystelėjusių“ kolektyvų pavyzdžių? „Tokių pavyzdžių pasiūlysiu, bet su sąlyga, kad į kolektyvą suburiami patyrę instrumentininkai profesionalai, – atsako maestro. – Tarkim, dabar populiarūs vadinamieji festivaliniai orkestrai, į kuriuos už gerą atlygį trumpam suvažiuoja aukšto lygio muzikantai iš viso pasaulio. Egzistuoja ir analogiški jaunimo orkestrai, kviečiantys įvairių šalių perspektyviausius atlikėjus ir suteikiantys jiems orkestrinės patirties.“

O klasikinės pavyzdys, ko galima pasiekti pasitelkus gabų jaunimą, esąs Simono Bolivarо simfoninis orkestras Venesueloje, į kurį kadaise vyriausybės iniciatyva buvo surinkti vaikai iš gatvės, – kad neplėšikautų ir neprekiautų narkotikais. Iš tūkstančių tokių vaikų netrukus buvo atrinkti turintys nepriekaištingą klausą, jiems suteiktas muzikinis išsilavinimas, ir po dviejų dešimtmečių iš jų suburtas orkestras, vadovaujamas Gustavo Dudamelio, pradėjo rodyti puikius rezultatus. Suprantama, Venesuelos biudžetui šis kultūros stebuklas kainavo solidžias investicijas, užtat Simono Bolivarо simfoninis orkestras sugebėjo nustebinti pasaulį.

G.Rinkevičius pastebi, kad iš vietos sulyse verdančių autorių straipsnių kartais galima susidaryti klaidingą įspūdį, jog Lietuvos muzi-

Tam, kad Lietuvos muzikinis gyvenimas savo intensyvumu primintų Suomiją ar Švediją, bent šeši septyni mūsų šalies miestai privalėtų turėti savivaldybių išlaikomus profesionalius simfoninius orkestrus.

kinė kultūra tuoj pavys ir pralenks Vokietiją, Prancūziją ar Skandinavijos šalis. Maestro įsitikinęs, kad nieko panašaus artimiausiu metu nebus – nei pavysime, nei pralenksime, nes tam, kad Lietuvos muzikinis gyvenimas savo intensyvumu primintų, tarkim, Suomiją ar Švediją, bent šeši septyni mūsų šalies miestai privalėtų turėti savivaldybių išlaikomus profesionalius simfoninius orkestrus. Patys suprantate, kad tai „negresia“.

G.Rinkevičius neslepia, kad kylant gyvenimo lygiui Lietuvoje mūsų simfoniniams orkestrams nebeliko didelio stimulo už dienpinigius koncertuoti užsienyje, tad ir išvykų gerokai sumažėjo. Anksčiau vasarą LVSO išsiruodavo į kone mėnesio trukmės gastrolinius turus, o dabar kelionės retai trunka ilgiau nei savaitę. Neatmetami tik pasiektą muzikinį lygį atitinkantys pasiūlymai koncertuoti garsiuose festivaliuose ar prestižinėse koncertų salėse, nes tai – tiek paties simfoni-

nio orkestro, tiek visos Lietuvos kultūros reprezentacija. „Bet tam, kad sulauktum tokių pasiūlymų, turi groti labai gerai“, – sugrįžta prie pradinės minties dirigentas.

Pamirštos kultūros gairės

Šimet sukaks dešimt metų, kai Lietuva įstojo į ES. Kol politikai iškėlę galvas didžiuojasi sėkminga Lietuvos pirmininkavimo ES tarybai patirtimi, G.Rinkevičius tyliai spėlioja, kad iš valstybės lėšų, atseikėtų šiai akcijai, buvo galima įrengti padorią koncertų salę, ir turbūt ne vieną. „Kaip kultūros žmogus, negalėčiau sakyti, kad nereikėjo statyti Valdovų rūmų, – priešingai, manau, valstybei reikėjo pastato, kuris būtų mūsų pasididžiavimas. Lygiai taip pat negalėčiau sakyti, kad nereikia nacionalinio stadiono. Užtat galiu tvirtinti, kad Vilniui reikia ir gražios, gera akustika pasižyminčios koncertų salės. Tikiuosi, ji (o gal Tautos namai, kuriuose atsiras tokia salė) bus pastatyta bent Lietuvos nepriklausomybės šimtmečiui – kiek čia iki tų 2018-ųjų beliko“, – primena maestro.

Jį piktina ne tiek kitų pastatų statyba, kiek įvairioms studijoms, konsultacijoms ir ekspertizėms švaistomi valstybės pinigai. Žinoma, Kultūros ministerija pagal tokį išlaidumą anaipol nėra lyderė, ir vis dėlto – ar šiandien kas nors beprisimena vos prieš keletą metų, 2010-aisiais, parengtas Lietuvos kultūros gaires, ką jau kalbėti apie jų įgyvendinimą? O juk jose buvo numatyti konkretūs laikotarpiai, kada ir kas privalo būti atlikta. Laikas bėga, dokumentas dūla, o darbų nėra.

„Esame labai jautrūs daugeliui ES ekonominių rodiklių, kuriems Lietuva nusileidžia dvigubai ar trigubai. Tačiau pamirštame, kad kultūros darbuotojų atlyginimais nuo senųjų ES valstybių atsiliiekame dešimtimis kartų. Ir tai tęsiasi jau visą dešimtmetį“, – apgailestauja G.Rinkevičius. ■

Stiprių atlikėjų orkestrams trūksta nuolatos, kinta nebent instrumentai, kuriuos įvaldžiusių muzikantų stygius konkrečiu metu jaučiamas labiausiai

ŽIEMOS SKAITINIAI

Iš mano gyvenimo. Poezija ir tiesa

Lietuvos knygynuose ką tik pasirodė vertinga knyga – J.W.Goethe's autobiografija. Ar ši knyga – jums, turėtumėte suprasti ir iš „Veido“ siūlomos ištraukos.

Johann Wolfgang Goethe

1749 metų rugpjūčio 28 diena, vidurdienį, sulig dvyliktoju varpo dūžiu, Frankfurte prie Maino aš atėjau į pasaulį. Konsteliacija buvo laiminga: Saulė buvo Mergelės ženkle ir pasiekė zenitą, Jupiteris ir Venera žvelgė į ją palankiai, Merkurijus nepriešiskai, Saturnas ir Marsas laikėsi abejingai, tik Mėnulis, ką tik stojus pilnačiai, juoba rodė savo opozicijos jėgą, mat kartu prasidėjo jo planetinė valanda.

Dėl to jis priešinasi mano gimimui, negalėjusiam įvykti pirmiau, negu ši valanda pasibaigs.

Tie gerieji aspektai, kuriuos vėliau astrologai vertino kaip didžiai man svarbius, bus buvę priežastis, kodėl likau gyvas: mat per pribuvėjos nemokšiskumą atėjau į pasaulį kaip negyvas ir prireikė didelių pastangų, kad išvysčiau šviesą. Tačiau toji aplinkybė, pridariusi maniškiam daug bėdos, miestelėnams išėjo į gera, nes mano senelis, miesto

tarybos seniūnas Johannas Wolfgangas Textorius, pasinaudojo šia dingtimi, kad priimtų į tarnybą akušerį bei įvestų ar atnaujintų pribuvejų mokymą, o tai vienam kitam vėliau gimusiųjų bus buvę i nauda.

Mėgindami prisiminti, kas mums nutikę ankstyvoje vaikystėje, dažnai esame linkę pamišti iš kitų girdėta su tuo, kas iš tikrųjų pačių pamatyta. Taigi, nesileisdamas į tokio pobūdžio nuodugnus tyrinėjimus, kurie vis tiek nieko neduotų, gerai žinau, kad mes gyvenome sename name, kuris, po teisybei, susidėjo iš dviejų sujungtų pastatų. Įviji laiptai vedė į neperainamus kambarius, o aukščių skirtumą išlygino laipteliai. Mūsų, vaikų, jaunesnės sesers ir mano, mėgstamiausia vieta buvo erdvus žemutinis prieškambaris,

kuriame šalia lauko durų buvo didelė medinių pinučių būda, tiesiogiai jungianti su gatve ir lauku. Toks paukščių narvas vadinosi pastogis, jų buvo prie daugelio namų. Moterys ten sėdėdamos siūdavo ir megzdavo, virėja perrinkdavo salotas, kaimynės šnekučiuodavosi, dėl to gatvės šiltuoju metų laiku priminė pietų kraštus. Kiekvienas jautėsi laisvas, nes viešuma jam buvo nesvetima. Per tuos pastogius ir vaikai susisiekdavo su kaimynais, ir su manimi susidraugavo priešais gyvenantys trys broliai von Ochsensteinai, velionio tarybos seniūno sūnūs, krėsdavo juokus bei visaiپر erzindavosi.

Maniškiai mėgo pasakoti apie išdaigas, kurias akindavo daryti tie šiaip rimti ir vieniši vyrai. Papasakosiu vieną tų pokštų. Kaip tik buvo pasibai-gęs puodų turgus, ir šiomis prekėmis artimiausiam laikui ne tik aprūpinta virtuvė, bet ir mums, vaikams, nupirkta žais-linių indų. Kartą, gražią popie-tę, kai visame name buvo tylu, aš įsitaisiau pastogyje su savo dubenėliais ir puodais, bet nesugalvodamas, ką su jais veikti, sviedžiau vieną indelį į gatvę ir labai nudžiugau, kad jis smagiai sudužo. Pamatę mane tokį linksma, net plojanti katučiu, Ochsensteinai sušuko:

– Dar!

Nedelsdamas tėškiau puodynėlę ir, šūksniam „Dar! Dar!“ netylant, išsvoidžiau ant grindinio visus dubenėlius, lėkšteles ir asotėlius. Kaimynai džiūgavo, ir man buvo labai smagu, kad jies dar manon malonumą. Bet ištekliai baigėsi, o jie vis šaukė:

– Dar!

Tad nubėgau į virtuvę ir atsinešiau molinių lėkščių, žinoma, jos dar smagiau dužo; taip bėgiodamas pirmyn atgal nešiausi lėkštę po lėkštės, kurių vis pasisiekdavau iš indaujos, o kadangi broliams buvo vis negana, visus atlaikintus indus ištiko toks pat likimas. Tik vėliau kažkas atėjęs sudraudė mane. Nelaimė įvyko, o daugybę sukultų indų atlygino bent nuotaikinga istorija, kuri šelmius kurstytojus linkmino iki gyvenimo pabaigos.

Tėvo motina, kurios name, po teisybei, gyvenome, buvo įsikūrusi dideliame kambaryje apačioje, šalia priėškambario, ir žaisdami dažnai atsidurdavome prie jos krėslu, o kai sirgdavo, prie jos lovos. Menu ją tarytum kaip dvasią, kaip gražią, prakaulią, visada baltai ir švariai vilkinčią moterį. Ji liko mano atmintyje švelni, maloni, geraširdė.

Gatvė, kurioje stovėjo mūsų namas, girdė-
 jome vadinant Elnių grioviu, tačiau niekur
 nebuvo matyti nei elnių, nei griovio, tad pra-
 šėme paaiškinti, ka tas žodis reiškia. Taigi

Bene labiausiai J.W.Goethe išgarsino tragedija „Faustas“

pasakota, kad mūsų namas stovįs toje vietoje, kuri kadaise buvusi už miesto, o ten, kur dabar gatvė, anuomet buvęs griovys ir jame laikyti elniai. Tie žvėrys čia buvę saugomi ir šeriami, nes senatas kasmet senoviniu papročiu rengdavęs miestelėnams pietus ir patiekdavęs elnią, kuris tai iškilmei visada būdavęs po ranka čia, griovyje, jei kunigaikščiai ir riteriai už miesto sienų trukdytų ar paverstų niekais miestelėnų teisę medžioti arba priešai apsuptų miestą ir laikytų apgulę. Mums tai labai patiko ir geidavome, kad ir dabar būtų toks prijaukintų žvėrių medžioklės plotas.

Užpakalinėje namo pusėje, ypač iš viršutinio aukšto, atsivėrė labai gražus vaizdas į veik neapbrėptus kaimynų sodus, kurie driekėsi iki pat miesto sienos. Deja, čia buvusias bendruomenės žemes verčiant privačiais sodais, mūsų namo sklypas bei dar keli ties gatvės kampu buvo gerokai nuręžti, o namų prie Arklių turgaus savininkai pasistatydino erdvius priestatus ir užsiveisė didelius sodus, bet mums nuo tų artimų rojų atitvėrė aukštoka kiemo siena.

Trečiame aukšte buvo kambarys, vadintas sodo, mat čia keletas gėlių vazonų prie lango atstojo nesamą sodą. Vaikystėje tai buvo pati mėgstamiausia mano buveinė, sukeldavusi ne tiek liūdesį, kiek ilgesį. Už kaimynų sodų, už miesto sienų ir pylimų matėsi graži derlinga lyguma, nusidriekusi Hechsto linkui. Tame kambaryje vasarą paprastai ruošdavau pamokas, laukdavau, kol praeis audra, ir negalėdavau atsižiūrėti į besileidžiančią saulę, kurios

pusėn kaip tik išėjo langai. Kartu matydavau, kaip kaimynai vaikštinėja po sodus ar prižiūri gėles, kaip žaidžia vaikai, pramogauja draugai, girdėdavau, kaip rieda rutuliai ir virsta kėgliai, dėl to anksti nubudo vienvėsi ir iš jos kylančio ilgesio jausmas, kuris, derėdamas su prigimtu rimtumu bei nuojauta, netrukus parodė, o vėliau dar labiau atskleidė savo galią.

Beje, senas, pilnas užkaborių ir niūrių kampelių namo vidus lengvai pažadindavo vaikams baimę. Nelaime, anuomet dar vadovautasi auklės maksima, kad vaikai turi kuo anksčiau atsikratyti nepažįstamų ir nematomų dalykų bijojimo ir priprasti prie visko, kas kelia baimę. Dėl to mes, vaikai, turėdavome miegoti vieni, o kai negalėdavome užmigti ir, tyliai išsluogę iš lovų, bėgdavome pas tar-

nus ir tarnaites, kelią mums pastodavo išvirkščią chalata apsilvilkęs, taigi kone neatpažįstamai persirengęs tėvas ir nubaidydavo atgal ilsėtis. Visiems aišku, kad iš tokio auklėjimo nieko gero. Kaip gali atsikratyti baimės įspeistas tarp dviejų baisių? Motina, linkma, džiugi ir kitiems to paties linkinti, rado geresnę pedagoginę priemonę. Ji pasiekė tikslą dovanomis. Buvo persikų metas, tad mums pažadėjo, kad galėsime jų skanauti iki soties kiekvieną rytą, jei naktį nugalėsime baimę. Tai pavyko, ir abi šalys liko patenkinotos.

Namo viduje mano žvilgsnį labiausiai traukė Romos prospektai, kuriais tėvas buvo papuošęs laiptinę; tai buvo kelių Piranese's pirmtakų, gerų architektūros ir perspektyvos žinovų, raiziniai; jie pagirtinai valdė adata, jų braižas buvo aiškus. Kasdien matydavau prospektuose Tautos aikštę, Koliziejų, Šv. Petro aikštę, Šv. Petro baziliką, pavaizduotus iš lauko ir vidaus, Šv. Angelo pilį ir kitką. Tie statiniai giliai įsirėžė mano atmintyje, o šiaip itin nekalbus tėvas kartkartėmis teikdavosi papasakoti apie vaizduojamą objektą. Buvo matyti, kad jis labai mėgsta italų kalbą ir viską, kas susiję su ta šalimi. Retkarčiais mums parodydavo iš ten parsivežtą nedidelį marmuro bei gamtotyros rinkinį ir daug laiko skirdavo kelionės aprašymui italų kalba, pats jį perrašė į švarraštį ir sąsiuvinis po sąsiuvinio lėtai ir kruopščiai suredagavo. Jam talkino senas smagus italų kalbos mokytojas pavarde Giovanazzi. Tas vyras nebloginai dainavo, ir

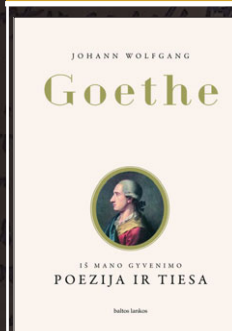
motina jam ir sau kasdien akompanuodavo fortepijonu; netrukus pirmiau negu supratau mintinai mokėjau „Solitario bosco ombroso“.

Tėvas iš prigimties buvo linkęs mokyti, dėl to, neturėdamas tarnybos, norėjo perduoti kitiems, ką žinojo ir mokėjo. Tad pirmaisiais vedybinio gyvenimo metais ragino mano motiną mokytis gražiai rašyti, taip pat skambinti fortepijonu bei dainuoti; kartu jai teko įgyti šiokių tokių italų kalbos žinių ir kalbėjimo įgūdžių.

Laisvą laiką dažniausiai leisdavome pas senelę, kurios erdviame kambaryje buvo daug vietos žaidimams. Senelė užimdavo mus visokiomis smulkmenomis ir lepindavo įvairiais gardėsiais. Tačiau vieną Kalėdų vakarą ji tiesiog pranoko visas savo geradarybes, paragindama mums parodyti lėlių teatro vaidinimą ir taip sukurdamą senajame name naują pasaulį. Tas netikėtas spektaklis kerėte pakėrėjo jaunas sielas; ypač berniukui jis padarė labai stiprų įspūdį, vėliau atsišaukusį kaip gilus, tvarus poveikis.

Maža scena su nebyliais aktorais iš pradžių mums buvo tik parodyta, bet paskui atiduota patiems mokytis sugyventi draminiu veiksmu; mums, vaikams, ji buvo juoba brangi, nes tai buvo paskutinė gerosios senelės dovana. Netrukus ją pasiglemžė sunkėjanti liga, paskui iš mūsų tarpo amžinai išplėšė mirtis. Jos išėjimas turėjo didelę reikšmę šeimai, nes mūsų gyvenimas visiškai pasikeitė... ■

APIE AUTORIŲ IR KNYGĄ

J.W.Goethe (1749–1832) – vokiečių literatūros klasikas, vienas garsiausių vokiečių rašytojų, žymiausias literatūrinio sąjūdžio „Audra ir veržimasis“ atstovas. Išnaujamiame jo kūrybiniame palikime –

pasaulinio garso tragedija „Faustas“, romnai „Jaunojo Verterio kančios“, Vilhelmo Meisterio klajonių metai, arba Atsižadantieji, Sielų giminytė“. Per ilgą savo gyvenimą Goethe išpūdingai reikšėsi kaip literatas, taip pat daug nusipelnė kaip valstybės veikėjas, gamtos tyrinėtojas, meno kolekcininkas. Autobiografijoje „Iš mano gyvenimo. Poezija ir tiesa“ Goethe vaizduoja 1749–1775 m. laikotarpį, pasibaigiantį išvykimu į Vėimara – ten jo laukia tarnyba hercogo dvare. Kūrinys parašytas iš tolimos laiko perspektyvos, autoriui atsisąjūsius į savo gyvenimo pradžią. Vėlyvasis Goethe taip kalba apie savo autobiografiją: „Tai mano gyvenimo rezultatai, o faktai, kuriuos aš papasakojau, tiesiog patvirtins mano stebėjimus, aukštąją tiesą... Mūsų gyvenimo faktai vertingi ne todėl, kad yra tikri, bet todėl, kad ką nors reiškia.“ ●

KELIONĖS

Savanorystė – geras būdas pažinti įvairias šalis ir skirtingus žmones

Savanorystė – ne tik pagalba žinių ar socialinių įgūdžių stokojančioms žmonėms, gyvenantiems pabėgėlių centruose arba skurdžiose Azijos ar Afrikos šalyse, bet ir gyvenimo pamokos patiems savanoriams, kurie tokiu būdu pamato kitą šalį, susipažįsta su kitokia religija ar kultūra.

Daiva Urbienė

Dažnas žmogus krūpteli žvilgtelėjęs į pabėgėlių stovyklose besibūruojančių žmonių, ypač vaikų, akis. Nors, rodos, jie čia jaučiasi saugesni, nei būtų jautęsi neramumų kresčiuose gimtuosiuose miestuose ir sprogmėnų nuniokotuose namuose, tačiau baugščiame žvilgsnyje matyti klausimas: „O kas toliau?“ Supranti, kad būtent dabar tiems žmonėms reikalinga ne tik materialinė pagalba, bet ir žinios apie savo teises ir įstatymus, socialiniai įgūdžiai, kurie leistų prisitaikyti naujoje aplinkoje ir siekti savo gyvenimo tikslų.

Žinių reikia ne tik pabėgėliams, bet ir moterims bei mergaitėms šalyse, kuriose dėl įvairių priežasčių apriojamos jų teisės, vaikams ne tik skurdžiose Azijos, Afrikos, Lotynų Amerikos šalyse, bet ir išsivysčiusiose Europos valstybėse, kuriose klesti prekyba žmonėmis. Darbščių rankų ir geros širdies žmonių reikia ir Azijos ar Afrikos gyvūnų reabilitacijos centruose, kuriuose priglaudžiami nusilpę, sužeisti ar natūraliomis gamtos sąlygomis išgyventi negalintys žvėrys, priskiriami prie nykstančių rūšių.

Tokiais atvejais ypač vertinga savanorių pagalba. Antra vertus, ši veikla naudinga ne tik likimo nuskriaustiems, vargstantiems ar pagalbos stokojančioms žmonėms, bet ir tiems, kurie pasirinko savanorio kelią. Tiesa, pinigų už tai niekas nemoka, atvirkščiai, dažnai patiems savanoriams, susiruošusiems į svečias šalis, tenka nemažai susimokėti už bilietą ar būstą ir maistą. Tačiau savanoriaudami žmonės turi galimybę įgyti naujų įgūdžių, išmokti kalbų, pamatyti tokias šalis, į kurias kartais ir turistai retai teuosuka, pažinti naujas kultūras ar religijas ir išmokti daugelio kitų dalykų, tarkime, tolerancijos, diplomatijos ar kalbėjimo prieš auditoriją. Savanoriauti itin populiari tarp Vakarų europiečių, ypač britų, vokiečių, belgų. Pamažu savanorystė plinta ir tarp lietuvių.

Darbas pabėgėlių centruose Gruzijoje

Tarkime, dvi studijas tik baigusios 26 metų merginos Ieva Grigučevičiūtė ir Aistė Jankauskaitė pagal Europos savanorių tarnybos projektą „Žmogaus teisių karavanas“

savanoriavo Gruzijoje. Kartu su lietuviams dirbo po du savanorius iš Lenkijos, Ispanijos, Italijos ir Rumunijos. Šie savanoriai važinėjo po visoje Gruzijoje išsibarsčiusius pabėgėlių centrus ir dirbo su vaikų bei paauglių grupėmis, pasakodami ir aiškindami apie žmogaus teises. Iš pirmo žvilgsnio Gruzija – ne ta šalis, kurioje žmonėms reikėtų pasakoti apie jų teises, tačiau savanoriai daugiausia dirbo su per karą iš Abchazijos pabėgusių šeimų vaikais, be to, pabėgėliai centruose ir gyvenvietėse gyvena uždaroje erdvėje ir yra gana izoliuoti.

Pasak Aistės, šiuose centruose kartu su gruzinais iš Abchazijos gyvena ir nedidelės armėnų bei azerbaidžaniečių grupelės, ir būdavo akivaizdu, kad šių tautų atstovams, bendraujant vieniems su kitais, stinga tolerancijos. „Tad jiems ir dėstėme, kad kiekvienas gali turėti savo religiją ir kad ją reikia gerbti“, – pasakoja savanorė.

Vaikams nuolat kildavo įvairiausių klausimų, kartais ir visai nevaikiškų. Pavyzdžiui, išklausę apie tai, kad vaikai turi teisę mokytis, kai kurie klausdavo, ką daryti, jei tėvai liepia dirbti ir jie negali atlikti namų darbų. O vienas net teiravosi, ar galėtų pakeisti šeimą.

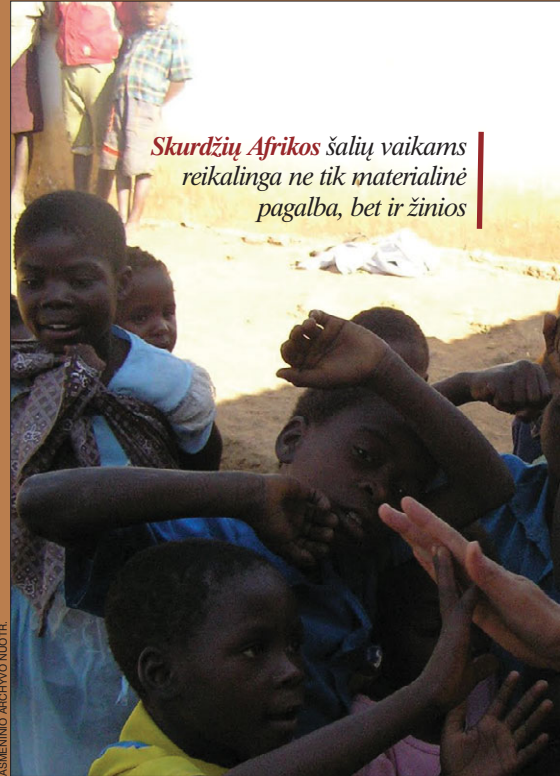
„Dar viena bėda Gruzijoje yra ta, kad mergaitės čia anksti išteka, o atokesnėse vietovėse tėvai savo atžaloms kartais vis dar parenka antrąją pusę. Tad per seminarus ir pasakodavome, kad tiek merginos, tiek vaikai turėtų patys pasirinkti žmogų, su kuriuo nori praleisti gyvenimą. Patys gali rinktis ir jiems tinkamiausią laiką tuoktis“, – prisimena Aistė.

Kalbėdamas apie darbą su vaikais ir paaugliais savanorės tikina, kad ir pačios daug ko išmoko, turėjo galimybę geriau pažinti Gruziją.

Draugiškų ir vaišingų žmonių šalis

Kadangi žmogaus teisių karavanas keliavo iš vieno miesto į kitą ir iš vieno centro į kitą, merginos turėjo galimybę ne tik pamatyti kalnuotosios Gruzijos turistinius objektus, bet ir pabendrauti su vietiniais gyventojais. Savanorės vienu balsu tikina, kad tai itin nuosirdžių, draugiškų ir vaišingų žmonių šalis.

Skurdžių Afrikos šalių vaikams reikalinga ne tik materialinė pagalba, bet ir žinios

Savanoriaudamos Aistė Jankauskaitė ir Ieva C

Savanorių pagalbos bei rūpesčio reikia ir laukiniams gyvūnams reabilitacijos centruose

„Gruzija gana skurdi, žmonės nelabai turi pinigų, tačiau jie dalijasi tuo, ką turi. Tarkime, vienas sutiktas gruzinas pasakojo, kad neturi pinigų, tačiau visada turi maisto (nes užsiaugina daržovių, laiko gyvulių) ir šiuo gėriu dalijasi su giminėmis ar draugais, vaišina net nepažįstamus žmones“, – pasakoja Ieva ir priduria, kad gruzinai labai myli lietuvius: tik sužinoję, iš kur yra atvykęliai, tuoj kviečia į namus, vaišina, siūlo paragauti vyno.

„Mane sužavėjo labai draugiški ir glaudūs gruzinų šeimų ir giminių santykiai. Visi vieni kitus prižiūri ir pagelbėja reikalui esant. Pavyzdžiui, jei tėvai miršta, vaikus pasiima giminės ir užaugina kaip savus. Labai įdomu stebėti, kaip, tarkime, net penkiamečiai rūpinasi mažaisiais savo broliukais ar sesutėmis ir visur dar nemokančius vaikščioti nešiojasi kartu“, – pasakoja Aistė.

Ne mažiau nei žmonių draugiškumas ar vaišingumas išpūdingi ir turistiniai Gruzijos objektai. Du trečdalius šalies teritorijos užima vaizdingi kalnai, o bene pačiose vaizdingiausiose jų vietose pūpsa senovinės krikščionybės aušrą menančios bažnyčios. Slėniuose garma kalnų upių krikliai, tyvuliuoja žydri ežerai. Dėmesio verta ir senoji Gruzijos sostinė Mcheta, įtraukta į UNESCO pasaulio paveldą. Šiame mieste net ir gidų nereikia: istoriniai paminklai – kiekvienoje gatvėje, aikštėje ar skersgatvyje.

Mūsų pašnekovės nemažai laiko skyrė ir karo nuniokotai Abchazijai apžiūrėti. Aistė dar užsuko ir į Kalnų Karabachą. Vėliau, viešėdama Armėnijoje, apžiūrėjo Jerevaną ir gėrėjosi Sevano ežeru bei jo apylinkėmis, kyštelėjo nosį ir Azerbaidžaną. Na, o Ieva autostopu keliavo visiškai neturistiniais maršrutais po Turkiją ir mėgavosi bendravimu su vietiniais gyventojais.

Vis dėlto ne viskas šiose kelionėse kėlė tik malonius jausmus ir išpūdžius. Štai Abchazija merginoms padarė slogų nykumos išpūdį: miestuose daugybė apleistų pastatų, kuriuose anksčiau gyveno gruzinai, o dabar želia medžiai ir vijokliai, mažai žmonių, retai pravažiuoja automobiliai. Tokių namų viaduklių pilna ne tik kaimuose, bet ir kiekvienoje miesto gatvėje. Panašų tuštumos jausmą paliko ir Kalnų Karabachas: čia lygiai taip pat niūru ir tuščia.

Gyvūnams taip pat reikia savanorių pagalbos

Pagalba reikalinga ne tik žmonėms, bet ir gyvūnams. Šiais laikais sparčiai plėtojantis žemės ūkiui, pramonei, gyvūnai dažnai išstumiami iš jiems įprastų vietų, todėl vis sparčiau nyksta įvairios gyvūnų rūšys. Laukiniai žvėrys nyksta ir dėl pramoginės medžioklės ar netgi dėl natūraliosios medicinos manijos, mat tikima, kad, tarkime, raganosio ragas arba kai kurie tigrų bei dramblių organai padeda įveikti ligas ar atjaunėti. Todėl įvairiose šalyse, tokiose kaip Malaizija, Indonezija, Tailandas, taip pat daugelyje Afrikos šalių steigiami rezervatai ir gyvūnų

reabilitacijos centrai, kuriuose gyvūnai priklaudžiami ir jais rūpinamasi. Deja, vėliau ne visi tokie gyvūnai paleidžiami į laisvę, nes jie įpranta būti šeriami ir nebegali išgyventi natūraliomis sąlygomis.

Kitai mūsų pašnekovei, turizmo sektoriuje dirbančiai Laurai Žūsinaitei teko savanoriauti beždžionių reabilitacijos centre, esančiame Pietų Afrikos Respublikoje. „Važiuojame į beždžionių reabilitacijos centrą, kuriame prigludžiamos sužeistos, pašautos ar be tėvų likusios beždžionėlės. Fermoje padėjome jas prižiūrėti – ruošdavome ēdą, šerdavome, valydavome narvus“, – pasakoja Laura ir priduria, kad ten taip pat buvo auginami ir krokodiliukai bei sausumos vėžliai.

Pasirodo, pašautos beždžionės surenkamos iš aplinkinių apelsinų ir greipfrutų plantacijų, nes šiuos gyvūnus fermeriai šaudo be gailės (mat jie prikrečia nemažai eibių ir nusiaubia sodus – nuskina nemažai vaisių). Reabilitacijos centre išgydytos beždžionės lieka gyventi aptvertose teritorijose, mat, pasak Lauros, jau nebesugeba gyventi laisvėje.

Šiuo metu į Pietų Afriką savanoriauti centre, kuriame prižiūrimi gyvūnai, rengiasi ir Eva Ivanovski. Ši moteris savanoriaudama apkeliavo ne vieną šalį – dirbo ekologiniame ūkyje Tailade, vėliau vienoje kaimo mokykloje dėstė anglų kalbą. Anglų kalbos mokė ir Indonezijoje bei Malaizijoje. O štai keliose Lotynų Amerikos šalyse dirbo su skurdžiomis šeimomis.

„Taip, iš pradžių, kol esi jaunas, savanorystė džiugina galimybe pamatyti pasaulį ir patirti nuotykių. Tačiau bręsdamas kaip žmogus ir vis dar eidamas savanorio keliu, jau pradedi kitaip galvoti: ar tikrai turi teisę mokyti kitus, kaip gyventi? Ar tavo darbas iš tiesų naudingas tiems žmonėms? Ar jie nori keistis? Jei atsakai „taip“, tada privalai tęsti savo darbą. Jei atsakai „ne“, tada dirbi Sizifo darbą“, – svarsto moteris ir prisimena bene labiausiai ją sukrėtusį vienos mergaitės, kilusios iš skurdžios Tailando šeimos, likimą.

Kad ir kaip Eva ja rūpinosi, kad nepasirinktų laisvo elgesio moters kelio, tačiau nepavyko. O mergaitė buvo vos 14–15 metų. „Kai jau būdama namie sužinojau, kas atsitiko, aš neverčiau – aš krikčiau ir staugiau, bet nieko pakeisti negalėjau“, – pasakoja moteris ir pabrėžia, kad lengviau yra dirbti ekologiniuose ūkiuose ar su gyvūnais, nei priimti atsakomybę už kitą žmogų.

Pasak pašnekovės, lengviausia savanorystės kelią išbandyti dirbant su gyvūnais, mokant vaikus ar plūstant ūkiuose. Galų gale tokie darbai itin tinkami ir jaunos, psichologiškai dar nesubrendusioms asmenybėms. Tada ir pasilinksimsi, ir pakeliausi, ir kiekviena diena teiks džiaugsmo, o štai darbą su ligoniais, skurdžiomis ar socialinių įgūdžių stokojančiomis šeimomis ar laisvo elgesio moterimis derėtų dirbti vyresniems ir brandesniems žmonėms, kurie jau pajėgia suprasti kitą ir turi daugiau gyvenimo patirties. ■

ASMENINIO ARCHIVO NUOTR.

ASMENINIO ARCHIVO NUOTR.

r Ieva Grigucevičiūtė turėjo galimybę geriau pažinti Gruziją ir aplinkines šalis

METŲ DIAGNOZĖ: BESIPLEČIANTIS PLYŠYS

Nežadu Lietuvai naujų prasmingų metų. Ekonomika, žinoma, augs, tačiau vertėtų mąstyti ir apie visokio augimo kryptį bei kainą.

*Aušra Maldeikienė,
ekonomistė, socialinių mokslų daktarė*

2013 metai buvo geriausi per visą Lietuvos istoriją. Praėjusių metų pabaigoje tokių ir panašių minčių paskleista apščiai. „Lietuvai tai buvo išskirtinai sėkmingi metai. Turėjome progą parodyti, ką sugebame, ... turėjome suderėti labai sudėtingus, svarbius klausimus visiems europiečiams, ... tai yra ir septynerių metų biudžetas, ir įvairios politikos – tiek žemės ūkio, tiek struktūrinių fondų, ir finansinės bankinės sąlygų kūrimo dalykus“, – aiškino šalies prezidentė.

Dauguma ekonomikos ekspertų, jai pritardami, irgi akcentavo didėjančią BVP, mažėjančią nedarbą, augantį vartojimą. Mintis, kad auganti ekonomika savaime reiškia gerėjančią gyvenimą ir visų galimų vilčių išsipildymą Lietuvoje, tiesiog sklandė ore.

Komentuodami prezidentės žodžius komentatoriai žodžių į vatą nevyniojo. Vienas, pavyzdžiui, tiesiog pacitavo tos dienos dienraščio straipsnių pavadinimus: „1. Metų gale valdžia pritrūko pinigų pensijoms; 2. Lietuvoje įsidarbinti negali turinčiam žmogui – misija neįmanoma; 3. Sugriežtintos tvarkos ir begalės formalumų „dovanėlė“ – dauguma našlaičių šventės sutiko vaikų namuose; 4. Septyniolikmetė sumušė ir sutuoktinį, ir motiną; 5. Lietuviškos elektros perspektyvos – niūrios; 6. Žvejai baiminasi – stintos gali tapti tik istorija“ ir t.t.

Viešai minimų skaičių paneigti negalima – ekonomika tikrai toliau augo, nedarbas traukėsi, eksportas didėjo. Namų ūkių vartojimo išlaidos per pirmus tris metų ketvirčius irgi viršijo atitinkamus 2012 m. rodiklius. Vis dėlto šis 2013 m. trečiojo ketvirčio rodiklis vis dar daugiau nei 1,2 mlrd. Lt atsiliko nuo analogiško 2008 m. laikotarpio. Užimtųjų skaičius per minėtą laikotarpį sumažėjo 229,4 tūkstančio. Šalis neteko 238 tūkst. savo gyventojų. Lietuvos dirbančiųjų bendra atlyginimų suma 2013 m. vis dar per milijardą litų mažesnė nei 2008 m. Tokių ir panašių palyginimų sąrašą galima tęsti, vis dėlto dar kartą suformuluokime klausimą, atsakymu į kurį prasideda šitas tekstas: ar tikrai 2013 m. buvo geriausi Lietuvos istorijoje?

Norint atsakyti, būtina turėti kokius nors ano „gerumo“ kriterijus. Kitaip tariant, turime žinoti, ko vis dėlto siekiame ir ką matuojame: BVP apimtis, nedarbo skaičius, verslo plėtrą, pajamų didėjimą ir jų pasiskirstymą ar augantį socialinį saugumą? Tikrai įdomus būtų atsakymas į klausimą, kodėl Lietuvoje svarbiausias

atrodo nedarbo skaičius, o ne užimtumo pokyčiai, kaip įprasta, pavyzdžiui, JAV žiniasklaidoje, kur nuolat pateikiami naujų darbo vietų kūrimo skaičiai, po to jau viešai analizuojant ne tik jų kiekybinius, bet ir kokybinius momentus.

Beje, būtent užimtumo analizė leistų ir nuosekliai matyti Lietuvos verslo veidą, nes dabar dažnokai mintama mitais. Pavyzdžiui, pabandę paskambinti į darbo biržas neišgirsite, kad Lietuvai trūksta inžinierių. Akivaizdu, kad duomenys rodo, jog populiariausia ir darbdavių graibstoma specialybė yra tolimųjų pervežimų vairuotojai, kurių tikrai ieškoma. Taigi galima įtarti, kad ne Lietuvai trūksta inžinierių, o techninių aukštųjų mokyklų dėstytojams trūksta darbo, taigi puolama agituoti studijuoti būtent šiuos mokslus.

Dar keistesnė padėtis klostosi socialinės apsaugos sistemoje. Rimčiau analizuodamas politikų kalbas imi manyti, kad didžiausia Lietuvos bėda ir šiuo atveju – ne užimtumas ir labai silpna darbo rinka, bet pašalpų prašytojų gausa ir jų itin menka moralė (nedirba, nes tinginiai). Būtų naivu manyti, kad tų tinginių tarp pašalpų gavėjų nėra, tačiau įdomesnis kitas klausimas: ar tikrai nuoširdžiai su kai kurių ribinių ekonomikos teorijų apologetais, maitinančiais visokių ultrakonservatyvių arbatėlių judėjimus, tikime, kad visi bedarbiai yra tiesiog

Ypač klaiku, kad nauja savigyros mada užsikrečia jauni, ambicingi, išsilavinę žmonės.

žmonės, kurie laikinai nutarė nedirbti, tad ir paramos nereikalingi, ar laikomės gerokai nuosaikesnio požiūrio, kad žmogus, kuris dirbo ir mokėjo socialinio draudimo įmokas, taip drausdamasis ir nuo nedarbo, turi teisę į realią išmoką draudžiamajam įvykiui (šiuo atveju praradus darbą) įvykus. Duomenys rodo, kad nedarbo draudimo išmokas (beje, tragiškai mažas ir net nepalyginamas net su Baltijos kaimynėmis nei pagal dydį, nei pagal mokėjimo laikotarpį) gauna mažiau nei penktadalis darbą praradusių žmonių. Kam atitenka jų mokėti pinigai?

Žinoma, galime sakyti, kad šių ir daugybės kitų nepaminėtų prieštaravimų pašalinimas tėra laiko klausimas. Lietuvos konservatoriai, pavyzdžiui, buvusio premjero lūpomis pernai net paskelbė, kad sieks Lietuvoje įvesti švedišką socializmą. Būtų labai juokinga, jei nebūtų

gėda. Pirma, dėl to, kad nemalonu klausytis žmogaus, kuris valdžios labui išsižada bet kokių idėjinių principų. Antra, dėl to, kad Lietuvos ekonominė tikrovė labai skirtinga, tad panašios kalbos pagal jų logiką gali būti lyginamos tik su reikalavimu tuoj pat paduoti minimalią 1509 Lt algą. Trečia, gal vis dėlto prieš kalbant tai, kas pirma šauna galvon, vertėtų susiformuluoti tuos ekonominės plėtros tikslus, kurių Lietuva ištis siekia. Tarkime, tie patys krikščioniškas vertybes viešai nuolat akcentuojantys konservatoriai pradžia galėtų bent bandyti šalies socialinį ekonominį modelį pasukti vokiškojo socialinės rinkos modelio link, kuris šiaip jau įprastas Europos krikščionims demokratams. Beje, tai modelis, kuris paremtas akivaizdžia pagarba darbui, bet ne beatodairiškam pelno siekimui. Pastarąjį dalyką pernai ne kartą pabrėžė net popiežius.

Pasiklydęs tarp paniekos darbui ir jo lūkesčiams bei paramos bet kokios kokybės verslui nužygiuosi netoli. Tad turime tai, ką turime. Konservatoriai prabyta tarsi didžiausi socialdemokratai, siekiantys apsaugoti visus nuo visų įmanomų rinkos nesėkmių (toks yra to švedišką modelio tikrasis turinys). Ir tie patys konservatoriai kovoja dėl darbo rinkos liberalizavimo nestiprinant socialinės apsaugos sistemos. Sąmonės skilimas, ne kitaip.

Toks sąmonės skilimas tikrai laukia Lietuvos ir šiais metais. Tai lems ir artėjantys rinkimai, ir vis dažnesnės tuščios kalbos, kai akcentuojami tik labai abstraktūs ar/ir biurokratus maloninantys laimėjimai (valdžia net nesugebėjo rišliai žmonėms paaiškinti, ką ištis Lietuvai reikė pernykštis pirmininkavimas ES Tarybai). Dar baisiau tai, kad prieš kelerius metus prasidėjusi ir pernai labai suaktyvėjusi panegirikų sau gausa (populiariausios tezės – pilnos gatvės mašinų, parduotuvėse negali prieiti prie kasų, o jau mobiliųjų telefonų tai pas mus daugiausiai pasaulyje) keičia rimtą analizę ir pasiūlymus, kaip vis dėlto spręsti realius prieštaravimus, kad augant ekonomikai ji vis labiau centralizuojasi, kad prarandame kaimą, kai vis didesnė išteklių dalis nusėda vyresnio amžiaus žmonių rankose ir taip gilėja demografinės problemos. Ypač klaiku, kad nauja savigyros mada užsikrečia jauni, ambicingi, išsilavinę žmonės. Taigi nežadu Lietuvai naujų prasmingų metų. Ekonomika, žinoma, augs, tačiau vertėtų mąstyti ir apie visokio augimo kryptį bei kainą. ■

RESTORANAS - MUZIEJUS

Lietuvos didikų virtuvė

Tel. +370 5 262 8484

Pobūvių aptarnavimas

Įmonių ir organizacijų pobūviai,
vestuvės, šeimos šventės, gimtadieniai,
konferencijos ir seminarai

Tel. +370 5 262 8582

UAB „Ida Basar“
Subačiaus g. 3
LT-01302 Vilnius
Tel. +370 5 262 8582
El. p. office@idabasar.lt
www.idabasar.lt

KEPYKLĖLĖ

Gardūs proginiai, vestuviniai, vaikiški tortai,
pyragaičiai ir kiti saldumynai

Tel. +370 5 262 2909

Lietuvos **nacionalinis**
operos ir baletas
teatras

94-asis SEZONAS

Sausio 16 d. (ketvirtadienis) 18.30 val.

Richard Wagner

SKRAJOJANTIS OLANDAS

3 v. opera vokiečių kalba

Dainuoja

ALMAS ŠVILPA (Vokietija)

Egidijus Dauskurdis

Sigutė Stonytė

Audrius Rubežius (pirmą kartą Erikas)

Rafailas Karpis (pirmą kartą Šturmanas)

Laima Jonutytė

Dirigentas STEFAN SOLTESZ (Vokietija)

Bilietai kainuoja: 20, 30, 40, 50, 60, 100 Lt

Informacija tel. (8 5) 262 07 27, (+370) 615 51 000, (+370) 612 46 614 arba interneto svetainėje www.opera.lt

GENERALINIS RĖMĖJAS

BOSCA

LOTOS

RĖMĖJAI

rytas

veidas

Vilniaus diena

Gemma
Fizinės medicinos ir
reabilitacijos centras

Möller Auto Vilnius

IsAWIN

ovc
Consulting

LIETUVOS
PALANGOS
REABILITACIJOS
LIGONINĖ

LINOJE PARAMOS FONDAS
ORFĖJAUS LYRA

Balero
trupe
remia
Raminta
Kuprevičienė